

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

Arnošt Lustig

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

Arnošt Lustig

Československý spisovatel, 1964

-LAN HERMAN COHEN (vybavený jako ostatních deva-tenáct mužů v nízké synagóze americkým pasem) si pro-střednictvím pana Brenského objednal krejčího, a když přišel, řekl mu: „Uděláte mi cestovní oblek místo toho, který mám na sobě, a který, jak sám vidíte, je už téměř zničen; dejte do toho fortel a švih, odměním vás králov-sky.“ Pověděl to opravdu jako někde v San Francisku. Nikterak se přitom nenechal zastrašit přítomností vojáka, který krejčího přivedl z vedlejšího tábora, ani strážemi v koutech modlitebny. Takovými vojáky v žabích ze-le-navých stejnokrojích barvy bahna i leknínů byla ostatně obklíčena synagóga i její přilehlé obytné stavby zevnitř i zvenku už přes jeden a půl hodiny; Kateřině Horovitzo-vé, která prve na rampě nahlas odporovala svému otci na jeho důvody slovy „Ale já nechci zemřít...“ (takže si ji pan Cohen u pana Brenského ještě na kolejišti vyreklamoval), to vehnalo do očí obdiv; zapůsobilo to na ni jako těžké víno, přivádějící náhle člověka k slad-ké, hluboké a neuvěřitelné závratí. (To byla zvláštní představa u ní, která víno ještě nikdy ve svém životě ne-okusila.) Ještě nevěděla, že samo požádání o její osobu mělo v očích pana Hermana Cohena vyzkoušet počestnost úmys-lů pana Bedřicha Brenského, právě tak jako teď to, co ro-vedl s krejčím. Jak prve řekl „Uděláte mi cestovní oblek...“ v sebedůvěře, že tomu ani nemůže být jinak. Podle pana Brenského to byl ještě nedávno nejlepší varšavský krejčí.

„Oblek,“ pokračoval vzápětí pan Herman Cohen vlídně i trochu spatra ke krejčímu v pruhovaných vězeňských ša-tech, a také vlastně k vojákovvi, který vedle krejčího stál (jako by snad krejčí mohl být ozbrojen, nebo jako by se od něho dalo všelicos nekalého očekávat), „s patřičným poč-tem vhodných záhybů, aby se nemačkal ani nepáral; jistě víte, co mám na mysli; a s moderním střihem, jak se samo-sebou rozumí. Nejlepší by byla tmavší látka, která potla-čuje tloušťku a dává postavě břink, ale ne zase černá, jako bych byl ve smutku. Nu, a tady pro slečnu Horovitzovou, o kterou se od této chvíle budu starat, jako by byla moje vlastní, se snažte vykouzlit kabát vhodný pro tohle mizerné počasí a také aby se nemusela ve světě stydět. Nemusím vám snad ani povídat,“ opakoval hlasem, který nasadil, když krejčího prvně oslovil, „že chci pro sebe i pro ni jen to nejlepší a že nebudu mít při mzdě těžkou ruku.“ Bylo to opravdu řečeno takhle jen proto, aby dodal zmužilosti především sám sobě, protože krejčí poslouchal bez valného zájmu, připraven beztak udělat vše, co bylo v jeho silách. Pan Cohen si také po celý čas své řeči lámal hlavu, proč lidé na rampě šeptali, že tam je plyn, a jaký plyn asi mínili.

Kateřina Horovitzová si plochými dlaněmi bezděčně přejela po bederních kostech, jako by se už připravovala, až bude zkoušet nový plášť. Stále ještě nevstřebala, jak se to všechno zběhlo, a soustředila se hlavně k potřebě chvíle; byla připravena tvářit se jako zralá a slavná tanečnice, jako prve při krátké příležitosti, kdy byla s panem Hermanem Cohenem sama. (Na to jí řekl, že právě to není teď nej-důležitější; a s tím, co bude pak, ať si zatím nedělá starosti; to že už nebude žádná svízel: jeden z pánů, jmenovitě pan Rappaport-Lieben z Chicaga, byl jednak majitelem akcií tamějších jatek a jednakvlastnilvelký kabaretní dům „Gon-dola“, jehož název si dobře zapamatovala. Škoda, že o tom nebylo možno hovořit zevrubněji. Pak už totiž nemohla být neopatrná, protože pan Brenske a také další strážci přišli těsněji k ní.) Pánové s americkými cestovními průkazy se předtím zřejmě příliš neznali. Původně jich také nebylo dvacet, ale dva tisíce; jenže (a to se jim říkalo už v Itálii, odkud jeli) příslušné americké úřady měly zájem především na těchto majetných pánech, protože německou stranu také nezajímali anonymní řadoví němečtí vojáci, ale ge-nerál a jiné významné vojenské osobnosti; a tak s ohledem k zámožnosti těchto pánů na jedné a důležitosti generála na druhé straně dostalo všechno, co je přivedlo zatím až sem, punc určité mimořádnosti.

Krejčí byl vychrtlý jako svůj vlastní stín a měl modřinu na čele; chvěl se možná opovržením, které ho léta pobytu ve vedlejšíh táboře naučila skrývat, aniž bylo znát, na ko-ho svaluje vinu za příčiněné příkoří; díval se nenápadně, ale v jednom kuse na ramena mohutného, trochu až tloust-noucího Hermana Cohena, na první pohled boháče, a podle způsobu jeho řeči, když si objednával šaty, i

zazobance. V tomto pohledu mohla být skryta pro všechny, co tu stáli, oceňující a zároveň cíhavá přísnost krejčovského mistra, který váhal připustit, že tu je v nové úloze, a zároveň jeho pronikavá zvědavost - stejně tak jako jen lítost někoho, kdo chytře tuší v každé nárameníkové vycpávce proti sobě zašité zlato a valuty, a nakonec závist, nebude-li snad ob-jednáváný oblek sloužit panu Cohenovi opravdu k cestě odtud. Tisícům, ba statisícům a miliónům lidí -jak si krej-čí v duchu říkal-se smrsklo jejich největší přání na to, aby se dostali z vedlejšího tábora (jako by už tím obecně pro ně mohl začít nějaký lepší život). A tady proti němu stála najednou dokonce dvojí živoucí představa odchodu: pan Herman Cohen a Kateřina Horovitzová. Třebaže stráže v uniformách a dráty, jimiž protékal smrtonosný elek-trický proud, a betonové zdi vytvářely téměř nepropust-nou hráz, věděli už všichni, že v téhle synagóze a jejich staveních je skupina dvaceti amerických židů, kteří po-cházejí převážně z Polska nebo snad zčásti z Čech. Už bylo veřejným tajemstvím, že byli chyceni při nedáv-ném vylovení spojeneckých vojsk na Sicílii, kdy německá armáda obsadila větší část země a Řím, a že byli odvezeni sem. Po kratičkém prodlení na rampě se jich ujal pan Bedřich Brenske, velitel tajného oddělení, aby se zacházení s nimi okamžitě odlišilo od zacházení s ostatními; upozornil je na to, že budou krátce internováni před svou další cestou na západ od Generálního gouvernementu v těchto budovách a dále že se on osobně bude snažit spl-nit každé jejich přání, pokud ovšem bude splnění v jeho silách a zároveň v souladu se zájmy říše, protože i v tak mimořádném případě může platit: bližší košile než kabát. Zřejmě to slyšela část právě příchozích z Varšavy, kteří při-jeli po téměř půlročním přesezení na rampu druhým vlakem, a mezi nimi Kateřina Horovitzová; otec jí zrov-na říkal, dívaje se na množství lidí za dráty a na dý-mající komín za kolejištěm: „Sem si přicházíme pro smrt“. V rodině Horovitzů se nikdy neslušelo odmlouvat otci. Nebyla také ještě natolik samostatná, aby si to dovolila; ale vystoupila z vlaku unavená a vyplašená a tak s otcem nejdříve v duchu nesouhlasila, a pak to na-hlas vyjevila; snad přitom její pohled anebo vláčný taneční krok, pýcha, nebo dokonce jmenovitá žádost (to nikdo přesně nevěděl a také na tom z hlediska výsledku nezále-želo), přiměly Hermana Cohena, prostředníka mezi panem Bedřichem Brenskem a skupinou, aby ho o ni požádal. (To byla chvíle, kdy říkala otci nepokrytě a upřímně „Ale já nechci zemřít../''). Celý tábor také už věděl, že pan Bren-ske bez otálení svolil (to se pak více než cokoli jiného z jeho činů a slov rozneslo rychlostí blesku); požádal Kateřinu Horovitzovou, aby vykročila ze své řady a aby se připojila k americké skupině; kufry že jí budou dodány s malým zpožděním; hned vystoupila a její otec byl davem tlačěn ke

10

straně a dál. A konečně věděli v táboře kus cesty tady odtud i to, že matka Kateřiny Horovitzové, její otec, děd a všech šest sester bylo zaplynováno hned poté, co ona sama v do-provodu pana Brenskeho a ostatních skutečně opustila rampu; marně se do té chvíle otáčela; mezi kolejemi a ces-tou panoval zmatek; jeden nevěděl o druhém; lidé hledali svá zavazadla, manželky muže a otcové a matky děti a naopak. V táboře byli seznámeni dokonce už i s takový-mi podrobnostmi, jako že se to rodině Kateřiny Horovitzo-vé stalo ve třetí plynové komoře a že všech devět těl bylo vzápětí po zaplynování spáleno v pecích, kde měl své ko-mando rabín Dajem z Lodže.

Krejčí se díval na pana Hermana Cohena a úkosem, ale nenápadně rovněž na vojáka, a to i proto, aby se nemusel koukat zpříma na Kateřinu Horovitzovou; nevěděl, jak by jí tuto novinu sdělil a zda by vůbec bylo vhodné, aby něco takového teď tanečnici sděloval. Uznával v duchu, že je ve svém dětském výrazu, dozrávajícím těle a tváři mladé ženy opravdu taková, jak se v celém vedlejším táboře ří-kalo; dobře odpočítaná půldruhá hodina po jejím odchodu stačila, aby se z toho už stala legenda; hned se vyrojily řeči o krásné, ale zbabělé židovce, která se vymkla z údělu, při-chytaného celé její rodině. Byla to zbabělost z nutnosti, ale možná, že ne tak docela; konec konců i jiní ještě toužili po životě, jakoby nikdneznal předem svou míru. Anepodo-bal se beztak všechen vnější svět tábora, který už všude natáhl své ostnaté dráty jako chtivé a silné ruce, takže mu venkoncem nikdo nemůže ujít nastálo? Krejčí tudíž zavrhl, přešel a odpustil sebevědomý tón, kterým k němu hovořil tento americko-polský Herman Cohen,

obřezaný navlas stejně jako on. Aby to~zakryl, tvářil se dál, jako by ho zají-maly boháčovy vycpávky. A znovu se upnul ke Kateřině Horovitzové. To ostatní, co se jí týkalo, bylo spojováno v ústech nejstarších a nejvzdělanějších vězňů, s kterými se krejčí stýkal a kteří ještě nešli do komor (a to byl jen ža-
11

lostný zbyteček, protože více a déle než silní duchem odo-lávali silní tělem), s příběhy z jedné starověké země (kde slavná mladá žena, díky svému strýci, zabránila vyhubení svých nevinných bratří) a ze středověkého Španělska (kde pro krásnou židovku zapomněl jistý náruživý král na svou vlastní manželku). Něco ze vzdáleného, až neskutečného půvabu těchto zkazek však probíhalo jako ozvěna i nyní ve slovech, která si v souvislosti s ní v duchu vybavoval, a to dokonce jako koruna toho všeho, i když pro ni dosud bez jasnějšího konce, zato s jasným vědomím, že s jejími lidmi se to už dovršilo. Bylo to všechno právě teď, říkal si krejčí, během jedné a půl hodiny, v nejsoučasnějším oka-mžiku, kdy on a oni svorně spolu s ním a s ní a s panem Cohenem a těmito druhými devatenácti vdechovali bah-nitý vzduch těchto zářijových polských rovin, široko daleko už značně prosycených mastnotou spálených lidských kostí a masa a lidského sádla, což ubíralo prastarým bažinám hloubku i vůni. Začalo se o ní po táborových pláních a kou-tech vyprávět, že už ve dvanácti letech tančila místo učení a bývala bita, protože každá židovská matka, která nemi-luje metlu, nemá patrně ani ráda své dítě; a že později, když se z plukovníckého Polska stal Generální gouver-nement, tančila prý na jakémsi večírku, přepadeném ně-meckými vojáky; všechny ženy a dívky tu prý byly zná-silněny, kromě ní, protože doslova uchvátila německého komandanta, a ten pak za to byl degradován a okamži-tě odeslán na východní frontu, kde zemřel; nikoli však ruskou střelou, nýbrž naopak kulí z německé parabely vojenské frontové policie, do týla, jak umírají zrádci. Pověsti o její někdejší slávě předběhly skutečnost, táboro-vá fantazie ji dokonce líčila na prknech, která zname-nají svět - v hudebních halách někde v Londýně anebo v San Francisku, kde -jak se proslechlo - našel svůj domov po Varšavě pan Herman Cohen. A také se už bůhvíjak vědělo o podílech pana Rappaporta-Liebena na jatkách

12

v Chicagu a o tom, že on sám je ve své „Gondole“ vel-kým kabaretiérem. Odlišoval se od nich tedy nikoli obříz-kou, ale cestovním pasem; a to nebylo ve skutečnosti odlišení, nýbrž nedělitelné spojení. - Krejčí tu stál a duši mu napl-ňovaly nejrozličnější dohady. Věžeňský mundúr typu zebra splýval s jeho svislých ramen a rukávy byly delší, než se patřilo. (Způsobil to v této chvíli možná právě jeho nahr-bený postoj, nepozornost při držení těla, protože se ne-věnoval tomu, nýbrž svým úvahám.) V panu Cohenovi a v Kateřině Horovitzové to však na druhé straně nemohlo vzbudit patřičnou důvěru v jeho střihačské a šičské umění. Neměl ani špendlíkové hlavičky ve rtech, jak to dělávají řemeslníci jeho druhu, ani centimetr z voskovaného plátna kolem krku, hozený odzadu dopředu, jak to bývá u krej-čích zvykem; jen na jeho tenounkých a dlouhých prstech bylo znát, že hodně šije; bříška ukazováku a prostředníku pravé ruky byla zčernalá, jakoby ani nepoužíval náprstku. Četař, který krejčího doprovázel, dosáhl zřejmě mezní hranice jinošství; mohlo mu být nanejvýš jedenadvacet let; byl to jeden z těch sotva opeřených německých kloučků, kteří -jak krejčí věděl - dorůstali ve vedlejším táboře bud patřičné tvrdosti, anebo pod dojmem přísného táborového řádu, jak platil pro obě strany, používali za noci u drátů svých pušek sami proti sobě, s hlavními naplněnými vodou a zavedenými ústím do úst nebo pod bradu, takže stačili zutou nohou ještě stisknout kohoutek - nebo zešíleli z pře-tlaku nečekaných dojmů, anebo byli stříleni svými již zocelenějšími kamarády. Krejčí sám viděl takovou po-pravu, provedenou poručíkem Horstem Schillingerem před očima vězňů; jakýsi pěšák se nemohl dívat na malé hořící děti nebo na starce, jako by zapomněl, že to není vyvolená rasa a že nesmí zhřešit soucitem; měl prý prohlásit, že s tímhle nechce nic mít. K exekuci došlo poblíž krejčovských dílen; a jak řekl tenkrát pan Bedřich Brenske poručíku Horstu Schillingerovi, splnilo to účel na

13

obou stranách. Pěšák byl tehdy pro výstrahu spálen v třetí peci, jako bílý žid, hanobitel a prznitel nordické rasy, ve spalovně, kde vládl rabín Dajem z Lodže a

kde se sušily ženské vlasy, ostříhané mrtvolám v plynových komorách, už po vodním postřiku, kterým se po akci odstraňovaly nechtěné výměšky, takže vlasy byly jen vlhké, ale ne zane-dbané. Rabín Dajem z Lodže byl hračka pana Brenskeho, jak tomu také může být; dovedl krásně zpívat, na což se přišlo čirou náhodou; když měl být stařec zaplynován, nevhodně povzbuzoval zpěvem umírání svých bratří, takže ho pan Brenske slyšel až za dveřmi; otevřel, vytáhl a určil mu tento líbezný zpěv jako práci a povinnost v sušárně. Ale tenhle neopeřený četař, který sem krejčího přivedl a který se jmenoval Emerich Vogeltanz (jak se krejčí dověděl z to-ho, že mu prve připošil potítko čapky, kde byla jmenovka), pohlížel na Kateřinu Horovitzovou věcně, ne se soucitem, ale spíš uznale; dítě a žena, obojí v jednom, přišlo by na to, co by člověk při svém počínání chtěl potlačit a co naopak vyzdvihnout; krejčí i pan Herman Cohen v tu chvíli svorně pocítili pýchu, jako by se o tom přímo domlouvali, „čím-pak jste byla, holubičko?" zeptal se četař Vogeltanz, a ona odpověděla: „Tanečnicí." „Hm, hm." - Hle, sami nadlidé a uznávali tuto mladistvou židovskou květinu a dávali své uznání najevo; a krejčí a boháč s americkým pasem našli uprostřed svých vzájemných pohledů první souzvuk porozumění. Slovo „hm" a ještě posunek stačily k tomu, aby se lesk z očí krejčího odrazil ve vlahém povlaku ma-lých, pozorných šedých očí pana Hermana Cohena; v du-chu si oba řekli, jak dobře udělal pan Cohen, že vyrval tuto dívenku smrti. Neboť jakkoli si nechtěl pan Herman Cohen připouštět zbytečné deprimující návratné myšlen-ky na to, co spatřili na rampě a co slyšeli a jak uboze půso-bil shrbený krejčí, všichni pánové už tušili, co znamenal tábor, aniž jim kdokoli něco pověděl. (To ještě nikdo z nich neřekl „ani svatba, ani pohřeb", jako pak jeden z nich poz-

14

ději.) A tak se snad přestěhovalo z duše do duše obou mužů stojících proti sobě kromě upřímné pýchy a ocenění i kus toho, co věděl krejčí, ale nevěděl a možná ani nechtěl vzít na vědomí pan Herman Cohen. A pan Cohen o to trpěli-věji čekal krejčího odpověď, a krejčí se nepatrně narovnal.

Kateřina Horovitzová cítila jejich pohledy a nabádala se zkroušeně ke skromnosti, alespoň do té doby, dokud se nedostanou odtud, za hranice tábora, a pak za hraniční sloupy samotné říše. Byla v ní lítost, že se nedokázala při-mět, aby alespoň na okamžik vypustila ze svých myšlenek nejmladší sestru Leu a matku, a to byl vždycky konec; za těmito dvěma pochodovala v její představě celá rodina, devět lidí, kromě ní samé. Byla už rozhodnuta zneužít dob-rotu pana Hermana Cohena, aby požádala ještě o ně, třebaže pan Brenske řekl, že její osoba jako mimořádný doprovod zatím stačí; ale neřekl to přímo ani jemu, ani jí; čekala teď proto na okamžik, až celá tato pošetilost s krej-čím a šatstvem skončí. Prve, když pan Cohen žádal nové šaty, přivolil pan Brenske velmi ochotně, ale zároveň se omluvil za to, že to nebude možné u všech dalších pánů, z prosté časové tísně a že by tu pro tolik lidí ani nebyli vy-braní krejčí. Pan Brenske dokonce připustil, že pomačkané šaty všech ostatních pánů, kteří bohužel cestou z Itálie téměř nespali, budou možná pohnutkou mnoha pomluv, až se ocitnou na místě výměny; ale kdo bude chtít a mít dobrou vůli, spatří v tom také svědectví o spěchu z německé strany. Potom všichni rádi zapomenou na štrapáci s pře-vlekm, až místo vyřizování zameškaných záležitostí bu-dou shánět nové oděvy. „Není to mnoho za tu cenu," řekl. „Ať udeří, kdo je bez viny." Četař Emerich Vogeltanz si zčistajasna štavnatě uplivil, právě tam, kde stál; bylo to uprostřed místnosti, kde na to každý viděl. Snad to udělal proto, aby zakryl svůj obdiv, říkáje stále jen polohlasitě „hm, hm..." Byla vskutku set-sakramentsky pěkná, ta židovská děvka, přiznával si Eme-

15

rich Vogeltanz v duchu; urostlá, o něco vyšší než pan Her-man Cohen, který ostatně také nevypadal jako nějaký tr-paslík, a zároveň útlá v ramenou a se štíhlou hladkou šíjí. Zastavil se pohledem na výrazu překvapeného a nevěřícího dítěte, u koutku úst maličko pokleslých, a na přímé vrásce čela, nejenom něžné, ale i ostré.

„Udělám, co mohu," řekl konečně krejčí. „Tak jak to má být..." Pohledy četaře, krejčího a pana Hermana Cohena spočinuly na těle a tváři Kateřiny Horovitzové. Za jiných okolností by to u ní zřejmě přivodilo stud, ale tady všechny běžné okolnosti pomíjely současně ve svých příčinách i ná-sledcích. Bylo to náhle

jediné, čeho se mohla přidržet. Neplatilo tu staré matčino nabádání a varování; musela se tak i tvářit. Věděla, že to možná není docela správné, ale bylo to přece jediné možné východisko. Nemohla se držet slova správné, nešlo o tohle slovo. A tak vydržela všech-ny pohledy. „Hm, hm...“ hučel znovu Emerich Vogel-tanz; nic výstižnějšího jej nenapadlo. Její nohy měly lad-nost prchající srny a vlasy byly jako nejčernější uhel, dlou-hé, pevné a lesklé. Pan Brenske ji samozřejmě ušetřil ostří-hání, jak vděčně pan Herman Cohen v duchu zaregistro-val hned na rampě, kde se první příchozí řadili k holičům a kde už druhý proud zprava při koleji uhýbal k nízkým budovám. Ale bylo tu i náhlé uplivnutí a v něčem to všem -a dokonce i samotnému Emerichovi Vogeltanzovi - cosi zkazilo. Oči Kateřiny Horovitzové se dívaly teď o poznání méně lítostivě; zářily v odlesku staré mědi, hnědé a zelené s jemným nádechem zlata. „Co mohu, a co nejdříve...“ opakoval krejčí a zase se shrbil; chtěl možná plivnutí za-mluvit. Ale ještě tu bylo. Nesmazala a neodstranila je ani slova Hermana Cohena, pronesená předtím jakoby ně-kým, kdo věděl, co si může dovolit, i tehdy, je-li vedle tá-bor. Ano, jakmile osamějí, udělá to, opakovala Kateřina Ho-rovitzová sama sobě ještě horlivěji než prve; požádá pana Hermana Cohena, aby vykoupil matku, otce, děda i jejích

16

šest sester. Shromažďovala si výrazy, jimiž to za chvíli vy-jádrí. Voják jí naháněl strach, ostatní stráže, třebaže ml-čenlivé, také hrozily. Krejčí v ní vzbuzoval v tomto soused-ství zase jinou hrůzu, ba odpor, jak vypadal uboze, a jak jí připomínal všechno, co možná nechtěla vidět, svou pou-hou tělesností. Co záleželo na ní samé, nepřála si nic, než aby vyřídil vzkaz její rodině, aby alespoň znali její příští snahy. V duchu se musela v jednom kuse vracet nazpět k okamžiku, kdy byli ještě všichni na rampě a kdy lokomotiva s dieselovým motorem přitlačila na druhou kolej italský va-gón s těmito prominenty, z jejichž strany hned svitla naděje. Viděli přece už na výhybce ve Varšavě, kam odjíždějí. O tomto táboře se mnoho mluvilo i hodně mlče-lo. Obojí bylo naplněno. Když přijcM, poslal nějaký urost-lý, tmavovlasý německý důstojník s knírem matku a sestry jinam, než kam šla ona, a pak se také otec dostal pryč; stačila mu pouze poslatvzkazpopaní Mandlbaumové z Níz-ké ulice ve Varšavě, oč se právě pokusila a co se děje a že tedy půjde s těmito pány. Pan Herman Cohen okamžitě svolil, že zaplatí částku, uvedenou panem Brenskem, pro-tože slyšel, jak řekla: „Ale já nechci zemřít...“ Pan Cohen se toho chytil téměř bezděčně, protože cesta z Itálie byla bezútěšná a chtěl dodat nějaké naděje sobě i ostatním devatenácti pánům, a dovedl riskovat. Jeden z nich, snad pan Oskar Lówenstein, podotkl, že by udělali lépe, kdyby se starali jen o sebe; ale mělo to i svou druhou stránku -opravdu bylo cítit, že ještě něco zmohou, jednot-livě nebo všichni dohromady, a v tomto prostředí a za těchto okolností. Bylo to sto tisíc zlatých švýcarských franků. Kate-řina Horovitzová však ani nezrudla, ani nezbledla. Pře-stávala se divit. Nedovedla si takovou sumu ani dost dobře představit. Pan Štěpán Gerstl vyjevil na rampě hned poté, co byla vykoupena, jeden ze svých snů; řekl totiž, že se mu zdálo o hodech, ale nedodal, co to má znamenat; připo-mněl tím ostatním pánům, že vlastně už opravdu hezky

17

dlouho nespali a nejedli. Na to však už nikdo nic nepodotkl. Jak mohl pan Gerstl snít, když nespál ani nebděl? Kdyby snad dal pan Herman Cohen teď hned krejčímu nějaké pe-níze, napadlo ji najednou, aby byl ochotnější, byl by uči-něn další důležitý krok. Styděla se za to, jak zařizovala své záležitosti za peníze z pokladny pana Hermana Cohena, ale bylo to přece za tak výjimečných okolností, a byla ho-tova udělat za hranicemi všechno, aby mu to oplatila, a možná, že ani jemu už o peníze nešlo. Paní Mandlbaum-ovou také hned na rampě ztratila z očí. Sledovala marně obrys její hlavy a zad; pan Brenske stejně jako pan Herman Cohen dost spěchali, aby se prý nemotali mezi kolejemi; pan Brenske ještě zdůraznil, že by tu mohli chytit i nějakou nákazu, která by ohrozila jejich cestu, protože příchozí ještě nemohli být dezinfikováni; někdo z pánů se dokonce po těch slovech křivě podíval i na Kateřinu Horovitzovou; celá skupina pak odešla v doprovodu pana Brenskeho a s je-ho lidmi až sem.

Tolik snad platilo i zde, myslela si, jako předtím ve Var-šavě na obou stranách zdi; za valuty a zlato bylo možné zakoupit u německé armády a příslušníků tajné

policie vždycky sdostatek věcí tak vynikajících, jako byl černý polský nebo německý vojenský chléb anebo dokonce por-tugalské rybky v plechovkách s podobiznou tamějšího pa-novníka, jestliže přitom nemyslela hned na tak zbytečné pochoutky, jako jsou proužky správně připraveného vy-uzeného hovězího masa. Neboť v rodině Horovitzů se vždy-cky bral ohled na duši ptáků i zvířat, skrytou v jejich krvi, a všechno, co bylo od masa, se jedlo zbaveno nejdřív této oduševnělé krve. To bylo jednou a někdy i dvakrát týdně, když byly svátky. Zasejí vytanula na mysli nejmladší sestra Lea, pro kterou by bylo škoda, kdyby musela zůstat vedle. Tak se v ní znovu a znovu obnovovaly nové výčitky, že opustila svou rodinu. Ale tábor byl přece smrt, a kam ještě tábor nezasahoval, tam mohl být život. Utěšovala se, že

18

každý by to na jejím místě udělal zrovna tak. Jenže vidina sestry neodcházela. Lee už se nadouvala prsa a matka to vhodně a chytře potlačovala v oblečení, aby ji tak jako všechny ostatní své děti uchránila znásilnění; přes všechnu snahu vojenské policie o rasovou čistotu, halasně vytru-bovanou vyhláškami, bylo zrovna tohle slabinou řado-vých německých vojsk, patrně tak jako každého jiného vojáka na světě. Bála se toho u všech svých dcer už od té nepěkné chvíle, kdy místo plukovníka nastoupil v Polsku německý kaprál; nedala si to nikdy vymlu-vit - ani otcem, který měl za to, že „pro ně přece ani nejsme lidé, tak jakýpak strach...!“ a jenom u Kateřiny se neobávala. K tomu se teď Kateřina Horovitzová vrátila a u toho zůstala a věděla, že první články řetězu jsou nyní tedy peníze, nejdříve za ni a pak pro krejčího a ostatní.

Krejčí zamžikal očima, aby strásl z víček slzy, které ne-bylo vidět. Už dlouho neplakal, protože pláče se odnaučil. (Tábor byl přece naplněním nového lidského řádu a na-stolil jinou stupnici citů a povinností, než jak to bylo seřa-zeno v pěti knihách Mojžíšových a v knihách socialistických učenců a také badatelů v sociálních naukách v nejrozma-nitějších zemích.) Shledával stále s jistým zadostiučiněním, že oči a čivy vojáka se doslova spásají na hnědých spáncích jinak bílé tváře Kateřiny Horovitzové; nacházel v tom ze své strany i odpuštění, jestliže vůbec kdy myslel na to, co se mu stalo, než se vydal na cestu z dílny sem, a také na to, že odešla od své rodiny, aby unikla, zatímco oni tábora uniknout nemohli. Četař Vogeltanz si pro něho prve při-šel přímo do krejčovských dílen, kde se šily obleky pro vysoké pány z tajné policie, kromě hrubé práce ze zaká-zek pro německou armádu a hasičské sbory měst, jejichž jména byla tak zvučná jako Drážďany, Mnichov, Stutt-gart anebo sám Berlín; hned u vchodu do dílen mu če-tař vštípl nutnost vhodného chování k těmto promi-nentům pádným úderem plochou stranou bajonetu do

19

čela. Instruoval ho dále podle pokynů pana Brenskeho, aby objednávka byla hotova do soumraku, než pan Her-man Cohen, jeho chráněnka a devatenáct ostatních pá-nů vyrazí na cestu z Generálního gouvernementu. Nej-dříve se krejčího zeptal, jak je tu dlouho, a když odvětil, že v tomto táboře dohromady s předchozím táborem už je to pět roků, řekl mu nato četař Emerich Vogeltanz, že u nich od doby, co byla zavedena ochranná vazba pro nevhodné rasy a nositele falešných a nebezpečných ná-zorů, jsou tu někteří už jedenáct roků. Ale ptal se hlavně proto, aby si ověřil, jakou znalost v této věci měl krejčí. Smál se při svých slovech téměř potměšile, jako by krejčímu dával nepokrytě najevo, je-li ovšem s to něco se svým ma-lým řemeslnickým mozkiem vůbec pochopit, že ví samo-sebou od pana Bedřicha Brenskeho cosi navíc a zeje to vše-chno patrně jen povedený šprým; ale řekl to tak, aby krej-čímu nedovolil ani přílišnou pochybnost, ani jistotu. Úde-rem chladné oceli do čela, vedené úmyslně tak, aby se bajo-net jen zableskl v sítnici a vzbudil očekávání rány, vytvořil v krejčím (kromě modřiny) a v jeho kumpánech hned zpo-čátku vhodné rozpoložení a zajistil si poslušnost; a taky záro-dek budoucí vděčnosti za to, že po vyhotovení zakázek na šaty boháčů se bude moci vrátit zpět do táborových dílen a zůstat při vymezeném běhu věcí, zatímco skupina těch jed-nadvaceti půjde přece jen vstříc jakési nejistotě, která ohro-žuje každou cestu. Emerich Vogeltanz byl v této chvíli spokojen i rozmrzen, díval se na zchátralou postavu krej-čího, tázaje se sám sebe, stojí-li za to namáhat se pro tako-vou trosku tolika úvahami, a dost dobře sám sobě

nerozu-měl. Věnoval se nohám tanečnice a své předchozí uplivnu-tí zakryl podrážkou vysoké vojenské boty.

Krejčí měl s sebou kufřík s náradím a vzorky a nyní si je vzal k ruce. Odkryl víko a vyňal vzorkovník. Byly to krásné italské tkaniny ze skladů tajného oddělení, dovezené přímo z Říma ze čtvrti Vittorio Venete. Dal panu Herma-

20

nu Cohenovi a Kateřině Horovitzové vybrat. „Prosím, to jsou ty vzorky.“ Znělo to velmi přívětivě a velmi neobvykle zároveň. Četař Emerich Vogeltanz nabýval tváří v tvář těmto náramným látkám nečekaného dojmu, že přece jen jsou asi takové skvostné věci vymezeny bohatým a v něčem patrně mocnějším lidem, než byl on; všechno, co si do téhle chvílky myslel, se dostalo do rozporu s jeho nynějším poznáním. Někomu všechno, někomu nic? Opřel se v duchu

o vedlejší tábor. Patrně tomu tak jako v tomto prostoru s vysokým stropem bylo jen tehdy, namítl si, pokud se na někoho přestal vztahovat tábor a jeho moc, daná norim-berským zákonodárstvím; na paragrafech z tohoto města přece pracovali nejlepší, nejvzdělanější a nejoddanější mužové říše. Byla to jen mizivá menšina, těchto dvacet jedna duší, a ve srovnání s táborem téměř nic. Komu tedy všechno a komu naopak? A jakkoli věděl své, najednou četař Vogeltanz těmto lidem přece jen cosi záviděl. Cítil, že v něčem unikali. Tamti a tihle - jenom po dvojm způsobu. Kam se asi dostane tohle krásně povedené dítě? A četař Vo-geltanz, jehož otec už býval říšským šikovatelem a jehož děd také prošlapal nejedny vysoké boty jako děsloužící, byl by dal hodně za to, že tihle vybraní civilisté unikali v něčem

o panu Bedřichu Brenskemu; měl je mít pevně v hrsti; dostal je na starost pro své zkušenosti v zacházení s lidmi, kteří se nemohli jen tak vsadit za mříže, kam kdo chtěl a kdy si kdo zamlouval... Napomenul se, že by do toho neměl strkat nos, ale nedalo mu to. Byl to přece pan Brenske, který odloučil Kateřinu Horovitzovou, co kdysi kdesi ve Varšavě tančila, od davu určeného komorám. A vzápětí se k četaři Vogel-tanzovi dostavila nutková potřeba dát někomu z nich, jak tu stáli, políček. Příliš mu nezáleželo na tom, komu, ale nejraději by byl snad přece jen potrestal toho boháče anebo dal pár pohlavků té pěkné kurvě, co se vylihla ze své matky tak podivuhodně zdařile. Jenže tajné oddělení patrně sle-dovalo také některé věci, které nemohlo kdekomu věšet na

21

nos. Zase se točil v jednom kruhu. Plivnutí už tu nestačilo. Atak jakoby se nechumelilo, dloubl četař Emerich Vogeltanz loktem do krejčího a ten, ještě než se nevhodně zapotácel, ucítil na zadnici jeho botu. Nakláněl se s vzorkovnicí právě k poměrně vysokému oknu synagógy, aby barvy tkanin vy-nikly při denním světle, a okamžitě se obrátil. Beze slova a s pohledem, v němž nebylo výčitek, nacházel sám v duchu příčinu, pro niž byl asi potrestán; „Promiňte, pane,“ řekl, „nevěděl jsem, že se sem budete chtít podívat,“ což poskytlo i vojákovi dodatečnou záminku a ušetřilo námahu, aby si i pro svou potřebu musel nějak vymýšlet. „Prosím,“ dodal ještě krejčí a postavil se tak, aby i četař Vogeltanz mohl shlížet na látku z dobrého zorného úhlu. Zapůsobilo to tísnivě. Zase věděli, že vedle je tábor. To, a nic víc, beze zbytku. A krejčí ještě bezdůvodně řekl: „Ano, pane.“

Pan Herman Cohen, když spatřil, jak na něho pohlížejí oči Kateřiny Horovitzové, si v duchu nadal zbabělců; vzpo-mněl si na to, co řekl předtím pan Oskar Lowenstein, aby se raději starali jen o sebe, a tiše, ale důrazně řekl: „Jsme, tuším, pod ochranou pana Bedřicha Brenskeho a orgánů, kterým velí. Osobně se mně a mým prostřednictvím všem ostatním pánům zaručil,“ (teď poklesl hlasem, jako by tím vynechal, jakkoli nerad, ze svého součtu krejčího, který to smutně nesl,) „že naše výměna za německé válečné zajat-ce proběhne bez jakéhokoli násilí, ba s úctou. Všichni víme, že to patrně budou velmi vzácní němečtí zajatci, pane poddůstojníku; docela možná, že se mezi nimi může vy-skytnout i některý váš generál, a vědí to i vaši nadřízení. Prosím proto, aby v mé přítomnosti nebylo používáno po-dobných zákroků, abyste se jich laskavě vystříhal. Sám pan Brenske zdůraznil, že hrubé násilí je mu cizí, a my tomu chceme věřit. Doufám ostatně, že za chvíli přijde.“ Chtěl ještě dodat, že na to není zvyklý; ale zároveň s tím, jak ří-kal, co chtěl, cítil každým nervem, že vedle je tábor se vším, co k němu patřilo, od rampy s vagóny a kolejemi až po

velké nízké budovy s krátkými komíny; a třebaže nevěděl, jakého původu je černý mastný kouř, který se valil po obloze téměř bez přestání, bylo to zde, a tak umkl. Propadal nezbadatelné úzkosti; prve to plivnutí a nyní dloubnutí a kopanec, třebaže obojí a trojí použité proti cizí, naprosto neznámé a zajisté svým způsobem i bezvýznamné osobě, ho přimrazovaly přímo k zemi; byl ohromen, jako by se už nemohl dále pohnout a jako by tato ochablost procházela odzdola nahoru, až k jazyku a rtům; nebyl opravdu s to už nic dodat. I když pan Brenske dal prve najevo, že je to svým způsobem výraz výjimečnosti, že běžně je ve zdejších končinách poměrně málo vojenského personálu, zděsilo ho náhle neúměrné množství uniforem, které je hlídaly; mohli přece všichni, i pan Bedřich Brenske, očekávat z jejich strany nezbytnou kázeň. „To je vše,“ řekl s vypětím. Četař si jeho slov nevšímal. Uplivoval, jako by louskal slunečnicová semena, jak tomu bylo v této zemi zvykem kdysi, kdy tu ještě pan Herman Cohen trávil jinošský věk. Nedával na ně také odpověď. A jako by si náhle chtěl Emerich Vogel-tanz vylít zlost na vyčinění, které nebylo v jeho pravomoci potrestat na místě, zamručel na krejčího bez jakéhokoliv důvodu a vyčítavě: „K slušnému chování máš dál než do Jeruzaléma. Být na mém místě někdo jiný, roztančil by ti už dŮtky po zádech.“ Ani dost dobře nevěděl, jak mu přicházela slova vhodně na jazyk, aby se jimi dotýkal krejčího se shrbenými rameny i obou zbylých, že v tom bylo i slovo tanec a starý tón opovržení. „Ona ti asi jedna modřina na výstrahu nestačí, bajonet je ti málo,“ po-kračoval. „Jen vás pustit z tábora na skok ven . . .“ Vzdychl téměř pravou upřímností. A ještě než Herman Cohen a Kateřina Horovitzová pochopili příčinu rány na krejčího čele, doplnil: „Tak koukej, ať jsi do sou-mraku hezky hotov, jak máš nařízeno, a ať tady panstvo déle nezdržujeme!“ Krejčí se znovu omluvil: „Promiňte, pane.“ A četař Emerich Vogel-tanz jako by do této chvíle

byl přece jen ještě pln dobré vůle a naplněn spíše záměrem vyjít s nimi se všemi po dobrém, zařval, až se to rozlehlo kolem dokola prostornou synagógou: „Drž hubu, ty pro-kleté mořské prase! Kdo se tě na něco ptal, že v jednom kuse kokrháš? Máš tak leda právo držet hubu a krok, tábor je vedle, jinak, jak jsem už řekl. A kdyby ses chtěl snad dovolávat nějakého prašivého papíru v kapse, tak raději mlč, než mě tím dvojnásob naštveš. Vedle máme zařízení, které už zkrotilo o hodně neposlušnější spratky, než jsi ty. A žádný papír je z toho nedostal. Stačí, aby snad padla ještě nějaká nehorázná drzost, a puška mi sama spustí.“ A zase zcela tiše, jako by nebyl vůbec křičel, po-otočil se k panu Hermanu Cohenovi a Kateřině Horovitzové: „Prosím, můžete se na něho znovu obrátit, už si nic ne-dovolí,“ jako by je před krejčím chránil; a všichni přesně cítili, k čemu a komu to všechno bylo určeno a proč tedy prve řekl mezi svým křikem i slovo tančit. „Jistě, pane,“ ozval se zase krejčí. Sklonil před vojákem hlavu. „Vezmi panstvu míru, jinak to do soumraku nestihneš, ty mistře nitko.“ „Jistě, pane,“ opakoval krejčí zjihle a uctivě. „Nej-dřív vezmi míru tady pánovi a pak té...“ (nechtěl patrně říci děvce, ani slečně, ani židovce, protože věděl, že k nim byla přišoupnuta na poslední chvíli, a větu nedokončil, po-něvadž beztak už rozuměli a četař Emerich Vogel-tanz to cítil a opájel se tím). „Konej svou povinnost, mistře nitko,“ opakoval, jako by se mu oslovení krejčího takhle zalíbilo. „Rozkaz je rozkaz a soumrak je soumrak, s chutí do toho a půl díla je hotovo.“

Kateřina Horovitzová se zachvěla a přiměla k opatrnosti. Všechny plány, které měla s matkou, otcem i dědem a ses-trami, se náhle scvrkly na docela malou úzkost o sebe samu. ' Styděla se za to, uvědomovala si to obojí; ale řev četaře Emericha Vogel-tanze tu ještě zněl v neslyšitelných ozvě-nách. Celou tu dobu si musela vyčítat, že je zbabělá, a zá-roveň to omlouvat. Bála se nyní více než kdykoli předtím.

Chtěla odklad pro příliš mnoho, zatímco sama znamenala příliš málo, a také pan Herman Cohen a ostatních devate-náct pánů znamenalo možná příliš málo. Ani otci nedala sbohem, protože ho ti lidé kolem nich odtlačili někam ku-předu, když kdosi říkal, že tam je plyn, nebo dozadu, pro-tože nevěděl, kde je začátek a kde je konec a co se vůbec má stát. Věděli jen tolik, že tábor je obrovský a že

nelze dohlédnout z jednoho konce na druhý. Postřehla nyní dobře chvění víček pana Hermana Cohena. Vypadalo to, jako by pan Cohen v jednom kuse mrkal. Snad se ona také vždycky bála smrti více než ostatní členové rodiny; možná, že nebyla tak pobožná jako oni, aniž věděla proč; jako by bůh zavinil, že tak zapochybovala, je-li v souladu s jeho všemohoucí dobrotou, aby je Němci takto trápili, aby je rozehnali jako prašivé stádo a právě tak s nimi zacházeli. Anebo to bylo proto, že měla bujnou fantazii; dovedla si to představit daleko hmatatelněji a slyšela přece na každém kroku, co dovedou a od čeho je tábor. Myslela teď na Leu, svého miláčka, která se v ní vždycky zhlížela. Zase tu byla sestra. Děťství Ley jí teď připadalo jako jablko nahlodané červem. Bylo po-znamenáno tak jako u ní vůní dřeva. Někdy vyčítal děd její matce, své dceři, že ji porodila příliš krásnou a divokou, ale matka na to odpovídala tichou pýchou. Otci se rodily dcery rychle za sebou, jako by to byl trest za to, že si tolik přál syna. Dívala se nyní na látky a probírala všechno, co by ji mohlo povzbudit, aby z ní odešel strach; neměla toho mnoho, k čemu se mohla v duchu vracet. Jednou - ještě ve Varšavě, než se dostal k moci kaprál s knírem - přišel do bytu v Nízké ulici mladík, který doporučil otci a dědovi, aby přemýšleli o možnosti vyměnit šlapací zařízení svých soustruhů na dřevo za elektrický motor. Vrátili mu jen úsměv, s nímž pohlížel na jejich Kateřinu, tančící, jako by chytala ve vzduchu hudbu. Měli pozhnaně děvčat, jako do sedmiramenného svícnu; nutilo je to vždycky myslet na ženichy hodně dopředu. Děd i otec se

25

souhlasně ptali, k čemu by byly jejich nohy, kdyby nemohli popohánět soustruhy šlapáním; nemusili se brodit blátem jako třeba vojáci nebo jako obchodní cestující anebo poslíčkové kdovíjakých firem. Nebylo jim dobře, jestliže snad smějí spočívat zadnicemi na pěkných, dokulata vykroužených dubových židlích? K čemu by litovali svých nohou? Měly snad nohy právo na elektrický motor a zahálku, zatímco ruce a hlava by zůstaly při starém? Bylo by to spravedlivé? Mladík byl příjemný a Kateřina se mu líbila. Bylo jí dvanáct roků a pozval ji k nim; - směla tančit o přestávce na jejich odborové schůzi, kde někdo volal „dřevosoustružníci, spojte se!“ Vybavila si i teď rytmus dřevosoustruhů, na nichž děd i otec kouzlili šachové figurky, izolátory pod elektrické vypínače a nástavce a držáky k náradí. Snila tehdy o tom, že odejde s mladíkem z domu, daleko do Francie, odkud znala životopis Josefíny Bakerové. Viděla v duchu před sebou kabaretní prkna, hladká jako led v zimě na řece Visle. Někam to odešlo a něco jiného přicházelo; bylo to jako most, po kterém ten, kdo přejde, dospívá, a právě tak to teď cítila. Stála na mostě a bylo nutné ho přejít a ne dřepět na místě; i kdyby ji v tom ohrožovaly oheň a síra. Přivřela oči, jako by ji oslnilo světlo a oslepila tma. „Doufám, že tohle přísloví znáš,“ dodával Emerich Vogeltanz ke krejčímu, „a že ti přejde do krve“. A opakoval: „S chutí do toho...“

Krejčí bral míru panu Hermanu Cohenovi. Napětí, které sem vnesl četař Emerich Vogeltanz, nepomíjelo, ani když z kufříku krejčího vystupovaly tužka a papír a centimetr notně osahaný na prvotřídní práci, která se tu od něho žádala. Nebyl tu klid ani ve velikosti špendlíkové hlavičky, které u krejčího postrádali. Pan Herman Cohen se opět vzmužil; naznačoval svým chováním při odebírání míry na oděv, že by měl krejčí být svědomitý od začátku až do konce. „Nu, k věci, ať to máme za sebou,“ a oddychoval, jako by běžel. Rozpřáhal

26

vhodně ruce a stahoval břicho v předklonu a rozkročil se volně, ne příliš, aby ho mohl krejčí změřit po vnitřní straně stehů až dolů, pro délku budoucích kalhot. „Dobrá, dobrá,“ funěl. „Snad zbude i na manžety i na druhý límec...“ Při Kateřině Horovitzové si počínal krejčí nadmíru opatrně, téměř se jí ani nedotýkal; držel v ústech tužku jako udidlo a zapisoval chvatně na papír míry. Musela si odložit svůj varšavský kabát a četaře Emericha Vogeltanze napadlo, že by ve svlékání mohla pokračovat. (Zřejmě ho tato možnost vzrušila, protože si olízl bezděčně jazykem silné chlapecké rty. S tímhle dítětem - řekl si v duchu - by se patrně užilo, a napadlo ho několik dalších představ, a sledoval její ústa a hrud.) Vybrala si pak svou látku rychle, ukázala hned na první ve vzorkovníku, a to jak na kótm, tak na kabát. A krejčí (jak myslel na její

rodinu, která už nebyla, a sledoval chování Emericha Vogeltanze) po-kašlával, jako by se dusil neviditelným čmoudem z vedlej-šího tábora; v duchu si řekl, že zahynulo už příliš mnoho černovlasých děvčat, než aby nemohla jediná zůstat, a že možná opravdu měla výjimečný dar vyhmátnout hned na-poprvé to nejlepší, tak jako prve na rampě. Krásní lidé mě-li asi přece jen vždycky víc štěstí než ostatní, napadlo ho v nevysvětlitelném obdivu a závisti jako vojáka, a pomyslel si, s ohledem k tomu, co znal o členech její rodiny, že to mělo sedmeru a desateru působnost. „Jedna zkouška bude muset patrně stačit," pravil vzhledem k termínu, napjatému ažaž, a ke spěchu, který je s jejich cestou. „Do soumraku, jak mi bylo uloženo, to s pomocí svých druhů v dílně tábo-ra musíme spíchnout." Kateřina Horovitzová nevěděla, co odpovědět. Herman Cohen se ozval: „U nás beru čtyři a někdy až pět zkoušek. Nu, nedá se nic dělat, doopravdy je s tím pospěch." Ale nezdálo se mu to dost vhodné a dodal: „Dobrá, snad to bude v pořádku." A krejčí zase sledoval zkoumavým, nedůvěřivým pohledem jeho vycpávky, jako by všechno vězelo v nich. „Jdeme, alou," řekl náhle Eme-

27

rich Vogelanz. „Co bys tu ještě dělal?" „Ano, pane, jsem připraven." Jen četař krejčího odvedl, objevil se pan Bedřich Brenske; čekal snad venku, až budou sami, pokud se nebrala v úva-hu stálá němá stráž. Tak neměla Kateřina Horovitzová možnost si zhluboka oddychnout a vypovědět panu Co-henovi ani zhruba, co jí leželo na srdci ohledně zbývajících členů její rodiny. Sevřela rty a hněv a lítost jí hořkly na patře a naděje, že alespoň ona odejde, to sladila víc, než by byla chtěla. „Mé slovo tu platí, jak vidím. A to mne uspokojuje a vás, jak doufám, také," řekl pan Brenske. „Budu se snažit vám i nadále vycházet vstříc. Víme, co komu patří. Císařovo císaři, královo králi, zasloužené těm, co si to zaslouží."

Synagóga byla postavena při zemi, jako by se někdejší stavitelé obávali bouří nebo jakékoli, i nejmenší vnější oká-zalosti. Ale budovy přifařené k tomuto ubohému chrámu, třebaže se zdály malé a těsné, poskytly panu Brenskemu a tudíž i jeho svěřencům dosti místa, aby tu mohli prozatím bydlet; vzhledem k tomu, co mohli z rampy sami zahléd-nout, usadili se přímo skvěle. Pan Schnurdreher řekl, že ješ-tě nikdy nesídlil v synagóze, a pan Taubenstock ho napo-menul, že je to přece jen přechodně a na chvíli. A pan Rappaport-Lieben, (který se už v italském vagóně tvářil, že nepůjde dobrovolně ani na schůdky, že ho mohou za-střelit rovnou), pak samozřejmě šel jako všichni ostatní a opřel se o zeď a usnul vstoje. Zdálo se mu, zeje na jatkách a že tujsou všechny tanečnice a zpěváci z jeho „Gondoly". Stráže tu na ně čekaly už předem. Snad nikdo z nich předtím nevi-děl tak němé a strohé a neosobně přísné patrony. „Už aby-chom byli pryč," vydechl pan Oskar Lowenstein. Potom ješ-tě panVaksman vznesl dotaz, proč mu byl odebrán cestovní pas, ale pan Brenske dal najevo, zeje to maličkost, své prů-kazy všichni ještě ve vhodný čas na cestu dostanou. Pan Klarfeld se v jednom kuse upravoval a pan Rauchenberg

28

se díval přísně skly ve zlatých brýlích, jako by zkoumal, do jaké míry hrozí nebezpečí. Na účtu dal a má dáti pana Brenskeho byl vykázán výdaj říšských marek za stravu a za ostatní záležitosti, jako otop, bydlení, přepravu, a zá-roveň suma výpalného, vše ve zlatých francích přes švý-carskou banku. Všechno bylo vedeno na fenik přesně a ne-obyčejně svědomitě a byli si jisti, že dostanou na všechno nej-platnější potvrzení. Pan Brenske naznačil hned napoprvé, když je sem přivedl, že je to válka totální, vedená drahými způsoby, vzhledem k obrovské spotřebě oceli a jiného ma-teriálu, a že by tyto výlohy mohly být pokládány při jisté zaujatosti za určité zneužití, i když by on sám nikdy na nic takového v opačném případě nepřipadl. Rád tedy připouštěl, že válka je opravdu drahý špás a že to nemají, nebo že by to alespoň neměli pokládat za využívání si-tuace, (připustí-li se ovšem jako jistota, že se ani němec-kým zajatcům na druhé straně v ničem nekřivdí) a že proplácení všech výloh je naprosto nutná věc, má-li pořádek dělat přátele. „Podívejte se," řekl na rampě, když je vítal, „bude to stát poměrně hodně peněz, ale vyje máte, a my ovšem víme, zeje máte, a očekáváme, že jste tak rozumní, zeje i dáte. Jste v našich rukou a než se vás vzdáme, chceme za to něco mít. Tam na vaší straně jsou naši vojáci a s tím souvisí přímo neuvěřitelné výdaje. Byla by to sple-titá kapitola mravní i

národohospodářská. Jste příliš in-teligentní, než abych to zbytečně vysvětloval. Více lidí znamená v naší armádě více nákladů a naopak. Je-li to tedy taková válka, jako je tato, vedená na život a na smrt, má na to německá strana, kterou v tomto sporu zastupuji, plný nárok." Pan Cohen se na něho v té chvíli díval téměř s lítostí, jako na někoho, kdo ani v nejbujnějším snu nedohlíží konce zlatých franků, jaké by tito význační pánové mohli shromáždit a zveřejnit, kdyby chtěli a kdyby nebylo to, čemu se v burzovní řeči říká obchodní tajemství. Díval se na ostatní pány, kteří pochopili, a na pana Brenského, a tajil v té

29

chvíli - opět spolu s většinou ostatních - jistou radost z jeho zjevné neznalosti nebo podceňování. Byly to pakatele - otop, bydlení, dokonce ani výpalné sto tisíc zlatých franků neznamenal tolik, jak se pan Bedřich Brenske tvářil. Ale ani oni se netvářili nadšeně, plulo to hluboko pod hladinou jejich chování. Nechali to okamžitě převádět přes švýcar-ské bankovní ústředny. „Kdyby snad, nedej bůh, Německo tuto válku prohrálo," dodal pan Brenske na mlčení pana Cohena a na mlčení ostatních, „bylo by ve hvězdách, zda by se s námi spojenci ze západní i východní strany takhle obírali. Naštěstí to už není ani dost dobře možné."

Přerušil svou řeč, aby tím výrazněji vyniklo, co při-pojil vzápětí, že za takových okolností by snad byli vše-chny německé holčičky a chlapečkové zbaveni hlav, jako za onoho neblahého císaře. (Tak to pan Brenske doslova řekl, tváře se, jako by to ani nebyl toliko předpoklad, nýbrž hotová skutečnost; také tím naznačil, že je v historii, tý-kající se dějin krutosti, rozhodně vzdělán.) Tím přešel k otáz-ce výměny samé, samozřejmě - jak řekl doslova - „pou-ze výměny z nutnosti, ale přece jen tedy výměny." Za ta-kovou výměnu se musí dostat straně, kterou pan Brenske zastupuje, (a šlo zřejmě už jen o to, aby to páni nahlédli), jistého vyhojení. „Je ovšem možné, že se jednou obě strany Západu spojí," dodal chytře pan Brenske, dívaje se na pana Hermana Cohena i na ostatní pány, „a to proti nepříteli ještě úhlavnějším, a pak - řečeno krátce a jasně - zůstanou peníze stejně /jedné pokladně, nechci-li říci rovnou v rodině." Pan Brenske se suše zasmál. Slovo rodina znělo oprav-du směšně. Byl ostatně, jak uvedl na svou omluvu, pouze úředníkem tajného oddělení, žádný diplomat, a proto žá-dal, aby mu odpouštěli drsnost, kterou by snad bezděky projevil ve vyjadřování základních ano i ne. „Za to vše-chno pak," podotkl, „je vám jistým odškodněním váš chys-taný odjezd, kterým by většina, ne-li všichni vedle v tá-boře vzali pravděpodobně, ne-li zcela určitě, zavděk."

30

O kontech pánů, shromážděných ve zdejší modlitebně, se už mnoho nehovořilo. Ale najednou se vytasil pan Brenske s něčím, co zarazilo pana Cohena i ostatní pány. Podle de-peše zpravodajské ústředny z Berlína měl pan Brenske po ruce zprávy o tom, kolik má pan Cohen podílu v jisté ban-ce v San Francisku a co vlastnili ostatní pánové, zřejmě i podle daňových přiznání. Pan Brenske použil výrazu „tučné korýtko". Už se tedy také mezi všemi zúčastněný-mi vědělo, že podíl pana Rappaporta-Liebena na jatkách v Chicagu není zrovna nejmenší a že jeho kabaretní podnik v jiném americkém městě je to, čemu se říká v obchod-ním žargonu zlatý důl. Pan Rappaport-Lieben polkl na-prázdko a v duchu si ulevil dvěma drsnými výrazy. Tajná policie hodnotila jmění všech pánů dohromady na sto až sto padesát miliónů zlatých franků, z čehož jedna pětina obnášela nemovitosti, tři pětiny cenné papíry a zbytek ho-tové peníze; pan Brenske o tom mluvil týmž tónem jako prve, když se ještě panu Cohenovi zdálo, zeje to jen zdvo-řilý prosebník. Karty byly na stole, bylo do nich vidět.

„Můžeme si tu i pohodlně sednout," řekl nyní pan Brenske. „Hleďme." Kládl si v dřevěné lavici synagógy nohu přes nohu jako Angličan (nekřičel jako mladičká Emerich Vogeltanz a už to bylo příjemné). Herman Cohen do-cela rád slyšel, co bylo řečeno před výzvou, aby si sedli. Dokonce snad i v duchu vzdal hold německé důklad-nosti a pohotovosti. - Nyní se však pan Bedřich Brenske přišel hlavně zeptat, jak sám uvedl, jsou-li spoko-jeni - Herman Cohen a Kateřina Horovitzová - s výbě-rem látek. „Záleží mi ostatně na tom, abyste si odpočali a abyste se cítili co nejlépe. Cesta byla přece jen dlouhá. Jeli jste z daleka a daleko zase pojedete. Musí být něco mezi tím. A o to se postarám já." Dodal, že právě potkal krejčího a nařídil, aby do soumraku bylo opravdu všechno dokončeno ke zdaru věci

a že vzhledem k tomu, že se ještě nenašly, bůhvíproč, kufry slečny Kateřiny Horovitzové,

31

přinese krejčí při zkoušce některé náhradní, ale dobré věci ze skladu tajného oddělení. „Doufám, že to bude korektní náhrada; nikdo z nás by si neodpustil, kdybyste měla být nějak poškozena.“ Také pana Brenského napadlo, že ještě je anebo že donedávna byla jen dítě; zračilo se jí to v ta-zích kolem úst; byl v tom zvláštní půvab; ale zřejmě do-spívala a bylo očividné, že je to záležitost ze včerejška do dneška a z dneška na zítřek. Pak si nechal pan Brenske podepsat nahoře na příslušný formulář, kterých přinesl celý svazek, malými úhlednými písmeny a číslicemi uvede-nou sumu za otop a za předpokládanou studenou stravu cestou. „Zpočátku se budeme muset uskromnit, později se to zlepší. Pořádek musí být. Chceme dosáhnout narovnání ve věci vaší výměny co nejhladším způsobem, řekl bych přímo, s bankovní jemností. Nu, hrubé násilí - jak jsem již poznamenal - je nám opravdu cizí. A z maličkostí ros-tou velké věci. Snad je nám někdy, ale vždycky proti naší vůli, trochu násilí vnuceno, ovšem ani v tom případě si v něm nikdo z nás nelibuje. Nejsme sadisté, jen zkrátka prosazujeme své. To všechno, co jste o nás patrně slyšeli, než jsme přišli do Itálie, je smyšlenka. Kdyby nebylo zrady a nebyl zajat Mussolini, nebyli bychom se možná ani se-tkali. Za soumraku, aby váš odjezd nebudil přílišnou po-zornost a snad i závist z tábora vedle, se přihotovte k cestě.“ Herman Cohen za těch slov vytahoval skoro bezmyšlenko-vitě své zlaté plnicí pero a podepsal se dvěma velkými roz-máchlými tahy. Byly to zase ty nepatrné, až směšné obnosy, bral je sám na sebe. „Děkuji,“ smál se mírně pan Brenske, „nikdo nevidí nikomu do duše; možná; ale ani nevíte, jak jsem rád, kdykoli se věci mezi námi dovrší ve vzájemném souladu a smírně. Měli bychom být svorní. Čeká nás ještě hodně společných věcí. Vzájemně je vyřídíme. Tím míním především vás, ale záleží mi samosebou i na ostatních pá-nech. Jsem si v každé chvíli vědom, že jednám s elitou. Snad i já už mám nějaké zásluhy, ale jde hlavně o vás,

32

o všechny.“ Pak se pan Brenske zeptal, jak se vede ostatním pánům, jako by zapomněl, že jsou rozseti po přifařených budovách a hlídání každý svými strážci. Prohodil, že je osobně obejde, a pokynul za dveře, aby jeho pobočník zů-stal u obou přítomných, kdyby snad něco potřebovali, protože strážce měly zakázáno mluvit. A Kateřina Horovit-zová ztratila třetí a poslední možnost pohovořit si o svých blízkých s panem Hermanem Cohenem; několikrát po-lkla a cítila, jak jí vysychají rty. Byly to v té chvíli vzdorné l zoufalé rty a ani jazyk jim nedal vhodnou vláhu, kterou člověk shromažďuje na rtech, chystá-li se promluvit. Byla tu ve vzduchu pouze výmluvnost pana Brenského, důvody, které uváděl, aniž se dotkl následků. Ty byly obsaženy v nich samých.

Když přišel pan Brenske podruhé, skoro zase současně s krejčím, řekl: „Peněžní záležitosti s ostatními pány jsem vyřídil, a to pro tentokrát sám a pro podruhé tak, že je bu-dete zastupovat a budete řídit své akce prostřednictvím těchto formulářů. Jejich zplnomocněnízde máme.“ Podal mu papíry, k nimž stačilo už jen dávat převodový příkaz bance v Curychu a podpis. „Čekám pouze telegram z Ber-lína,“ řekl pan Brenske dodatkem, „bude-li mi umožněno doprovodit vás cestou do přístavu, a potom také, který přístav to má být a rovněž jaká loď. Bude ovšem třeba poslat přes Švýcarsko pokyn, aby vyplatili na účet říšské banky - vzhledem k neočekávaným potížím, které naše ve-dení v této věci prozatím mělo - milión zlatých švýcarských franků. Tím bude dosavadní účet zaokrouhlen a vyřízen.“ Pan Bedřich Brenske se díval na závěsy synagógy z nacho-vého a oranžového saténu, což přesně nerozeznával, a vrá-til se pak pozvolna a nenucené pohledem svých modroze-lených očí k panu Hermanu Cohenovi, který vydechl s po-otevřenými ústy, jako by chtěl napodobit hvízdavé pís-meno s na svých pěkně vykroužených rtech: „Milión zla-tých franků?“ (Bylo to příliš mnoho ve srovnání s přesně

33

a v drobných přepočítanými sumami za otop, světlo a byt.) „To nebylo ujednáno. Sám jste prve řekl, pane... že hlav-ní šumaje zapravena.“ Pan Bedřich Brenske se usmál. Měl pronikavý pohled, jako by hypnotizoval, a díval se každé-mu, s kým mluvil, přímo do očí. „Předpokládám, že příkaz odejde včas, a předpokládají to i

mí nadřizení, aby se za soumraku mohlo doopravdy odjet. Přiznal jsem přece, že to vše bylo neočekávané! Do té doby by celá věc musela zamrznout, a to bychom nechtěli." Bylo v tom jen nepatrně něco tvrdosti a vojenské strohosti, ale i to málo se rozplynulo ve chladné obchodní zdvořilosti posledních slov. „Všechno záleží na vás. Mluvím s vámi otevřeně. Nic neskrývám, nebylo by to v této chvíli v zájmu naší společné věci." Krejčí nesl přes ruku všechny šaty a plášt najednou. Pan Brenske se tvářil, jako by nechtěl už více říkat vzhledem k jeho přítomnosti. „Na dvacet majetných pánů," dodal jen pan Brenske, „to nebude pravděpodobně přece jen su-ma tak nebetyčně vysoká, jak to zní na první vyslovení. Vezměte jen v úvahu, co ještě zbude." A k tomuto dodatku poznamenal velmi věcně: „Soudě z depeší, které byly pro-zatím vyměněny, a to jsem ani neříkal, aby to nevypadalo jako nějaký nátlak, se nám ani po bedlivějším prozkoumání obsahu i slohu nezdálo, a mně osobně to připadalo přímo jako záměrné, nuže tedy nejevilo se nám, abych domluvil, že by vaše úřady hořely touhou po vaší výměně za naše zajatce právě ve vašich případech. Nedovedu si ovšem vysvětlit, čím to je. Snad tím, že jste nebyli dlouho doma a že člověka je snadnější odepsat než cokoli jiného. Ale tato směna narazila opravdu už ve formě depeší na tolik překážek, že uvedená a požadovaná suma, jakkoli se zdá na první pohled možná vysoká, je naopak ještě příliš nízká k očekávaným strastem a k nákladům. Hlavní potíž zavinilo jisté vaše odcizení způsobené tím, že jste vy tady a oni tam, ale to už není naše vina. Jistě máte své zásluhy a nevděk světem vládne... Možná, že se tomu divíte, ale je tomu tak.

34

Není to prvý případ; sám jsem již jeden takový výměnný akt za naše zajatce uskutečnil a tento dojem se mi jen opakuje, i když tamto bylo dovršeno vzájemným souladem vzájemných zájmů. Nu, a nyní se budu muset skutečně odporoučet, abych všechno potřebné do soumraku zajistil a abychom naši věc zdárně zlikvidovali." „Snad to jsou takoví zajatci, které strana, co je získala, nerada ztrácí," řekl nezvučně pan Cohen. „Ano, ale vy také, svým způsobem, jste pro nás velké ryby. Bylo vás dva tisíce a je vás dvacet, (nyní vlastně dvacet jedna). Ovšem, také našich vedoucích vojenských činitelů není více mezi mnoha a mnoha těmi, co zatím jen zmírají steskem po domovině. Říkám to přímo: velké ryby za velké ryby, malé za malé. Pánové, vážíme si vás. Sám jste prve poznamenal, že ne-jsem začátečníci, vyznáme se v tom, v čem hrají hlavní úlohu peníze. Je to přehnané." Pan Brenske znovu připo-mněl svým skrývaným úsměvem panu Cohenovi vyděrače, který je na okamžik ve výhodě. „Vycházíme právě z to-hoto předpokladu," řekl. „Nebude to na mé společníky asi nejlépe působit." „To by mi bylo líto," odsekl suše pan Brenske. „Víte už vše. Prosím." „Nechtě mne na chvíli přemýšlet." „Podle toho, čemu říkáte chvíle." „Jsme ve vašich rukou." „Právě," řekl pan Brenske, „měli byste si toho více cenit. Mohl bych se touto naší výměnou názorů právem cítit dotčen." „Ale jde přece o milión franků." „Prosím, rozmyslete si to."

Krejčí zkoušel přinesené věci; byly skoro už před dokončením; a nebylo také třeba příliš mnoha oprav. Herman Cohen se rozhlédl a narazil na smutné, odevzdané oči krejčího i na udivené a očekávající hnědozelené oči Kateřiny Horovitzové. Věděla, že chybil, a chybil by patrně ve všem, co by řekl. Nešlo už o její rodinu, o všech šest sester a otce a matku a děda, šlo o pouhou existenci jí samé, a pan Herman Cohen náhle podepsal bez dalšího slova za sebe i za ostatní pány svým zlatým perem poukázku na milión zlatých

35

švýcarských franků - jeno něco méně rozmáchlými tahy než prve. Ale nedával směnku z ruky. „Doufám, že tím je suma dovršena. Je to mnoho peněz. I pro velké ryby, jak říkáte, je to celé bohatství, nehledě k tomu, že i vy lovíte," (hned se však opravil) „žádáte výměnou za nás své důležité vojenské osobnosti." Pan Brenske povytáhl tázavě obočí a neodpověděl. Pak, aby to pan Cohen zamluvil a také patrně proto, aby sám v sobě potlačil skličující dojem, že jsou všichni ceněni tak vysoko, přičemž ztrátou peněz se jejich hodnota úměrně zmenšuje, zeptal se krejčího, kde se vyučil, že všechno hned téměř napoprvé tak dokonale padne, a předstíral, jako že směnku jen zapomněl odevzdat. „Znal jsem jako jiných jednu lepší varšavskou firmu," řekl. „Ten člověk však ještě včas odešel. Tuším, že do Paříže. A pak do Londýna." „Měl asi dobré zprávy," usmál se pan

Brenske. „Ano, chtěl nejdříve do Vídně, ale naštěstí si to rozmyslel," odvedl to pan Cohen. „Jeden takový krejčí skončil v Gdaňsku," splatil zase panu Cohenovi pan Brenske a přestal se usmívat. Jeho rty byly tenké a přísné. Ale to hned povolilo. Pan Cohen ještě držel směnku v dlaňích. Cítil, jak se potí a jak se mu samovolně svírají prsty.

„Nebudeme si hrát na schovávanou, vedle je tábor a mám tam v této chvíli několik míst, která potřebují zaplnit. Chci, aby tato výměna byla opravdovou výměnou. Žádám vás proto, abyste mi stáli spolehlivě po boku. Jistě mne chápete. Nemohu teď přece hledat jiných, ochotnějších a ro-zumnějších dvacet lidí, a nepřineslo by mi to ani pravé uspokojení. Vsadili jsme na vás. S vámi chceme také dospět do cíle. Byl bych nerad, kdyby mi to někdo ztěžoval."

Krejčí se pomalu narovnal a smutně mlčel. Šaty a plášť pro Kateřinu Horovitzovou, obojí padlo jako ulité. Pan Brenske teď pomalu, velmi distingovaným pohybem a spo-kojeně převzal z rukou Hermana Cohena písemnost, aniž prověřil podpis, a obdivně spočinul pohledem na Kateřině Horovitzové. Kdysi se chtěl věnovat okultismu a v očích

mu cosi z toho zůstalo. „Můžete si vyzkoušet tady v sak-ristii, je-li to vhodné slovo pro váš chrám, co jsem nechal donést místo vašich věcí, protože váš kufr se stále ještě ne-našel. Nebudete-li spokojena s hodnotou těchto svršků, bu-de naše vzájemné narovnání věru snadné; stačí jen říci." Kateřina Horovitzová poděkovala; byla v tom zjeví strany možná nechtěná odměřenost, ale celou ji prostoupila křeč. Hned se donutila k větší vlídnosti, ale více než na nové při-kývnutí hlavou se nezmohla. „Jestlipak nám budou vaše dílny po vůli," otázal se pan Brenske, „a dohotoví žádané oděvy do soumraku?" „Ano, pane... Do soumraku jsem zde." Znovu se podíval na vycpávky pana Hermana Cohe-na. Pan Cohen jeho pohled tentokrát zachytil a dešifroval a znenadání znovu řekl: „Nemusíte se bát, že bych vám snad zůstal vaši odměnu dlužen. Vydal a dokázal jsem už vydat to, co vám patří, a snad i více, než vám pa-tří. Nemluvím jen o vaší odměně, nemějte strach." Krejčí přešel jeho slova, jako by nebyla vyslovena. Pan Brenske se zamračil, nebylo znát, co mu vadilo, zda svědectví krej-čího nebo otálení Hermana Cohena, než mu předal směn-ku. Hodnou chvíli teď mlčel a přemýšlel. Kateřina Horo-vitzová šla za oponu, kde byly schránky s desaterem při-kázání. Našla hned v prvním oddílu kufru celou náruč skvostného prádla. Vybrala si jen zběžně, ale dobře. Tak tomu bývalo i doma, když dostala něco od příbuzných. Snad to opravdu bylo i tím, že se narodila v neděli, a nač sáhla, v tom měla úspěch. Každá maličkost, která jí vyšla, jí přinášela uklidnění stejnou měrou jako znepokojení. Uva-žovala v úzkostné horlivosti, zalévána přitom vzrůstající a opadávající hladinou naděje, jak dostat vzkaz do tábora. Trvalo chvíli, než na to přišla. Na dno kufru, pod tenké lepenkové schrány na prádlo, napsala velkými písmeny, aby si toho musel krejčí všimnout, a jeho tužkou: „Matko, otče, všichni! Než odjedeme, udělám všechno, abych vás směla vykoupit tak jako sebe. Cohen je bohatý muž a do-

36

37

vede krváčet. Líbám a věřím. Vaše Kateřina." Pokryla vzkaz prádlem a cítila, jak je to všechno, co napsala, nedo-statečné. Každé slovo bylo vyváženo i jeho vlastním opa-kem, uloženým v jejím nitru. Bylo neuvěřitelné, že by smě-la odejít, jestliže se vedle rozprostíral tábor. Důstojník Brenske to sám prve zdůraznil. Ale proč by se to nemohlo vyplnit jednomu člověku mezi tolika jinými, aby mnoho nespravedlnosti bylo vyváženo jedinou spravedlivostí? Byla zbabělá, že chtěla odejít sama, anebo naopak? Nebylo přece lehké zůstat ani odejít. Chyba byla ve všem, co pod-nikala. Ve všem bylo více zla než naopak. Nebyla tu vina ani nevina, nebyl tu z její strany ani zločin, jen trest. Tak tomu porozuměla. A tato myšlenka se k ní soustavně vra-cela. Zavřela stěží kufr a postavila ho vedle sebe. Prvně si připustila, že se asi svému okolí jeví opravdu hezčí než o-statní, ale jistě i horší. Proč to bylo všechno spleteno tak, že nevěděla, co je dobré a co je zlé, a co by mělo z jejího ko-nání být označeno tak nebo opačně? Nechtěla zemřít a ni-kdy nikomu neublížila, aby si někdo směl přát její smrt. Byly doma vedeny k úctě k životu a k soucitu - všech sedm sester - a k důstojnosti, mezi niž se počítala i důstojnost k sobě samým. - Když se vracela z místa, jemuž říkal pan Bedřich Brenske po svém sakristie, viděla, že si dával

brát míru k stejnému oděvu, jako měl pan Herman Cohen. Ne-zdalo se, že by - maje ve své náprsní kapse vyplněný příkaz k proplacení do švýcarské banky - tak spěchal jako prve. Také se už nemračil. Naopak nebyla překvapena, když řekl, že tu s nimi počká, až přijde krejčí s oděvy pro ně pro všechny, že adjutant může přinést depeši až sem, a že místo věcí, které si nevzala, dostane osobně od něho darem ko-žich. „Napadlo mě, že by to bylo ve vašem případě spra-vedlivé, slečno. Kromě toho - neklame-li mne paměť - je-den francouzský spisovatel napsal, že šaty znásobují ženu. Budu mít radost, když i vy budete mít radost. Válka je vál-ka, ale lidé jsou pořád jen lidé. To nás spojuje, třebaže jsme každý na jiné straně. Ale utěšuji se alespoň tím, že ledacos, co nám bylo vnuceno, zmírním. Musíte to ode mne přijmout. Pokládám teď za svou povinnost udělat vám pomyslení.“ „Nechala jsem zavazadlo vzadu...“ Odmítal díky a její skromnost přijímal se suchým úsměvem, který si asi přisvojil při podobných úředních jednáních. Dobu če-kání vyplňoval běžnými dotazy, jak se teď asi žije tam na straně pana Cohena; sliboval si hladkou cestu do přístavu, ať již, jak řekl, to bude „kterýkoli z přístavů“. „Doufajme, že vás - a mne samosebou přitom - nebudou ostřelovat vaše letouny.“ „Bude-li včas odeslána zpráva, kudy jede-me, jistě ne,“ řekl pan Cohen. „Není jisté, kudy pojedeme po souši a kudy po moři. Musím naopak říci, že tyto zá-ležitosti jsou dnes pro nás příliš nejisté.“ Cítil, že tím v Her-manu Cohenovi vzbudil škodolibost, jako prve, když uvá-děl směšné sumy za světlo a jídlo ve zlatých francích. „Všu-de je teď moře poseto minami houšť než rybami,“ řekl zne-nadání. „Nejde jen o vzduch. A dále! Nevím, zda bychom neměli požádat naše námořnictvo, aby vyčistilo nejdříve celou trasu.“ „Nerozumím vám...“ „To by ovšem zna-menalo zvýšení nákladů,“ pokračoval pan Brenske, jako by nebyl přerušen. „Nu, musel byste se poradit s pány a včas nám to povědět.“ Touto větou skoncoval s předpo-kládanými námitkami dříve, než o tom pořádně začal, a napřáhl dlaň s pouzrem na cigarety; pan Cohen podě-koval, že nekouří. Byla to nehoráznost a pan Brenske po-kračoval: „Vaši lidé vždycky věděli, co je pro ně prospěš-né. Inu ano, kouř nedělá nikomu dobře. Ani mně vždycky ne. Říká se, že lidé hynou na své vlastní hříchy. Může to být pravda - a nemusí, alespoň ne vždycky.“ Kateřině Ho-rovitzové však kouření nenabídl. „Víte už, že pojedeme po moři?“ zeptal se pan Cohen. „Zatím vím, že nic nevím,“ usmál se pan Brenske. „Ale to už říkal někdo přede mnou. Musíme čekat do soumraku. Soumrak vyřeší všechno. A moře je všude.“

38

39

Večer přišel krejčí s dvěma velkými kufry, zase v dopro-vodu četaře Emericha Vogeltanze. „Hm, opravdu jste si pospíšili,“ řekl pan Brenske. „Šili jsme ze všech sil a práce je hotova, pane...“ Četař šel mezitím zavřít dveře syna-gógy, aby snad netáhlo na pana Bedřicha Brenskeho; netu-šil, že krejčí je nechal naschvál otevřeny, aby mohl sdělit Kateřině Horovitzové, že vzkaz, napsaný pod pouzdry s prá-dlem, nemohl doručit. Šeptal, jako by kašlal: „To vedle je tábor.“ Vrtalo jí hlavou, co všechno tím chtěl říci. Poleka-la se. Vtom se vracel četař Vogeltanz a nehledě na přítom-nost pana Brenskeho, zaklel, jaká je v těchto polských rovinách zima a jaký tu vane protivný vítr, bez konce a bez počátku. „Jako by to bylo odněkud z hor, a přitom každý ví, že hory tu široko daleko nejsou...“ „Podívejte se sama, jak vám to padne,“ řekl krejčí tiše a ještě tišeji dodal: „Ne-ní na tom co měnit.“

Sklonil hlavu a začal oblékat šaty panu Brenskemu. Pan Brenske stroze odmítl nechat si svléknout kalhoty; předně proto, že před přítomným Hermanem Cohenem a Kateři-nou Horovitzovou nechtěl; ale také, aby se nezbavil lehkou-vážně pistole v zadní kapse kalhot, kterou měli na příkaz ve-doucího tábora stále připravenou k palbě. Nikdy nedělal nic proti předpisům, a do sakristie se mu asi z nějakého důvodu nechtělo. Tak přišel na řadu ještě před kalhotami pana Brenskeho Herman Cohen. Z krejčího visely bílé stěhovací nitě. Kalhoty pana Hermana Cohena nepotřebovaly ani steh navíc. Rovněž sako bylo perfektní. „Ty staré věci vám tu nechám, beztoho by mi nebyly k ničemu,“ mínil Herman Cohen. „Je tu opravdu ošklivý vítr. Už abychom byli pryč.“ „Nelíbí se vám náš vítr?“ zeptal se dobromy-slně pan Brenske. „My jsme s ním docela spokojeni.“ Krej-čí neřekl, co si v té chvíli pomyslel - že na všech větrných stranách světa už zvučí jen tento

vítr, rozhánějící popel po celé zemi, takže se bude propříště podobat hrobu. Se-vřenými rty svíral špendlíkové hlavičky, a těla s ostrou špič-

40

kou byla natažena jako injekční stříkačky. Pootočil se zpět ke Kateřině Horovitzové a přešel lehkým dotykem dlaní její ramena. „Ne vítr... popel... budete opravdu už asi brzy pryč," a zase to skryl kašlem, takže ani pan Brens-ke, ani voják, ani pan Herman Cohen nerozuměli; ale Kateřina Horovitzová - právě tak jako prve - když sečetla to, co znala už z domova a co viděla tady - v tom ledacos zaslechla. Jeho oči opakovaly jen něco, co s jeho prací už ne-souviselo, že tento popel bude nezníčitelný a nesmazatelný: neshoří, protože už je sám zbytkem ohně, nezledoví, jen se promísí se sněhem a ledem, a nevyschne žárem slunce, protože už nelze vyschnout nad popel; nikdo z živých mu nebude moci nikam utéci; bude obsažen v mléku, které budou pít ještě nenarozená batolata, i v prsu, který jim jejich matky podají; zůstane v květinách, které se rozvinou ze svých lodyh, i v pylu, jímž je opylí včely; bude i v hlubi-nách země, kde se teprve mění zetlelé lesy v uhlí, a v ne-beských výších, kde každý pohled lidských očí, znásobe-ných teleskopem, narazí na nezbadatelný obal, kroužící kolem celého tohoto červivého pozemského jablka, v pohle-du a dechu každého člověka; a kdo si napříště položí do-taz, z jakých látek je vzduch, který dýchá, bude povinen vzít v potaz tento popel; bude obsažen v knihách, jež ne-jsou ještě napsány, v končinách, kam ještě nevkočila lidská noha; nikdo se ho nezaví; bude to dotěrný i laskavý po-pel z mrtvých, kteří zahynuli bez viny. Chřípí krejčího bylo teď plné tohoto popela, stejně tak jako jeho oči, a Ka-teřina Horovitzová to cítila; neznala pouze klíč, kterým by porozuměla; dovedla mluvit i mlčet stejnou řečí jako krejčí; byla z téže země jako krejčí a ještě netušila, co krejčí už přesně věděl. Kašlal teď v jednom kuse, a třebaže to bylo ošklivé, nesbíral se v ní proti němu odpor. Chvillemi byly oči krejčího moudré a chvílemi šílené. (Později se sešla se stejným šílenstvím v očích rabína Dajema z Lodže.) Nesly-šela krejčího, jak v duchu říkal, že rovněž plíce pana Bren-

41

skeho i hruď pana Hermana Cohena i prsa jí samé a také plíce četaře Emericha Vogeltanze jsou plny tohoto popela, ale že ona více než oni vdechuje popel svých šesti sester a matky i otce i děda a nesmí to vědět ve slovech, jen z čet-by v jeho očích. Jsou, budou a zůstanou tímto popelem poznamenání. A kdyby byl krejčí věřil, řekl by až na věky; ale k tak přílišným dálavám byl nedůvěřivý, protože vedle se rozprostíral tábor. Tábor byl jako celá země ve svých hranicích a jako svět bez hranic. Věděl o zajatých anglic-kých, francouzských, amerických i kanadských letcích, kte-ří šli do plynu a nic se nestalo, třebaže měli stále při sobě své papíry. Věděl už mnoho a měl strach z toho, že to věděl. Přál boháčům, kteří tu v přilehlých budovách čekali na odchod, že mohou mít cenu jako německý generál. Závist i přání ztratily svůj původní význam. Ještě vyzkoušel Hermanu Cohenovi druhé kalhoty, o něž ani nebyl po-žádán; sám mu nadzvedl nohu, když bylo třeba, aby se nohavice nedostaly do styku s podlahou. A ten, kdo věděl tak málo jako Herman Cohen, mohl přečíst z jeho očí pouze marnou hrdost na dílo jeho rukou a prstů jeho sou-druhů, ale ne bezmoc, že Kateřina Horovitzová porozumě-la němé řeči očí a popela tak málo, protože se bála rozumět, a že on nesvedl beze slov více.

Kožich byl velmi pěkný. „Doufám, že tím jsou účty za ztracená zavazadla Kateřiny Horovitzové vyrovnány," řekl pan Brenske panu Cohenovi. „Nu, jste vybaveni přímo královsky," dodal. „Vidíte, že nedělám rozdíl mezi vámi a jí samou. Nakonec i v přiodění spočívá jistý zdroj auto-rity. A soumrak je tu. Je na místě poděkovat krejčímu a pro-pustit ho, aby byl v táboře včas a podle řádu. Kázeň tu platí pro všechny, ani mne nevyjímaje." Krejčí se obrátil na Kateřinu Horovitzovou, jako by čekal slíbenou odměnu. Ale náhle porozuměla němotě jeho úst a obrátila se na pana Brenskeho: „Ráda bych poslala rozloučení otci a matce, mohu-li tak učinit. Směla bych se s nimi ještě obejmout?"

42

Řekla to jako dítě. Ale na odpověď čekala jako odsou-zenec, který už dospěl a dosáhl prahu stáří. Krejčí se na-hrbil a hleděl na zem. Pan Brenske se usmál, jako by šlo o jeho vlastní rodinu.

„Zajisté, chápu. Jenže jak to provést, jsou-li vaši blízcí v tomto okamžiku poněkud vzdáleni a my musíme nastoupit neprodleně cestu, abychom ušli pumovým útokům. Jakkpak bychom to tedy jen udělali?“ Svraštil čelo a uchopil si bradu do dlaně a sevřel svou růžovou bezvousou kůži mezi palcem a ukazovákem jako mudrc, který hledá spravedlivé, ale těžké vyřešení. (Mezitím sem vstoupil adjutant pana Brenského a podal mu depeši a odešel.) „Petrně se budeme muset spolehnout na cestu tak říkajíc poštovní,“ řekl ještě pan Brenske, dívaje se zároveň do kabelogramu. „Můžete napsat, dejme tomu na dno kufru pod spodní víko některé ze schránky na prádlo, zeje líbáte a že věříte.“

Usmál se mírně. „Nemůže se to ztratit.“ Pan Brenske se zatvářil nanejvýš lítostivě. Ale než mohl někdo cokoli namítnout, rozpovídal se: „V jistém smyslu znamená tábor vrchol. Každá příčina je tu zároveň následek, obojí v jednom, a každý následek se rozplývá sám v sobě. Lidská osobnost tu není zbytečně zatížena všelijakými přívěsky a předsudky. Vzdává se někdy vítání, nepostrádá loučení. Je to jako když se spojí jeden, dva, tisíc, milión plamenů v jediném ohni. Díky této velkolepé organizaci vše zvládne-me. Věřte mi, že mnohé z toho, co je mimo tábor skoro neřešitelné, je tu už opravdu předpokládáno v tom smyslu, jaký jsem naznačil. Proč hledat, je-li už nalezeno? A také – proč trestat, je-li to, co nazýváme trestem, zároveň odměnou? Je to všeobšáhly tábor. Od křtu a naopak. Nu, to jsem už odbočil. Budu to nosit v hlavě. Ano, ano . . .“ Obrátil se po delší odmlce s přísným výrazem na krejčího. Ten se postavil okamžitě do pozoru; rozuměl. „Jistě jste slyšel, oč jde,“ řekl pan Brenske, „a vyřídte, jaké pěkné oblečení slečna Horovitzová dostala,

43

a zmiňte se i o kožichu. Omluvte i náš spěch, slyšel jste, co je v sázce. A nedělejte nikomu v táboře zbytečné las-kominy. Vlak pro skupinu, jak jsem se nyní v depeši dočetl, je už připraven, a také mně je dovoleno i umožněno doprovázet vás. Je to malý transport. Naše úřady předběžně souhlasí s tím, aby slečna Horovitzová byla při výměně vedena jako chráněnka pana Cohena, který pocho-pitelně přejímá všechny právní povinnosti, jež z toho vyplývají. Americký pas pro slečnu Horovitzovou prý už je rovněž na cestě; zažádali jsme o něj prostřednictvím našeho zastupitelského úřadu ve Švýcarsku; to zatím, otevřeně řečeno, není ovšem zcela vyřízeno; ale i to by mohlo její blízké zajímat. Dostaneme ho snad na některé důležitější stanici, kam ho dopraví zvláštní kurýr našeho tajného oddělení, abychom nic nezdržovali. Nedám si pokoj, dokud nebudu znát definitivní odpověď. Na druhé straně je mi už známo i jméno přístavu a lodi. Bude to Hamburk a plavidlo s názvem ‚Německo‘. Prvotřídní loď, krásná paluba, kabiny, obsluha, strava. Minolovky, které nás budou provázet, jsou už také připraveny; ale jak se mi zde sděluje, právě tyto minolovky si vyžadují jistého nákladu. Pro-sím, tady je listina.“ Pan Brenske se opět tak suše usmál, jako by ani nevěnoval příliš pozornosti Hermanu Cohenovi. Pan Cohen se téměř bez rozmyslu podepsal jménem ostatních pánů i svým jménem zlatým perem na šekový převod docela malými písmenky. V duchu rozpočítal celou sumu na dvacet došlých. Nebyl to ani vzhledem k vysokému nákladu natolik finančně neúnosný obnos, aby kvůli tomu něco zdržoval. Odpustil si všechny námítky, i to, co chtěl říci, že jsou všichni zkušený a inteligentní lidé. Pan Brenske ještě krejčímu řekl: „Nu, to už je začátek konečného řešení, ohlédněte se, zda nic z těchto oděvů nepotřebuje popravit a běžte zpět na své místo.“ „Ano, pane,“ odpověděl krejčí a sklonil hlavu, jako by mu padala. Pan Herman Cohen mu rychle a roztržitě podal ruku; měl tu připraven svitek dola-

44

rových bankovek. Krejčí je velmi obratně skryl v dlani; neviděl to možná ani pan Brenske, ani četař Emerich Vogeltanz, ani čtyři němí strážci v koutech synagógy, ale nebyl vyloučen ani opak. „Nemusíte mi děkovat, byla to naše povinnost,“ dodal. „Dělali jsme všechno... ale naše síly jsou chabé.“ „Věřím,“ řekl roztržitě pan Cohen, „co bych nevěřil...“ V duchu přivítal slova pana Brenského o konečném řešení a vztahoval je i k jejich finančním záležitostem. Pan Brenske už nic nepoznamenal.

Kateřina Horovitzová tiskla krejčímu dlouze ruku; přes rty už se jí nedostala ani slabika. Nevypadal s čapkou ani bez ní jako Jidáš, který by vyradil, co prve napsala na dno kufru, a to, co pan Brenske prve nadhodil, bylo pří-liš

jasné. „Nezapomenu na vás.“ „V mých očích je po-pel,“ řekl krejčí. Vtiskla mu na rty dlouhý polibek. „Jste jako můj děd, jako můj otec a jako moje matka a jako mých šest sester.“ „Ano i ne.“ „Proč to říkáte?“ zašeptala. „Po-spěšme si,“ řekl pan Brenske. „Je čas...“ Krejčí se už otáčel a odcházel beze slova, doprovázen četařem Emerichem Vogeltanzem; nebyly vidět jeho těžké váčky pod očima a šedá, chorobně popelavá plet obličejů.

Pan Brenske odváděl Hermana Cohena k ostatním; chtěl k nim promluvit ještě před odjezdem. Kateřina Horo-vitzová se ocitla na okamžik v chrámové lodi sama, v nor-kovém kožichu, podobna tanečnici z velkého evropského města; cítila, že se jí zmocňuje horečka. „Sám se z toho raduji, že budete už pryč,“ říkal cestou pan Brenske Her-manu Cohenovi, jako prve krejčí Kateřině Horovitzové. „Je to přece od začátku do konce i moje věc.“ Cítila dosud na rtech studený polibek krejčího.

45

Za CHVÍLI BYLO NA DVOŘE jedenadvacet lidí, kteří si navzájem neviděli na špičku nosu, protože soumrak už sku-tečně přicházel. Muži ve stejnokrojích, kteří je celou dobu jednotlivě hlídali a kteří stáli už beztak dost hustě rozestavě-ni kolem synagógy a uvnitř a u staveb v zahradě při ní, přišli blíž; zdálo se, jako by tvořili s těmito jedenadvaceti stíny jakousi jednotu. Zahrada se celá potápěla v temnu. Vlaš-ské ořechy s hladkými kmeny střídaly naprosto pravidelně hrušně a třešně, rozlévající své větve kupodivu nízko nad zemí, a strohé angreštové keře se překrývaly vyššími trsy lískových oříšků. Celá družina splynula a pan Brenske po-žádal o ticho (přestože nikomu nebylo do řeči), aby mohl promluvit, jak prve slíbil, ke všem shromážděným a aby to, co měl tlumočit pan Cohen, bylo řečeno všem a zevrub-ně. Odvedle z tábora sem přicházel kouř černější než sou-mrak; valil se vlna za vlnou a podivně páchl. Kateřina Horovitzová si ucpávala nos celou tu chvíli, co pan Brens-ke mluvil; měla neustále týž vtíravý dojem, jako by kouř nevycházel z komínů v táboře, ale přímo z jeho úst. Popí-rala v jednom kuse sama sobě, co už věděla možná z domo-va a co tušila z náznaků krejčího, jako by se taková pravda přičila i chápání těch, co byli postiženi. Co se to tam vedle pánilo? Jaké to byly látky a kolik jich bylo? Co to jen při-pomínalo spálenou kůži a tuk; co to mohlo být? Bránila se v duchu důsledkům svého tušení. Nemohla teď už ani dost soudně přemýšlet o rovnítku, které se v ní kladlo mezi zba-bělost a touhu žít, ale bylo tu stále mnoho otazníků, které narůstaly, aniž se jen jediný ztratil, a ještě více úzkosti; a pan Brenske chtěl mluvit a z mnoha důvodů pro ni ne-bylo lhostejné, co hodlal povědět. Snažila se stát rovně a ne-věděla, má-li být ráda, jestli se jí to, co bude pověděno, týká, anebo naopak netýká.

46

„Pánové, a samozřejmě pánové a dámo,“ začal pan Brenske. „Nastal okamžik, kdy nastupujeme cestu k výmě-ně, která by mohla zdobit naše vzájemné vztahy a o níž pojednává jedna z nejjobsáhlejších hlav mezinárodního práva, tuším, že je to hlava osmá, a o které lze mluvit stěží bez pohnutí, protože je to výměna, pro kterou lze získat požeňání bojujících stran i organizace tak ušlechtilé, jakou je právě ta, již mám na mysli, Mezinárodní červený kříž. Je to vskutku krásná organizace, příklad lidské dobroduš-nosti na pravém místě, vtělení božského principu do vše-lidských činů soucitu. Je na nás, abychom tuto výměnu pro-vedli jaksepatří, a jak je jen v našich silách. Víme, co to slovo znamená, jak pro vás, tak pro naše vojáky, kteří stojí možná v této chvíli někde shromážděni stejně tak jako prá-vě vy. Není příliš těžké uhodnout jejich touhy a nahlédnout do jejich myšlenek; podobají se v tomto okamžiku s největ-ší pravděpodobností vašim myšlenkám. Byly časy, kdy se zajatí nepřátelští vojáci pojídali, jejich hlavy se napichova-ly na kůly jako trofej; byly i doby, kdy se zajatci vůbec ne-brali a kdy meče, nože a smrtící střely triumfovaly. Nuže, dnes zajatci na obou stranách bitevního pole i v hlubokém zázemí každé z bojujících stran nikdy neztrácejí naději, že zase spatří svou milovanou zemi, své blízké, matky, otce, dědy, sestry a někdy i bratry, svůj pluh a kladivo anebo rýsovací prkno, krátce, chci říci, to všechno, co dohroma-dy vytváří smysl jejich života. Vojenské sukno spojuje lidi bez ohledu na jejich původ; vytváří bratrství zbraně, pro které je tato výměna jen jedním z mnoha příkladů snášen-livosti navzdory všem nesnášenlivostem, vzorem mužnosti a vytrvalosti v naději. Vojenská mravní abeceda je přesná, každé písmeno je na svém místě, tak jako v tomto táboře -

dejme tomu - život a smrt. Byli jste vybráni mezi šťastné, kterým los společenského postavení předurčil, aby nezůstávali v zajetí, třebaže nezůstanou ani v tomto ohledu ve skutečnosti tak docela bez osobní zkušenosti. V přístavu, asi

47

tisíc kilometrů odtud, vezmeme-li v úvahu naši trať, aby-chom zmátli nepřátelská (chci říci vaše letadla, pokud by na tento vlak chtěla útočit), v tomto přístavu tedy, vzdáleném sedm až deset hodin cesty, podle okolností cesty samé, čeká velká a krásná loď 'Německo'. Na palubě této lodi o velkém výtlaku patnácti tisíc brutto registrovaných tun se odehrávaly slavné chvíle, o nichž se jednou bude číst v slabikáři dějin; z ní kupříkladu náš Adolf Hitler (vojáci se postavili do pozoru a také někteří z těch jedena-dvaceti-se bezděky porovnali v křížích) přihlížel posledním velkým předválečným námořním manévřům v baltských mořích; už samy slavné činy našeho válečného námořnictva, našeho skvělého ponorkového loďstva, našich báječných torpédoborců a nádherných minolovek, našich neporazitelných bojových člunů a nepotopitelných křižníků, jsou svým způsobem ztělesněny v této osobní i bojové lodi jménem 'Německo', která nám byla přidělena, odlita a zhotovena z nejryzejších kovů a svařena ohněm a krví, třebaže, jak každý ví, je dnes ve válce zapotřebí každých necek, abych tak řekl, k obraně našich břehů. Leč nechci přespří-liš odbočovat. Hájíme se statečně, ale nezavíráme při hřmění boha války oči před těmi, kteří právě neválčí. Vy tam, naši zajatí vojáci zpět; to je devíza pro tuto plavbu. Je to formule přísná a výstižná, laskavá i mužná, je součástí této naší mravní abecedy, našeho přímého přístupu k jejímu duchu a našeho pojetí, jak jsem se už zmínil. Bez dlouhého a zbytečného mluvení k naší věci. Jste vybaveni pasy mocnosti, která je nám nepřátelská, alespoň dnes. Ve vašem případě se však uvolila tato mocnost k výměně - člověk za člověka, jednotka za jednotku; bylo nám dokonce umožněno připojit k vaší skupině ženu, kterou si vyvolil jeden z vás, a to váš prostředník a tlumočník, Herman Cohen, je muž z tohoto místa za jeho dosavadní dobré služby děkuji. Vzhledem k tomu, že tamto jsou vesměs nemajetní vojáci, jakkoli velká byla, je a bude jejich chrabrost a jejich vý-

48

znám (a že zajisté ani nevyžadovali ani neměli tolik zvláštní péče jako vy,) jsou hrazeny ovšem všechny náklady vámi. Německá říše to přijímá s povděkem a ani toho vám nebude zapomenuto. Už nyní vám bylo přiřčeno výsadní postavení. Jakožto vedoucí vaší skupiny (mé jméno, jak už mnozí víte, je Bedřich Brenske, má vojenská hodnost vyšší důstojník,) jakožto, opakují tedy, vedoucí, kterému bylo uloženo, a jak rád zdůrazňuji, i umožněno vás doprovázet, pojedu s vámi až na místo, které nám bude telegraficky sděleno na palubu lodi 'Německo'; tam potom -po dokončení plavby - shodíme kotvy a přistaneme, abyste vy sešli po lodním můstku a vzápětí za vámi aby nastoupili naši vojáci. Doufám, že ani vy nezapomenete, že naše říše podnikla tuto akci (i když samosebou se zřetelem i k svým vlastním vojákům tam u vás) v období zvlášť ztíženém. Nevypočitatelné choboty války ze všech stran, aby byly zničeny nebo využity, proti bezmála celému světu mobilizujeme všechny dosažitelné zdroje. Jsme všichni - i při nelidsky hrdinských činech - jen lidé. Je možné, že zacházení s vámi se dílem vymklo, i když jen na malou chvíli, z našich rukou, a že jste se chvílemi, jichž lituji, cítili stísněni ozbrojenými strážemi. Vážili jste dlouhou cestu ze slunné země, která nás zradila, jedli a pili jste málo, byl vám snad odepřen i klidný spánek, působil na vás hluk a dusno a byli jste možná i přecitlivělí, že se všechny akce a transporty děly ve spěchu a snad trochu nervózně. Něco z hněvu, který v nás vyvolává každá zrada, padlo nepřímo i na vás. Osobní přítel našeho vůdce byl zajat, vaši vojáci vkročili na spojeneckou půdu, vaše letouny nás ničily, pálily mosty a cesty před námi i za námi, a pokračují ve svých pirátských útocích. Lituji toho. Ujišťuji vás, že toho z té duše lituji, a mými ústy mluví v této chvíli naše říše. Nedejte ani na to, co jste na rampě od neodpovědných živelů slyšeli; víme dobře, že to byla zneklidňující slova; byla zaznamenána a vyvrácena, ať to -jak se nám

49

doneslo - byla slova o zhářství, drancování a loupeži, o pro-následování i vraždě; byla to - můžete mi věřit - právě jen zlá, škodolibá a zlovorná slova;

jestliže vás v některém ohledu zneklidnila, i za to se na tomto místě a za naše vojáky omlouvám a očekávám, že tuto upřímnou omluvu přijmete. Konec - a to zde prohlašuji - vše napraví. Ba řekl bych, konec vše dokoná. Jednou se zapomene i na opravdu zbořená města i na opravdu vypálené vesnice; postaví se nové a lepší. Místo mrtvých se narodí nové děti, vyrostou z nich noví lidé. Budou poučenější a vzdělanější, a možná odolnější. Bude-li tomu tak, že naši omluvu přijmete alespoň zčásti, pokládáme to za stisky přátelských rukou mezi vámi a námi, a navíc snad vás ještě požádá-me, abyste - až budete na místě, čímž snad poněkud před-bíhám, ale chci si to odbýt jednou provždy - ztratili dob-ré slovo za tuto zemi; válka nám byla vncena - neměli jsme prostor a zůstáváme i dnes přelidněnou zemí - každá naše matka, která rodí, se musí ptát, zda neudělala chybu, když dala život nové naději říše. A to je jen jediná z pře-mnohá hořkých otázek. Tyto děti dorostou a budou chtít orat a sít a na plody jejich úrody budou čekat nová ústa. Proto místo srpů a továrních sirén svírají naši skvělí vojáci zbraně ukované z pluhů a kladiv a slyší rachot děl místo pra-starých německých písní od řek Rýnu a Dunaje nebo Vltavy; bojují a umírají, abychom mohli žít. Nevedeme si však vždycky tak, jak píší vaše noviny, mluví vaše rádio a pou-kazují naši nepřátelé číslo jedna a dvě a tři, až k tomu po-slednímu, který zavírá oči před pravdou, čímž nemyslíme široký lid. Není zbla pravdy na tom, že hned několik týdnů po převzetí moci jsme měli třiačtyřicet takových táborů ja-kým je právě tento náš; nelze jen a pouze a výlučně na nás svádět vinu za statisíce pobořených měst, vypálených vesnic a milióny vdov a sirotků, za nekonečné proudy uprchlíků na evropských silnicích; dodnes těchto táborů není - alespoň v tomto rozsahu - tolik, ale nebudou vůbec, až nebudou naši

50

protivníci. Prosím, apeluji na vás, jak zde stojíte jeden jako druhý, abyste pomohli zabránit, až budete na místě koneč-ného řešení a stanete mimo tento náš svět, lživým výmys-lům, které nás občas ještě stavějí do nepříznivého světla. Velmi nám na tom záleží. Pomluvy o naší říši a cílech, kte-ré sledujeme, nejsou možná tak nebezpečné, jak by se z mé řeči mohlo na první pohled zdát; ale jsou nám nepříjemné; připomínají blechu v kožichu čistokrevného psa, pijavici na rozjitřené ráně, vajíčka jedovaté mouchy nakladená do našich očí a uší. Každý stát žije podle svého učení, čím důslednější učení, tím pevnější říše. Naše teorie je snad z vašeho hlediska zaujata proti vaší rase; ale jednak se sku-tečně v některých případech vaše rasa ukázala nepřátelská mnohým našim snahám, a jednak není vyloučeno, že by se nemohla časem některá hlediska změnit. Právě váš pří-klad, vážení pánové, pře-ce dokazuje, že lze na tomto poli úspěšně rozvíjet spolupráci bez mezer a rozporů. Další sou-činnosti tohoto druhu se nebudeme vyhýbat. Dnes jsou to vaše osoby a vaše peníze, zítra vaše nákladní automobily, benzín a letouny, zbraně i plyny a naši vojáci a lidé, na nichž oběma stranám záleží. Vy tam u vás víte, k čemu je dobrý hmyz, my zase známe, co je to plyn, kterým lze hmyz hubit, v přeneseném i vzácně přesném výkladu tohoto slova. Každý z vás se dožije nejvzácnější harmonie těchto prvků v lidských dějinách. Pracujte proto k našemu vzájemnému zblížení; šíř-te tam, kam pojedete, pravdu. Nemůže toho být nikdy dost. Vyzývám vás k tomu jako váš přítel a prosím vás o to jako člověk, který za vás odpovídá a jemuž se dostalo dočasné vý-sady řídit váš osud, jako byste byli vojáci, a sloužit vám, jako byste byli naši lidé nebo někdo, na kom nám záleží; opaku-ji to jako důstojník, který si nade vše cení toho, čemu říká-me tak nevýstižně vojenská čest.

Nuže, pánové a slečno Horovitzová, za spoluúčasti Mezi-národního červeného kříže, který nad vaší výměnou pře-vzal ochranu a jehož guvernérské odnože již pracují ze všech

51

svých sil, nastoupíme za chvíli svou cestu. Cekali jsme jen na soumrak a ten je nad námi. Děkuji vám za porozumění, které jste dosud projevíli; není už čas rozebírat vše do posledních podrobností; znovu se omlouvám za nedostatky a nepřístojnosti, jestliže nějaké byly, a mezi vojáky je třeba velké blahosklonnosti; jednali jsme s vámi jako se zajatými. Byli jste osamoceni navzájem i mimo prostor tábora. Tak zní paragraf zákona, i mého zákona. Zajatec je položka nezanesená přímo ani k vojákům ani k civilistům, ale vo-jenský i civilní zajatec má k těm prvním ve všech směrech blíže. Končím a opakuji:

udeřila hodina soumraku, na niž byl náš odjezd určen. Nyní se odebereme do vagónů a pak, po dokončené cestě, do přístavu a na loď. Na palubě dostanete další pokyny k plavbě. Naši lidé, které vidíte ko-lem, vás doprovodí do kupé, která jsou už připravena; každý máte jedno, spolu se dvěma strážemi uvnitř a jednou zvenku; jsme povinni zajistit řádný výkon strážní služby po dobu vaší přepravy; spatřujte v tom péči Říše o vaši bezpečnost; vozy budou po celou cestu navzájem propojeny otevřenými přechody. Tolik si vyžadují okolnosti. Chtěl bych předem upozornit na jednu věc: okna budou po ce-lou dobu zatažena, abychom nedali možnost nepřátelským letounům, a pak rovněž kvůli tomu, jak přiznávám otevře-ně, že nesmíme nikomu, kdo není pod naší přísahou, lehko-vážně ukazovat cestu, podél níž jsou i podniky válečné důle-žitosti toho neb onoho stupně. Uvnitř však bude po celou dobu svítit modré kontrolní světlo. Nalodpak přejdeme pře-dem vymezeným koridorem, jak je ostatně vždycky nutné pro vojenské utajení. Ale všechno ostatní bude co možná nejvolnější a nejsvobodnější. Cestou budete mít možnost jíst a pít dokonce více, než člověk na tak krátkou dobu potře-buje, totiž to, co budou jíst a pít vaše stráže. Nakonec je připravena malá hostina na rozloučenou. Jídlo však nebu-de moci být teplé. Trpíte-li někdo mořskou nemocí, pama-tovali jsme i na zvláštní ošetření a na zvláštní zacházení. Na-

52

konec doplujete neotřesení do přístavu. Přeji vám i sobě šťastnou cestu. Jsem přesvědčen, že na tento soumrak, tuto cestu a posléze na mne osobně nebudete moci později nikdy vzpomínat ve zlém." Pan Brenske si odkašlal. Celá řeč byla pronesena kultivovaným přednesem a vybranými výrazy. „Prosím, to je vše; pánové, pro začátek opakuji, zatím vše; má někdo snad nějaký dotaz, týkající se samé cesty a mých vývodů, anebo něčeho, co jsem snad dost po-drobně nevysvětlil?" Pan Brenske se trochu unaveně ohlédl; ale za ním byl soumrak a ve tmě nebylo nic vidět, jen stráže poblíž a on sám slyšel, jak si několik mužů šušká. „Kdy nám budou konečně odevzdány naše cestovní pasy?" Pan Valter Tau-benstock se ptal anglicky pana Hermana Cohena. Herman Cohen to přeložil a pan Brenske bez rozmyšlení vysvětlil:

„Okamžitě, jak bude každý jmenovitě podle našeho se-znamu nastupovat do vagónu." „Děkuji," poznamenal pan Valter Taubenstock špatnou němčinou. „Proč jsme hlídá-ni jako celá nepřátelská armáda?" dotázal se pan Freddy Klarfeld. Pan Oskar Lowenstein, jako už několikrát, se do-žadoval přímého dohovoru se zástupcem Mezinárodního červeného kříže; patrně něco věděl o postupu v těchto zá-ležitostech, máje mezi svými příbuznými mimo jiné také takového guvernéra; ale pan Brenske opakoval i nyní, že v této jejich výjimečné věci, jejíž tvar je uhněten potřebami války, je jediným a výlučným prostředníkem toliko on, a že tedy prosí pana Lówensteina a ostatní pány v této chou-lostivé věci o důvěru. „Jsem si jist, že nakonec nebudete mít námitek. Mohu to jen opakovat." Jeho tvář v té chvíli měla výraz téměř prosebnický; pouze když opravdu opakoval „Jsem si jist," sotva znatelně se po-usmál a znovu zpřísněl. Někdo z pánů řekl, že pan Klarfeld je zbytečný puntič-kář. To mu zůstalo potom po celou cestu. Někdo jiný se

53

dotazoval ve věci potvrzení na obnos, který už byl vypla-cen. Několik dalších otázek přešlo jako zcela malicherné bez ohlasu. Herman Cohen se okamžik ostýchal přeložit dotaz pana Klarfelda, který tak říkajíc zůstal ve vzduchu, ale pak tak učinil a pan Brenske se opět postaru a suše usmál. „Je vál-ka, pánové, řečeno jen obecně a zhruba, a ve válce jsou předpisy zpřísněny. Ani u vás bych si nemohl pochodovat volně po zajateckém táboře, bez kontroly a bez řádného určení a rozdělení předem. Co kdyby někoho něco nekalé-ho napadlo? Prosím, rozumějte mi v dobrém. Tato otázka zahrnuje množství podotázek. Není snadné jet odtud na druhý konec tábora. Natož připravit cestu nejhlubším zá-zemím, které je pilířem, na němž spočívá celá fronta, mi-lióny ozbrojených mužů, pro něž je nutno krýt si záda. Stačí?" Nikdo nevěděl, co tím obojím přesně myslel, ale tento dotaz pana Klarfelda už nebyl rozšiřován. „Co se to říkalo vedle na rampě o plynu?" zeptal se náhle pan Rappaport-Lieben, ale ostatní pánové se na něho obořili v anglickém jazyce a v jazyce jidiš, třebaže on sám to vyslovil polsky. Tím celý dotaz zanesli slovy a pan Brenske sám se už ne-vyptával, ale zdálo se, jako by rozuměl. „Pánové a

slečno Horovitzová," řekl téměř s lítostí, „můžete mi věřit, že bych si ze srdce rád pohovořil třeba s každým z vás zvlášť a to tak obšírně, jak byste si to přáli; nakonec nebude jediného z na-Šich záměrů, s nímž byste nebyli zevrubně a na vlastní kůži obeznámeni; ale sami vidíte, že je soumrak na nebi i na zemi a že je třeba si pospíšet. Je nutno skončit, co už začalo. Může to být s filosofií i bez ní, s debatami anebo bez debat. Výsledek je stejný; na to vám tady přísahám. Spěcháme všichni vstříc likvidaci našich problémů spojených s vaší výměnou. Vy i my si v této osudné chvíli už přejeme mít to, řečeno vojensky stručně, s krku. Děkuji vám tedy za vaše uznání v této věci, pánové, a prosím, následujte mne."

54

„Kudy to zase půjdeme, a potmě?" zeptal se polohlasně nenapravitelný pan Freddy Klarfeld. „Držte se mne," odpověděl rovnou pan Brenske. A podepřel vlastními pažemi pana Klarfelda, až bylo jisté, že bude moci jít i potmě na vlastní pěst. Rappaport-Lieben zahučel, že dotaz, který právě vznesl, by mohl mít opodstatnění. Pan Bedřich Brenske si odkašlal téměř neúčastně, jako kdykoli předtím. Na nevhodné chování pana Rappaporta-Liebena se za chvíli kostrbaté chůze temnotou zapomnělo. Každý měl co dělat sám se sebou. Když pan Brenske zvedl pana Schnurdrehera, jenž zakopl, Rappaport-Lieben zahanbeně i trochu vzpurně sklonil své velké mandlové oči, a na reptání pánů Klarfelda a Oskara Löwensteina už také nic nepodotkl.

Družina se tedjaksi sama od sebe rozpadla na řetěz strážců a jednotlivců, takže každý měl jednoho po svém levém boku a také zprava. Byli cítit naftalínem, buničinou a podivným mazadlem na boty; nebyla to příjemná vůně a vrývala se do čiv i do paměti. Pan Brenske byl doprovázen svým vysokým adjutantem, který mu svítil modře zatemněnou kapesní svítilnou. Tak přicházeli ze zahrady ven, na cestu; všichni si všimli rudých plamenů nízko nad komíny a vdechli zase tu divnou vůni. První, hned za panem Brenskem, šel Herman Cohen a za ním Kateřina Horovitzová. Ostatní, až do posledního pana Rappaporta-Liebena, mlčeli; jen právě on něco neustále mručel, až ho jeho průvodce zprava musel dloubnout pažbou do boků, což se v soumraku ztratilo. „Hrubé násilí je nám cizí, vše po dobrem," říkal právě pan Brenske, který se usmíval do tmy. „Je to v zájmu vaší i naší věci. Vystavujeme si tím navzájem to nejlepší vysvědčení. Kupředu, pánové! Kupředu." Po-dobal se domlouvajícím otci nebo strýci, nebo veliteli jednotky veteránů.

Už se zřejmě přiblížili rampě, kde dnes již jednou před polednem byli; stálo tu několik dlouhých vlaků s nákladními vagóny a po stranách kolejiště se tyčily do soumraku

55

vysoké betonové sloupy jako pilíře; mezery mezi nimi se táhly téměř do nedohledna - po pětadvaceti metrech vzorně vypleteny drátem pod vysokým napětím, s čistými bílými izolátory z porcelánu. Dráty byly napjaty vskutku jako nějaké struny; ale nezvučelo v nich nic, nebo se to alespoň zdálo. Z budov, které vypadaly jako továrny anebo jako krematoria, stoupaly stále a stejně hučivě jako prve plameny a oheň; ale nezdálo se, že by mohl být tak blízko vedle sebe takový počet krematorií; plameny osvětlovaly hlučně a do výše nad sebou ještě dým, černý, jako by ho ani rudá barva plamenů neožehla a nezbarvila. Mohly to být i cihelny, nebo koželužna, anebo nějaké spalovny. Pod stropem nebe splýval kouř se soumrakem, takže se tím mohl vytvářet v myslích jednotlivců klamný dojem, jako by všechno kolem dokola byl vůbec jen samý kouř. Ale v pozadí couvaly a vyjížděly vlaky a lokomotivy, jiskry tu a tam zsršely a zase zmizely a ze tmy sem přicházel podivný hučivý zvuk. Všude kolem se něco dělo a nebylo znát co. „Co to tam je?" zeptal se pan Schnurdreher. „Běžte se podívat," odpověděl nevysvětlitelně ostře pan Rappaport-Lieben. Ale na to už nebyl čas, i kdyby snad směli a pan Schnurdreher opravdu chtěl. Pan Brenske se před jednou ze souprav na rampě zastavil; z toho si domyslil, že to je jejich vlak a jako ovce, nebo zase jako rozháraná jednotka dobrovolníků, kteří se zastavují, jako když se rozsypal pytel s hrachem, stanuli. „Budu vás číst jednoho po druhém a tak budete nastupovat," řekl také pan Brenske, „pomalu, uváženě, beze spěchu, opravdu ukázněně, ve vašem zájmu, aby se snad někomu z vás ještě na poslední chvíli něco nepříhodilo. Připravte se. Nedovedete si představit, jak by mne

zarmoutilo, kdyby si někdo právě teď ještě ublížil. Vymknutý kotník nebo dokonce zlomená noha anebo ruka by mi časově i administrativně ještě mohla udělat škrt přes rozpočet. Dávejte tedy raději pozor. Jste připraveni? Pro každého je tu dost místa, ne-

56

musíte se ničeho obávat. Nu, pojďte." Slova zapadala do tmy a vlídně zaplňovala ticho předtím i potom, hučení, na něž si nikdo ještě nezvykl. Modrá svítlna v ruce adjutanta teď osvětlila list strojem napsaných jmen. Adjutant měl urostlou postavu a stál jako svíčka. Konal svou povinnost.

Herman Cohen, stojící vedle pana Brenskeho, viděl, že první v seznamu byla Kateřina Horovitzová a poslední on, jako by oba dva šli mimo pořadí ostatních devatenácti. Bylo mu líto, že nejedou spolu, ale nikdo nesměl mít společníka kromě stráží. V duchu dával pan Cohen nepěkné i radostné sbohem tomuto táboru a náhle myslel i na krejčího; tábor se mu ztělesnil právě jím; cítil se v šatech od něho náhle tak dobře jako málokdy předtím, a napadla ho řada výčitek. Tak tedy přece jenom odjezd, řekl si v duchu, ať se to někomu z pánů zdálo jakkoli podivné a podezřelé vzhledem k tomu, co slyšeli předtím, a zasloužené s ohledem na to, co vyklo-pili. Znovu mu vytanuly na mysli poznámky pánů Bedři-cha Schnurdrehera, Freddy Klarfelda a pana Rappaporta-Liebena, a znovu je zavrhl. Byl by se rád zasmál v jakémsi vlastním úvěru z prostoru a místa, v němž by se v bezpečí už ohlíželi zpátky, ale udělat to předem se neodvažoval. Nezdálo se to na tomto místě vhodné. Pan Bedřich Brenske si jazykem naslinil rty, jako prve při svém dlouhém pro-slovu, a předčítal: „Prosím, pojďte: Horovitzová Kateři-na..." Pak přišli na řadu: „Adler Hanuš, Arnstein Vla-dimír, Bettleheim Jan, Ekstein Oldřich, Gerstl Štěpán, Ginsburg Johann, Klarfeld Freddy, Landau Samuel, Rap-paport-Lieben Miroslav, Lówenstein Oskar, Rauchen-berg Oto, Raven Sally, Rubín Leo, Taubenstock Valter, Schnurdreher Bedřich, Siretzsky Milan, Vaksman Jiří, Va-recky Josef, Zweig Benedikt a Cohen Herman."

Asi tři vagóny za lokomotivou byly poštovní se zamřížova-nými okénky a jediným vchodem; to mohl rozeznat jen ten, kdo měl lepší oči než pan Rauchenberg, třeba pan Zweig; další dva vozy měly nápisy staré Pullmanovy společnosti.

Byly to důstojné vagóny s rudou střechou a velkými pohodl-nými okny, třebaže z nich nekynul žádný rozhled, když byla všechna tak důkladně zatažena. Strážci už zřejmě věděli, kdo kam patří; měli se vždycky, když panBrenske řekl příjmení a jméno, k dílu, takže nástup prošel bez závad. Jen pan Tau-benstock zase chtěl pas dříve, než o tom začal pan Brenske sám. „Nevím, proč se s tím tolik otálí, platím poctivě a chci svůj pas. Jsou to dobré peníze," oponoval pan Taubenstock. Bylo mu řečeno, že teď se už brzy všeho dočká. „Už se mi nechce čekat, obchod se provádí vždy z ručky do ručky." „Jen se neznepokojujte, jde opravdu už jen o poslední věci před odjezdem. Kdybyste nebyli zde, nebyly by vám nic platné ani vaše pasy." Pan Brenske se spokojeně usmál a poslední nastoupil sám. „Nu a jsme pohromadě." Na dveřích všech kupé v obou spojených vagónech byly už pověšeny místen-ky s čísly cestovních pasů a jednotlivými jmény a na safiá-nových pruzích křesel ležely cestovní průkazy. Na mřížích u dveří posloužily dvě z ocelových tyčí jako stožáry a zde se skvěly -jako sestry - dvě nádherné vlajky: říšskoněmecká s hákovým křížem a hvězdná pruhovaná vlajka Spojených států severoamerických.

„Prosím, pánové, důkaz, že dané slovo je třeba do-držet a že důvěra si zaslouží zase jen důvěru. Nu, my Němci jsme možná byli vždycky o něco velkorysejší než ti druzí. Jenže naše velkorysost je promísena důkladností a v tom je jiná, patrně v něčem nepochybně lepší, i když snad na pohled těžkopádnější. Řekl jsem, že dostanete pasy, a pasy jste dostali. Slovo německého důstojníka platí." Na lavici hned u dveří ležel pas každého tak klidně, jako by jela vysokoškolská výprava s profesor-ským sborem. Slova pana Brenskeho dopadala náhle na úrodnou půdu, třebaže byla pronesena už dříve a teď bylo ticho. Pan Taubenstock se nezdržel a uchopil svůj cestovní pas oběma rukama, jako dítě, jemuž dlouho upírali hračku. S každým pak si opravdu sedli dovnitř jednotlivých kupé proti sobě i dva strážci a jeden ještě zůstal přede dveřmi. Působilo to s pasy v rukou a v těchto pohodlných vagónech přímo slavnostně a stráže se znenadání staly přirozenou součástí věci. Vše proběhlo přesně tak, jak na to byli do nejmenších podrobností připraveni. Na vzdálenější straně sedadla našel každý dva

balíčky sušenek. „Řekl jsem přece, že konec vše napraví," poznamenal pan Brenske. „O to příjemnější bude teď naše společná jízda." Všichni už seděli a pan Brenske se ještě naposled osobně přesvědčil, že mají všechno dostupné pohodlí. Tak to také pověděl Hermanu Cohenovi. „Nu, všichni jsou dobře usazeni. Cesta může začít. Zbývá jen podepsat pře-depsanou sumu na pohonné hmoty pro loď a mzdy pro posádku a její vybavení, což, jak se ukázalo, bylo skutečně opomenuto. Mrzí mne, že jsem to nemohl zúčtovat najednou, sám jsem to dříve nevěděl. A také, třebaže o tom už mezi námi padla zmínka, jsme zapomněli poukázat příslušnou částku na náklady spojené s vyčištěním moře po zamýšlené trase lodi. Celkem to představuje dva-krát sto tisíc zlatých franků - ne tedy tolik, jak jsem se zprvu domníval - a rád bych odeslal depeši, že jste to zaplatili, ještě než vyjedeme, abychom měli naši cestu od začátku do konce vyřešenou bez mrzutostí. Mám rád čistý stůl a pořádek. Tak jste mne snad už poznali." Téměř omlouvavě se usmál. „Je-li to posledních dvakrát sto tisíc, prosím," řekl s trochu zkalenou radostí z chystaného odjezdu pan Herman Cohen. Ale nebyla to opravdu taková suma, s ohledem na cestu k svobodě. Bylo to ovšem vydírání, tolik viděli všichni, i on sám, ale stál tu zároveň vlak; všichni dostali své cestovní pasy a někde před nimi byl přístáv. A vedle byl tábor, a otázka pana Rappaporta-Liebe na prve: „Co se to říkalo vedle na rampě o plynu?" se nevězala jen tak ze vzduchu; ze všeho nejcennější, co člověk má, myslel si Herman Cohen, je zdravá hlava na krku; tu může ztratit každý jen jednou; a peníze se mohou znovu vydělat. Vzpomněl si bůhvíproč na potopené poklady i s kořábou, kde se utopili se zlatem i lidé. Čím to bylo, že v souvislosti s těmito ztracenými poklady se vždycky mluvilo jen o zlatu a ne o lidech? Kolik korábů padlo ke dnu v tom-to soumráčním sousedství, kolik jich už asi bylo? A docela drobným, úhledným vypsáním svého jména ukončil tedy, jak měl za to, jménem společenství všech dvacet pánů a jedné mladé ženy poslední přípravy k odjezdu. Pan Brenske se uklonil jako bankovní úředník a hned nato vyšel z kupé; z chodbičky ještě potom požádal Hermana Cohena, aby „přehlédl administrativní stav svého mužstva", jak podotkl s úsměvem, a odevzdal mu několik seznamů. „Jste tedy připraveni k cestě? My ano," řekl. Noc byla na spadnutí, soumrak zhoustl a Herman Cohen přitakal: „Jsme připraveni." Mělo to téměř vojenský břík. Pan Brenske pokynul strážím u otevřených dveří, ty předaly jeho pokyn strojvůdci a vlak pomalu a s bafáním vyjel ze stanice. Dveře postupně zaklapávaly v zámcích. Za peníze je všechno, mysleli si s jistým sebevědomím téměř všichni pánové, snad kromě pana Rappaporta-Liebena; a možná, že i on. Bylo to hodně peněz, ale jeli. Pan Klarfeld spatřil mžiknutím oka ještě posledními nedovřenými dveřmi proti svému oddělení staniční semafor a spokojeně přijal svým pohledem rozsvícenou zelenou barvu, zatemněním poněkud ztluměnou. Rudé ohně nad komíny hučely do noci a nakonec zmizelo za zaklapnutými dveřmi vagónu i to. Bylo by těžké popsat všechno vzrušení, které se zmocnilo Hermana Cohena a ostatních devatenácti mužů i Kateřiny Horovitzové, když kola udeřila na ocelové koleje tam, kde je spájely šrouby; teprve tehdy to dostalo všechno věrohodný zvuk jízdy, hloubku vděčnosti k této pouhé jízdě, nemluví-li se už o jejím směru a o jejím výsledku; v těchto směšných pocitech, v nichž převažovala nedůvěřivá naděje, bylo i uznání k chování pana Bedřicha Brenskeho, který zřejmě držel své slovo, jakkoli to bylo pro všechny zúčastněné dost drahé a z jeho chování někdy problematické a pro okolnosti v této zemi nakonec doopravdy svízelné; vagóny, kterých byl nedostatek pro vojenské účely, byly pořízeny pro ně; stráže, které by mohly být nasazeny na frontu, ztrácely svůj čas a bojovou sílu zde; bylo to příliš mnoho protichůdných dojmů, jež doléhaly na čela všech pánů s americkými pasy; ale konec konců tu byl stále nebezpečně a dotěrně nablízku ten nepěkný tábor a všechno, co si k tomu mohli domyslet, nehezké a tajuplné stavby s nízkými komíny a sama rozlehlost tábora, působící dojmem úžasné zkonsolidovanosti, třebaže pan Brenske někdy hovořil o zmatcích, které by mohly nastat, a jednou - jak si všichni pamatovali - i o možnosti nákazy. Vše bylo přece tak zorganizované, a také cestovní pasy v jejich rukou a kapsách měly svou váhu, a vůbec všechno, i kdyby odtud nakrásně odjížděli snad nazí. Náhle přestali litovat vydaných obnosů, jako by zapomněli na peníze, které mohli mít a které nemají, což bývá jen darem lidí povýtce lehkomyšlných. Ale právě to

od sebe zapudili. Cokoli by je mohlo cestou potkat, nemo-hlo se vyrovnat tomuto táboru. A kola nabírala na rychlos-ti, úderý byly stále hustší a vlak už nevyjížděl, nýbrž vjížděl do noci svým pravidelným svistem, skrz vítr, snad už čistší, než byl tam, a skrz temnou noc, kterou pro zatmění a světlo zevnitř nebylo vidět. Vlak sám byl velmi zachovalý, vzhledem k svému stáří; měli docela úhledná kupé s měk-kým pérováním, jaké jistě přišlo vhod i strážím, a s ply-šovými potahy a safiánovou kůží na okrajích. Nebylo by jistě na místě litovat strážců, kteří museli stát venku na chod-bičkách, opření zády o dveře, a pan Herman Cohen i ně-kteří jiní pánové by jim rádi a bez postranních úmyslů na-bídli místa vedle sebe v kupé, se svatosvatým ujištěním, že se nemusí obávat žádného uskoku nebo vzpoury z jejich strany. Pouze pan Rappaport-Lieben si to snad takhle do-cela nemyslel; a také Kateřina Horovitzová si to nemysle-la; jakkoli ji opájelo štěstí, bylo zároveň nahlodáno nedů-

60

61

věrou a pak také výčitkami za ty, které nechala bez roz-loučení za sebou v táboře. Bylo pravda, že ona sama nemě-la sil k tomu něco změnit na té promyšlené a důkladné or-ganizaci, kde člověk jako jednotlivec neznamenal zhola nic, ale vybavovala si současně s tímto vědomím i opak; představila si krejčího v podobě všech svých blízkých a ztrácela radost a zase ji nabývala pravidelnou jízdou; nevšímalá si, jak ji zkoumavě prohlížejí oba strážci; dívali se uznale na kožich, který visel na dřevěném ramínku u dveří. Byla to i pro ni úžasná železná hudba kolejí a kol, v jejich melodii bylo přespříliš prostoru pro bo-hatou obrazivost, jakou měla, a přece si připadala jako pták, který se choulí blízko svého hnízda, zatopeného prudkou vodou nebo ohroženého ohněm a dýmem, a lekla se toho. Patrně to směla prožívat takto jen ona a pan Rap-paport-Lieben, protože pan Herman Cohen dával stále víc přednost tichému vyčkávání, co bude v přístavu. Ano, byl už tak daleko, že předběhl v duchu celou tuto cestu a hnán pocitem odpovědnosti dokončit v úloze prostřed-níka a tlumočnicka své poslání co nejlépe, myslel na pří-staviště a na loď a na to, co bude potom. Byli, jak ještě v táboře pan Brenske řekl, nepřátelskými vojáky v zajetí; podle toho se s nimi zacházelo. Konec konců to stále, i nyní tedy, propůjčovalo strážím právo, aby byly přísné a bdělé, i když tu byl naprostý klid; pokud nikdo nemusel do kraj-ního kupé, kde byly dvojí toalety, nehnulo se ve vlaku nic kromě jeho ubíhajících a spolehlivých kol a malých sklonů dráhy. Pan Herman Cohen spočítal, co stála doposud jejich výměna, a dospěl ke konečné sumě. Myslel na ledacos, tedy také na to, že by část nákladů mohl převzít stát, ve stejné míře, v jaké otálel a zdržoval jejich vykoupení. Vracel se v duchu ke všemu, co se dělo od jejich zajetí až do této chvíle, jako by si teprve nyní dokázal uvědomit ne-jen to, co se stalo, ale i jaké s tím byly spojeny náklady. Zkoumal i duševní a tělesný stav všech pánů. Ale opakoval

si stále, tváří v tvář svým dvěma němým strážím, že si kou-pili svůj život, protože měli za co, zatímco milióny jiných neměly ani na svou smrt. Bylo to spravedlivé i nespra-vedlivé, když člověk vycházel z okolností, v nichž byli, a ze stavu, z něhož pocházeli; ale on přece jen udělal více než kdokoli z této zajatecké skupiny tím, co vyko-nal pro Kateřinu Horovitzovou, a právě tohle mohlo být připsáno jeho svědomí na vrub. Na okamžik pak zkou-mal pan Cohen své svědomí. Proč se pan Rappaport-Lie-ben pokaždé tak poplašil? Přece si ani on, Herman Cohen, zkušený z mnoha životních bitev, nedělal klamné před-stavy; ale byly tu znovu a především jejich cestovní pasy, státní občanství velké země, peníze, což všechno pro tuto říši něco znamenalo, ať to chtěla připustit otevřeně nebo ne, a pan Brenske to také připustil. Pravda je, že všichni byli nedůvěřiví-a všichni čekali nějaký uskok, ale zatím žádný uskok nepřišel - až na nepředvídané dílčí obnosy. Kdo ze soudných lidí v takovém postavení jako pan Brenske by ne-chtěl dostat zapláceno a ještě vyměnit své zajatce? Každý, kdo se ve škole naučil počítat na prstech. Pan Cohen se do-konce snažil pochopit Bedřicha Brenskeho, jakkoli jím pohr-dal. Pojem „nepřátelští vojáci v zajetí“ byl svým způsobem i lichotivý. A paměť vrátila Hermanu Cohenovi ve vlídné ozvěně větu o výběru mezi šťastné i s hlasem pana Bedřicha Brenskeho a s jeho suchým úsměvem. Na okamžik tomu podlehl a hned se vzpamatoval. Nedůvěřivost, která v tom všem byla, spadala jistě i na vrub tábora, který byl vedle, a na krejčího,

že byl tak zubožený; ale najednou se panu Hermanu Cohenovi stávalo slovo tábor nedostatečným; by-lo to přece celé město; byl skoro nakloněn říci celý svět, kdy-by sám nebyl jel tect do té jeho lepší části, kde nebyl tábor. Ale tlačilo se mu sem slovo ještě. Měli každýjiné způsoby, pan Bedřich Brenske a v protikladu k němu ten četařský tulpas a hulvát Emerich Vogeltanz. Pocítil potřebu s někým mluvit a zkusil to se strážemi. „Pánové..." Zůstaly němé. Požádal

62

63

o rozmluvu s panem Brenskem. Stále se mu nedostávalo od-povědi. A kola vlaku ujížděla a hrála svůj rajský pochod ne-obyčejně čistě. Kolem dokola - třebaže byli zatemněním od-kázání pouze na svou představu - pročistila všechno noc. Na tenhle soumrak asi tak hned nezapomenou, říkal si Herman Cohen v duchu. Ani jeden by patrně nezamítl návrh, aby na místě přistání při druhém břehu založili klub navrátil-ců. Tato myšlenka se k panu Cohenovi stále vracela. Ně-ktelé chvíle zkrátka vydají za celý život. Člověk se k nim může, ale i musí vracet. Kola vyťukávala do želez kolejí slova tábor a soumrak a stále totéž a znovu. „Je tu dusno," řekl bezděčně pan Cohen strážím. „Nešlo by trochu po-otevřít okno?" Jenže ani nyní mu nikdo neodpověděl. A v oddělení zůstávalo vedro.

Kateřina Horovitzová byla příliš mladá, aby se vyznala ve všem, co spíše tušila, ale její strach ji přibližoval pravdě víc, než se mohlo zdát. Zrála k podobě ženského těla a to obojí a trojí a steré cítila i z pohledů mlčenlivých mužů naproti sobě. Nemohly ji znepokojit marné pokusy oslovit strážce, protože se o to nepokoušela. Neřekla nic o tom, že je tu dusno, a nechtěla otevřít okno.

Vypadala jako ze ška-tulky, ve svém skvostném cestovním kostýmu a s kožichem zavěšeným vedle sebe, v blůze z černého hedvábí, kterou si mohla vybrat, a v prvotřídním prádle se značkou paříž-ského Diora, jež se bůhvíodkud a jak dostalo až do tajného oddělení. Ještě nikdy na sobě neměla takové šaty a takové prádlo a blůzu z takového hedvábí; ale navenek to půso-bilo dojmem, jako by právě v tom byla zvyklá chodit. Musela si tuto podobu ponechat, sama to cítila, že v tom byla celá její možnost. Neviděla v tom kejklířství, jako je naopak stále zevrubněji zkoumala ve slovech pana Brens-keho. Už se jí ani nechtělo plakat pro to, že zanechala své blízké tam. Spíše se nutila přemýšlet, co provést, aby ji mohli následovat. A tak teď přece jen i ona, a rovněž mar-ně, oslovila své strážce. Jenže pan Bedřich Brenske, který se

64

právě vracel z poštovního vagónu, odkud řídil své depeše a kde se během jízdy telegraficky domlouval se svými nad-řízenými úřady, nechal otevřít její kupé. „Doufám, že ne-ruším," řekl. Byla ráda, že tu byly i strážce; poprvé v ži-votě se bála o své tělo a o svou duši; ale váhala jen oka-mžik. „Nevím ani, kde jsme," řekla. „Přemýšlím o tom za vás," usmál se pan Brenske.

Požádala ho o rozmluvu s panem Cohenem, aniž zdů-vodnila proč a proč zrovna teď; když se pan Brenske zeptal, zda to smí být v jeho přítomnosti, jako by jí tím skládal hold a nežádal důvody, přisvědčila. Tak se za okamžik se-šli všichni tři vedle v kupé pana Cohena, protože právě to se hodilo i panu Brenskemu; strážce na pokyn pana Brenske-ho vyšly. Chvíli se Kateřina Horovitzová dívala na pana Hermana Cohena a na pana Brenskeho; pak řekla, čeho byla plna, zda by bylo možno, aby pan Cohen vyreklamo-val i její rodinu. „Je to má jediná žádost," vydechla. „Můj život by bez nich ztratil smysl." Možná, že by takovou větu nikdy v životě nevyslovila, ale tady jí vyplula na rty sama. Mnoho hoře se s těmito slovy z jejího srdce odplavilo a mno-ho ho tu ještě zůstalo. „Ano, ovšem, chápu..." řekl pan Brenske. „Kdo by to měl pochopit, ne-li já, v mém a vašem postavení." „Ano, ovšem," řekl pan Cohen. „Přísahám, že bych pro vás učinila všechno." „Ano, ano," opakoval pan Herman Cohen. Několikrát zamrkal nateklými bílý-mi víčky.

Pan Brenske se díval s novým zaujetím na pana Hermana Cohena. O něčem patrně přemítal. „Ano, samozřejmě, děvenko, ale nezáleží to jedině na mně," říkal pan Cohen. „Jsme tu oba dva závislí na dobré vůli pana Brenskeho."

A pan Brenske vážně odpověděl, že to nezáleží ani na něm samém; musel by poslat depeši. „Pokusím se v této věci ně-co zařídit, za chvíli se vrátím. Ale bylo tu

řečeno jedno krásné zjištění," dodal na odchodu, „že to záleží na dobré vůli, to ano." S tím pan Brenske opustil kupé. Mezitím,

65

než se obě stráže usadily na svých místech, políbil pan Herman Cohen Kateřině Horovitzové ruku; nechala si to líbit, jako by se s ní dělo něco nového a jako kdyby právě její ruce byly v jednom kuse líbány bohatými lidmi. „Neměl byste to dělat," řekla, „děkuji, už ne... Nebudu do smrti vědět, jak vám to oplatit." „Věříte v boha?" zeptal se pan Cohen. „Já ano." „Budu také zas věřit." „Nechvalme dne před večerem... jsme v jejich rukou..."

Depeše panu Brenskemu zřejmě dovolila podniknout i tuto akci. Usmíval se jak sluníčko. „Půjde to a bude to vyžadovat pouze jeden jediný šek na váš švýcarský účet. Jste-li svolni, pak tedy kupředu, přímo k věci. Pro kolik osob by to mělo být?" Kateřina Horovitzová se podívala na pana Cohena a ten ji pobídl: „Mluvte, dítě, jen mluvte!"

Odpovídala tedy panu Bedřichu Brenskemu, jako by se modlila k oběma mužům, na nichž to záleželo, a jako by do toho převzala i němé strážce, kteří se vrátili, když pan Brenske odešel a ani nyní, kdy stál ve dveřích kupé, neustoupili ze svých stanovišť. „Otec, děd, matka a šest sester. Soňa, Ludmila, Irena, Eva, Věra a Lea." „Nemohu ovšem zajistit, aby nastoupili na stejnou loď jako my. Je už dost na tom, že nám je umožněno vyřídít tohle. Ale jistá přednostní opatření by tu ovšem byla a nic není vyloučené." „Je nutné, abychom to uspíšili, je-li třeba slečnu Horovitzovou uklidnit," řekl Herman Cohen. „Ano, ovšem, chápu. To je vcelku devět duší," poznamenal pan Brenske. „Šumaje stejná, souhlasíte-li, jako ve vašem případě a v případě každého dalšího, kdo bude chtít být vyměněn. Sto tisíc zlatých franků, ovšem jednorázově, se vším všudy. Na tom ovšem také ještě není dost. Dostal jsem z našich vyšších míst pokyn, abych vyšetřil, mají-li snad někteří pánové v táboře příbuzné, za něž by chtěli vyplatit tuto směnnou sumu, a je-li u nich zájem je vykoupit, zeje možno to telegraficky zařídit, aby nešlo jen o jednu rodinu. Z malé akce by se - krát-

66

ce řečeno - stala propříště akce většího rozsahu. Chápejte to tak, že by případná druhá loď měla být vytížena, ne-stačíme-li dostat rodinu slečny Horovitzové k nám. To, co vy platíte najednou a s jistými ztrátami, zde by - po určitém počtu - bylo vytíženo menšími obnosy velkého množství. Jakási turistická varianta; nezařizovali bychom prostě první nebo druhou třídu. Prosím, abyste se na pány v jejich oddělení obrátil sám." Pan Brenske se neznatelně zadýchal horlivostí. „Ale čas nečeká; je nutno odtelegrafovat neprodleně, jak jste se rozhodli, aby nedošlo ani v táboře samém k některým komplikacím. S lidmi se počítá; každý už tam má svůj úděl, své zařazení, řekl bych svůj konečný bod. Nejlepší by po mém soudu doopravdy bylo, kdybyste to obstaral vy sám. Pánové vám už důvěřují. Stráže vás doprovodí. Obejděte laskavě všechna kupé. Mé požehnání máte. To se už ovšem netýká jen rodiny slečny Horovitzové." Kateřina Horovitzová mu visela celou dobu jeho řeči na rtech; její pohled byl pln vděku a nejistoty i od-danosti, a zase i trochu vyplašený jako na rampě. Možná, že to nebyl jen počtář, že měl i srdce. Byla by si přála, aby tomu tak bylo. „Celkem devět lidí, kromě mne samé." „Vy už jste ovšem vyřízena," opáčil pan Brenske. „Se sebou se už neobtěžujte. Vás mám při tomto konečném zúčtování už na starosti já sám. Vaše rodina bude zařazena k výměně duší nezávisle. Budete asi muset souhlasit i s tím."

Herman Cohen se vrátil ze své obchůzky po jednotlivých oddílech, vyzdobených obrázky Savojských Alp, horských jezer a chat a omluvil se za to, že jednání s ostatními pány trvalo tak dlouho; mnozí váhali; měli zase své staré vědomí, že budou své dobré peníze potřebovat napříště hlavně jen sami pro sebe, jako by bylo možné zapomenout, co do této chvíle a dokonce i v této chvíli sami prožívali; pak si dali říci, že ani sami ještě nemají vyhráno, a nejlepší příklad dal pan Herman Cohen tím, jak nezištně zajistil bezpečnost

67

někoho, s kým nebyl spřízněn příbuzenstvím své krve; to pomohlo otevřít další konta; pan Cohen samozřejmě vypustil prozatím i jenom sebemenší zmínku o tom, jak se projevil pan Rappaport-Lieben, který (nehledě k přítomnosti strážců) anglicky řekl, že je to špinavý podvod a aby ani pan Cohen ani ostatní pánové

nechválili dne před večerem, že četl kdysi knihu „Mein Kampf“, a pak stejně zaplatil, jako ostatní, za tři desítky svých příbuzných, na něž si stačil během půl hodiny vzpomenout. „Pánové,“ řekl pan Brenske, „a to si jsem téměř bezpečně jist, budou mít nějaké dodatky, na které nepřípadli hned, a já bych rád odevzdal seznam kompletní. Prosím, obtěžuji vás nerad, ale jste konec konců prostředníkem vaší skupiny, obejděte je ještě jednou. Spolehněte se na mne, že jejich nároky vzrostou, a já bych chtěl mít konečné číslo pohromadě. Není to zajímavé, že lidé z tak vzdálených zemí, jako jste vy, a naopak zase vaši dalecí příbuzní, že tedy takoví lidé si mohou být v případě společné nouze najednou tolik blízcí? Kdo by asi ještě tak mohl propojit tolik takových kanálů a nitek, jakými jste spojení vy?“ Pan Brenske několikrát zavrtěl hlavou, jako by se nutil sám ve svém nitru dosáhnout hloubky tohoto zjištění.

Když to Herman Cohen udělal, aniž předtím panu Bed-řichu Brenskemu odpověděl, přinesl seznam ještě skoro zase tak dlouhý a částka překročila šestkrát to, co bylo zapláceno původně. „Známe své Pappenheimské...“ Nato zase odešel pan Brenske do poštovního vozu, stráž se rozdělily a Herman Cohen a Kateřina Horovitzová osaměli ve svých oddílech. A tak se pan Cohen ani panu Brenskemu ani Kateřině Horovitzové nesvěřil s tím, co mu naznačil prvně puntičkářský pan Klarfeld a to nejen on, (i když právě on byl ten nejpřesnější,) že by se správně mělo v této fázi platit až po vyřízení. „Pokud šlo o nás, prosím. Ale teď? Stačila by douška k směnce, že třeba jen část je splatná až potom.“ Pan Cohen vážil, má-li to při nejbližším příchodu pana Brenskeho zvířit. Všechno teď spočívalo na něm a on sám v takovém postavení ještě nikdy nebyl.

Stráž rozdávaly první jídlo: každému vojenskou misku s kroupami a vodu a černou kávu. Káva byla studená a znamenitě hasila žízeň. Všichni se s tím spokojili, zvláště když viděli, že stráž opravdu jedí a pije totéž, vždy jen jeden, aby druhý mohl pohotově potlačit vzpouru, kdyby to někomu ze skupiny přišlo na mysl. Jak mělo Německo vyhrát tuhle válku, myslel si pan Herman Cohen, který vypil svůj hrníček téměř naráz, když mělo takovou stravu pro svá vojska. Z tolika kalorií se nedalo jen tak postupovat. To bylo prvně, co se usmál. Myslel však znovu na poznámku pana Klarfelda a rozhodl se ji přece jen uplatnit, třebaže jen v jakémsi jemném podání. Ale pan Brenske dlouho nešel. Měl zřejmě před konečným zúčtováním mnoho vyřizování. Když mu to potom pan Cohen sdělil, trochu se ošívaje vždy znovu přicházející nejistotou, řekl nato pan Brenske velmi krátce: „Ne, nevím, proč bychom najednou měli měnit postup už provždy pevně dohodnutý, nejsme hokynáři. Vy ani my.“ A pan Cohen, na kterém v té chvíli ležela tíha věci, zda protestovat, anebo připustit nemístnost požadavků pana Klarfelda a druhých, nebo nepopuzovat pana Brenskeho, jen pokrčil rameny a odložil svou misku s kroupami nedojedenou.

Měděné nazlátlé oči Kateřiny Horovitzové se nedívaly do misky zdaleka tak spokojeně. Neuměla patrně odolávat jako pan Herman Cohen a ostatní, protože to byli muži. Myslela na obnos, který měl být snad už zaplácen, a na je-ho protějšek – zbytek rodiny, jako by to byla hůl o dvou koncích, sevřená právě uprostřed pevnou kostnatou rukou pana Brenskeho. Kdy chtěla tato ruka udeřit a kdy podepřít? A chtěla vůbec někoho z nich podepřít? Nebylo to přece jen průhledné? Kateřina Horovitzová jedla své kroupy s příměsí stále jasnějších pochybností, ale o mnoho moudřejší tím nebyla. Ona však dojedla do poslední krupky.

68

69

Pan Brenske už teč nepřišel a Herman Cohen si vybavoval Kateřinu Horovitzovou a snažil se pochopit její stav, který o tolik právě ulehčil; chápal, že její poplašenost byla obsažena v létech, o něž tady žily ona a její rodina nepoměrně déle než on, a že tudíž byl v jejich zemi a v jejich přítomnosti a v jejich nervech stále a nepřetržitě obsažen tábor. Byl zase tam, kde nechtěl dlít ani duchem, ale nebylo v jeho silách to odpudit. Patřil k tomu všemu, dokud byl na této temné půdě, poznamenaný řádem krve, a patrně to v něm zůstane i na tamté straně. Kola vlaku se znovu ozvala povědomým tlučením. A tak se už zase neusmíval. Měsíce, roky, roky, každý den. Každou hodinou, minutou a každou vteřinou. A oni, vyčlenění z davu, byli jen za zdí synagogy a pronikli tím, jako

by už stačily samy stěny, z nichž čišel studený van a jména, která pfestala být jmény; jak tedy teprve museli proniknout tamtí. A tak už ani Kateřina Horovitzová nezůstala v jeho představě sama. Ale lidé prostého stavu byli vždycky odolnější, pomyslel si. A po-cítil závist i zadostiučinění a teprve naposled obojí popřel. Netroufl si dokonce ani příliš vzdychat. Vrátil se v duchu k penězům. Bylo jich vydáno mnoho. A mnoho jich naštěstí ještě zbývalo. Držel se jich jako mnohostranné opory, jejíž kořeny jsou bohudík ještě zapuštěny sdostatek hluboko. Ale dosahují tak daleko, kde končil duch tábora a začínaly představy spojené s minulostí, kterou byli odkojeni? Přece znovu Kateřinu Horovitzovou politoval. Byla to lítost upřímná a odváděla ho od nejistot týkajících se jeho sa-mého. Naštěstí vlak stále ujížděl pravidelnou rychlostí, v níž byla nevyslovitelná hojivost.

Asi po třech hodinách jízdy vstoupil do kupé Kateřiny Horovitzové znovu pan Brenske ve svém náramném cestovním obleku; omluvil se, jde-li požádat nepřímo o značný obnos za dodatečné výdaje s příbuznými, včetně její rodi-ny, třebaže ví, že se v její osobě neobrací přímo na plátce, ale že by vzal s povděkem, kdyby o tyto peníze požádala

70

spolu s ním pana Hermana Cohena ona sama, i když ví, že ona sama mu je nemůže dát, a uvedl sumu, která ji při-mrazil. „Vím totiž, a doufám, že právě vy, slečno Horo-vitzová, mne pochopíte, jak těžko vydávají své peníze lidé, kteří více a lépe než ostatní znají, kolik a jaké radosti lze za peníze mít. Ne každý o tom má pravý přehled. V tomto bodu jsme spojeni a spoléhám na vás. Je s tím krátce svízel, chceme-li peníze od těch, co jich mají mnoho, ba nejvíce, to už mám opravdu ověřené. Ale důvodů k placení je víc, nežli by se mohlo zdát. Jsou tady neočekávané položky za stráž, vlaky, energie, služby poštovních orgánů a tak dále, zkrátka za všechno, a na konci je loď. Tuším, že vy sama jste z prosté, lze říci bez obalu chudobné rodiny. Takové jsou alespoň mé dosavadní kusé zprávy o vašich blízkých. Jediný majetek, který jste prý zanechali našim varšavským fondům, byly dva staré šlapací soustruhy na dřevo. Takoví lidé vydělávají peníze těžce, ale neznají většinu svého živo-ta jejich cenu. Myslím, že oba soustruhy byly vašemu otci a dědovi právě proplaceny, aby měli něco na cestu, mimo velké výdaje, o nichž byla řeč prve a které nejdou na jejich úkor. Brzy se tedy, jak doufám, všichni sejdete. Uvidíte.“

Vypadal v civilním obleku jakoby s nějakou cestovní horečkou, jak už se blížili k přístavu a k další cestě po mo-ři. Byl v něm náhlý a dosud nepoznaný spěch, jako by chtěl ještě mnohé stihnout a nechtěl si nechat vzít věci z rukou.

„Ani nevíte, dojaké míry záleží konečné zúčtování na zda-ru toho, co vysvětlují, a jak je na tom závislý i zdar toho, co už je vproudu.“ Kateřina Horovitzová si prodělala celá mu-ka nejistoty, bude-li moci být uhrazeno tolika penězi takové množství lidí, a cítila, zeje ohroženo už i to, co se stalo. Spolu s panem Brenskem šla mlčky do vedlejšího kupé a dívala se oddaně na pana Hermana Cohena. Ten se tvářil velmi překvapeně a téměř dotčeně, jako by o ostatních pánech v té věci zapochyboval. (Zase mu vytanula nemístná po-známka pana Klarfelda.) Trvalo chvíli, než polovina pánů

71

podepsala. Pan Freddy Klarfeld vznesl opět týž protest.

A pan Cohen řekl tentokrát za sebe: „Nejsme hokynáři. Musíte přece vidět, co se děje a oč jde. Nejsme na burze ani v demokratické sněmovně.“ Mnozí pánové svůj pod-pis přesto zdržovali. „Za kolik peněz ještě stojíme?“ A te-prve pak příklad prvních a především zase pana Cohena strhl ostatní. „Vydržíme to?“ zeptal se pan Siretzsky. Ně-kolik pánů však přece jen připojilo ke svým podpisům doušku:

„Zbytek až po vyřízení.“ Pan Cohen okamžik přemýšlel a pak s tím šel k panu Brenskemu.

Než mu však předal příslušné poukazy, řekl prvně Kateřině Horovitzové to, co dlouho předtím chtěl: že se pro ni tam venku jistě najde vhodné místo v kabaretním podniku pana Rappaporta-Liebena. „Gondola!, to znamená tolik jako loď: ale kormidlo té první nemáme v rukou my, nýbrž pan Brenske a jeho nadřízení. Zato potom už budete u kor-midla vy sama. Jste mladá, všechno na vás teprve čeká.“

Usmála se téměř srdečně, bez jistoty, že se jí to opravdu týká. „Můj dědeček říká: aby vám bůh jazyk pozlatil," řekla panu Cohenovi. Jak to opravdu bylo se soustruhy, které zůstaly v jejich bytě?

A pak se pan Cohen odvážil tlumočit panu Brenskemu, zda by alespoň část dodatečných posledních podílů neměla -pro splnění obchodních zvyklostí a uklidnění pánů, z nichž někteří („nerad bych jmenoval") projevili jistou malou netr-pělivost- být uhrazena až po všem. Záruky tu přece byly-v pravoplatných podpisech. Pan Brenske se zamračil a bez obalu řekl: „Věřil jsem, že jedním s pány, kteří viděli a po-znali svět. Měl jsem dosud o vašich mravech a vaší společ-nosti určité, nebojím se to říci, vznešené představy. Na kaž-dý obnos už je připraveno na mém psacím stole potvrzení s kolkem naší říše. Nevím, proč by se něco, co je nad slunce jasné, mělo komplikovat nějakou douškou. Ani my nejsme partnery, kteří přišli na svět, aby se něčeho doprošovali, třebaže nepatříme do žebříčku plutokracie. Mohl bych se

72

právem, o němž jste se prve zmínil... Nu, nebudu zbyteč-ně jítřit rány, které jsou mezi námi -jak vidím, bohužel -stále otevřené... Naše říše vás vyčlenila ze zajatecké masy, vypravila vám speciální vlak, vyřešila výměnu a předur-čila váš osud. Vagóny, v nichž sedíte, patří ke zvláštní sou-pravě první důležitosti. Mezi strážemi jsou příslušníci tě-lesných standard. Byl jsem k vám přidělen, třebaže na mne čekají ještě jiné úkoly. Při veškeré skromnosti jsem nucen se ohradit. Mám plné právo být dotčen; milióny lidí z ma-teřského tábora a z přičleněných táborů by se rádo vidělo na vašem místě. Bez důvěry nemohu dále pracovat. Vrhá to křivý stín i na ty, co mi důvěřují. Prosím, rozhodněte se. Sdělte ostatním, co ještě nepodepsali, mé stanovisko. Ale rozhodněte se rychle, bez doušky."

Pan Brenske odešel velmi zachmuřen. Zbývalo tedy roz-hodnout. V«átíl se za okamžik právě tak strohý a uražený, jako prve odešel. Pan Cohen dokonce tentokrát nestačil ani tlumočit souhlas ostatních pánů. Pan Brenske se vytasil, jak se hned ukázalo, s novým požadavkem, přičemž ne-vypustil ani ten dřívější, totiž aby pan Cohen a ostatní vy-platili za prvé tedy milión zlatých franků jako pokutu za zdržení, které stálo říši mnoho ztrát, protože s těmito pe-nězi se už počítalo, za druhé další milión pro loď, kterou bude nutno na tento obnos pojistit, má-li být výměna ještě realizována. A za třetí - a to se týkalo jen pana Cohena a Kateřiny Horovitzové - aby vzali laskavě na vědomí nepředvídanou okolnost, vyplývající z poslední depeše. Šel z něho chlad a strach a pan Cohen byl náhle naměkko.

„Slyšeli jste mne dobře?" „Ne," řekl pan Cohen. „Ne... docela." Ale slyšel znamenitě do všech podrobností, a byl předem blízek souhlasu. „Pánové," řekl náhle pan Brenske mírněji, než se tvářil, „někdy, a to mi věřte, je tato výměn-ná akce úkol, který se zdá být nad mé síly. Já vím, že máte peníze, ale vím také, že pro své peníze máte už své uplat-nění, jste lidé, kteří svůj osud řídí pevným záměrem a neli-

73

bují si v nahodilostech. Jen nerad sem vnáším určité rušivé prvky. Ale mohl bych citovat jednoho našeho spisovatele, který napsal, že někdy si člověk myslí, že pohne světem, a zatím po něm ani pes neštěkne. Před tím není provždycky pojištěn nikdo, ani já, ani vy. Nu..." Pan Brenske si po-vzdechl a pokračoval: „Prosím vás proto, abyste po všem, co jsem musel uvést pro své důvody, měli porozumění (a zvláště vy byste ho měl mít v dostatečné míře), že tyto věci neurčují já sám a že ani pro mne není vyhnutí. Ale ukazuje se, že vás každé prodlení stojí příliš mnoho, než aby si z toho někdo nebral výstrahu, a že také naše ztráty neúměrně rostou." „Oč tedy běží?" zeptal se neklidně pan Herman Cohen. „Snad by se tedy neměla naše věc kom-plikovat," a nechápal, v jaké souvislosti k tomuto sdělení panBrenske nechal přivést Kateřinu Horovi tzovou. „Nuže," řekl pan Brenske, „pokud se týká vás a slečny Horovitzové, pravda je trpká, vaše úřady ji odmítly připsat ná váš pas a nový cestovní průkaz neplatí; je tu nebezpečí, že by se musela z těchto byrokratických důvodů rovněž i ona při-pojit až k druhému transportu." Kateřina Horovitzová strnula. „Nevím, do jaké míry vám záleží na tom, abyste odjeli spolu, ale sám nevím, co v tom podniknout," dodal chladně pan Brenske. „Vaše úřady jsou k nám nedůvěřivé, snad nás v osobě Kateřiny

Horovitzové z něčeho neblahého podezírají. I to je jen plod toho, jak nás naši nepřátelé ve vašich zámořských zemích tupí, jak na nás štvou a pomlou-vají nás. Už jsme jim dali najevo, kdo to je, tanečnice bez valnějších zkušeností, příliš mladá na to, aby byla v tako-vých službách." „Domníval jsem se, že to záleží na vás," řekl Herman Cohen. „Jen do jisté míry," odpověděl pan Brenske. „Je to příslušnice Generálního gouvernementu, čili naše příslušnice, a vaše úřady se k tomu nevyjádřily -ani při jejich obvyklé stručnosti - příliš lichotivě. Bylo nám sděleno, že celá věc by byla možná, kdyby to byla vaše že-na; předpokládají zřejmě, že víte, koho si vzít, vy jako je-

74

diny nejste dosud v takovém svazku; ale naše úřady ne-mohou z důvodů rasového zhanobení oddávat takové páry, iako je váš; jsou tu přísná nařízení; a ani nevím, zda byste vůbec touto cestou chtěli..." Kdysi sdělil pan Brenske své-mu podřízenému Schillingerovi svou zkušenost, že komu se chce nejvíc lhát, tomu je třeba hledět upřeně a bez pře-stávky do očí. Působí to nevinně a pravdivě. A také se zmí-nil o nutnosti orientovat se vždycky na vhodně vybranou osobnost. „Jste vdovec, jak je nám známo." A pan Brenske si zase vzdychl, jako by tím trpěl a jako by nevyslovenou prosbou žádal o pomoc a porozumění. „Jistě, chtěl bych," vydechl pan Cohen, „je to per forma a jistě i slečna Kate-řina Horovitzová by souhlasila." „Ano..." řekla Kateřina Horovitzová, „souhlasila bych... nevyhýbala bych se... ani... druhé možnosti..." „Co se týče mne, mám-li vám poradit, může se druhá možnost protáhnout," řekl pan Brenske dotčeně. „Ale jak samozřejmě chcete. Každý je strůjcem svého osudu. Ani my nemůžeme dělat více než

~ všechno." „Když se pan Cohen uvolil... byla bych tedy... vděčná..." řekla Kateřina Horovitzová skličně. „Pak tedy zbývá otázka svatby. Muselo by se to stát v táboře; jinde, jak jsem řekl, to prakticky není proveditelné." „Ale nejsme přece prašiví," namítl Herman Cohen. „To jsem neřekl," bránil se pan Brenske, „ale předpisy jsou předpisy a platí v celé naší zemi." „Nejsme přece o nic horší než kdokoli jiný." „Je to právní řád a ať je to jakýkoli právní . řád, musíme ho respektovat, my jako tuzemci a vy jako cizinec. Nedá se nic dělat, nejste naši lidé." „Nemůžeme to provést mimo tábor?" zeptal se Herman Cohen. „Prak-ticky je dnes pro vás všechno mimo tábor vyloučené," od-pověděl pan Brenske, a dodal: „To všechno samozřejmě zdrží celý vlak a prodraží náklady, ale k tomu ještě - a to je další potíž -je třeba okamžitě obrátit, protože zatímco tu spolu hovoříme, vlak ujíždí k přístavu a celé se to pro-tahuje." „Prosím, udělejte to tedy," požádal pan Cohen.

75

Díval se na Kateřinu Horovitzovou a věděl, že kdyby teď selhal, zradil by sám sebe a své lepší svědomí. Ale na oka-mžik byl i v jeho duši osud Kateřiny Horovitzové na nitce. Ale lekl se temna v sobě a rychle si veškeré pochybnosti vy-vrátil. Nebylo už východiska. A přece váhal. „,Chcete-li to udělat bez vědomí pánů," řekl pan Brenske, „anebo jen tak, že se jim to prostě pomocí stráží sdělí, aby nebyli překva-peni, až dojde k návratu,pak se i to může provést; alejak jistě věříte, je to komplikace a práce navíc," a pan Brenske to dělal-podle toho jak se tvářil - opravdu jen z vlastní ini-ciativy. „Prosím vás o to tedy," řekl znovu Herman Cohen ztěžka. A nato podepsal další poukaz. Ani nestačil v duchu přičíst tuto částku k celkovému obnosu; to udělal až za chvíli, když Kateřina Horovitzová byla zavedena stráží z chodbičky do svého kupé, a byl rád, že u toho je sám a že se podepisuje za ostatní tak, jak by se možná oni sami zdrá-hali. „Děkuji," řekl pan Brenske stroze: „Je toho tolik, že nevím při nejlepší vůli, co dřív. I na tohle vám okamžitě nechám vystavit kolkované a ověřené potvrzení. Každý ha-léř je svědomitě zanesen a nic se neztratí. V konečném zúč-tování nebude nejmenší chyby."

Pan Cohen ani ostatní neviděli od této chvíle pana Brens-keho celou dobu, co jeli nazpět. Pan Cohen jen děkoval své osamělosti v kupé za to, že nemusel ostatním vysvětlovat, proč se vracejí. Někteří pánové to ani nepoznali, protože bylo zatemnění a měli za to, že vlak je v některém nádraží přesouván toliko na další kolej. Ale nějak to za pana Cohe-na zařídil po určité době sám pan Bedřich Brenske. Náhle zastavili a u rampy byl tábor. Ve stanici se pak opět obje-vil pan Brenske a řekl, že ještě není ráno, teprve úsvit, a že jsou tedy už zase v

mateřském táboře, a že je třeba s obřadem spěchat, aby před novým zatemněním byli znovu v přístavu. „K uskutečnění naší výměny je nutný soumrak, mlha a noc, abychom byli kryti," opakoval. Bude to stát každého pána jen tisíc zlatých franků a za loď pro všechny

76

společně dalších tisíc dolarů, protože právě tolik stojí zdržení plavidla, a to v jakémkoliv přístavu, třeba i podřadném, jako někde v Havaně nebo na Haiti, natož v docích, které si vyžadují kvalitní ochrany protiletadlového dělostřelectva a zvýšené protipožární pohotovosti. Není to už žádná vysoká částka, jistě ji poukážete rychle, a všechna potvrzení pro konečné zúčtování jsou pro vás připravena. Kdybych nemusel, ani bych už před vás s nějakými požadavky nepředstupoval." „Mohla bych tedy pozvat rodiče?" zeptala se Kateřina Horovitzová s podezřením. „Ovšem, ano, jakápak by to byla svatba bez rodičů? I když je to ten-tokrát, jak víme všichni," dodal pan Brenske, „svatba jen naoko, abyste se dostala ven; a slyšel jsem, že právě odepisují někde mimo naše nejbližší sousedství své soustruhy na dřevo; nebudou třeba hned po ruce; nu, nevadí; ale nejdříve musíme zavolat příslušnou osobu, která to všechno zařídí z posvěcení svého původu a své víry." „Ano," řekl pan Cohen. Bylo nepříjemné, že byli zase v táboře. Nezmírnilo to ani to, že pan Brenske k tomu přičinil vždycky slovo „mateřský". Pánové Taubenstock a Rauchenberg si drželi ruce na kapsách s pasy a pánové Samuel Landau a Leo Rubín se dívali na pana Cohena téměř vyčítavě, jako by opravdu jen on zavínil, že jsou opět tady. Několik pánů upřelo své zraky na Kateřinu Horovitzovou. Zachytila jejich myšlenky a v duchu se všem omluvila a do očí jí vstoupily slzy.

„Zatím se, pánové, nesmí nikdo ze svého místa vzdalit," řekl pan Brenske přes celou chodbu vozů, vzájemně pro-pojených; „a protože jste byli už jednou odbaveni a vyčle-nění z mateřského tábora, nesmí nikdo ani dovnitř. Toto rozhodnutí je, bohužel, už v této věci konečné a není proti němu odvolání." Nechal strážce otevřít dveře; nebylo to ani nutné, protože všichni beztak všechno slyšeli poprvé německy a pak v překladu. Z kupé pana Rappaporta-Liebena se ozvalo: „Nedám už ani zlatku! Dost toho kejklíř-

77

ství!" Bylo to nevhodné, všechno se zaměřilo ke svatbě. „Je možné, když už jsme tady, kdyby si to někdo z pánů přál, že by tu zůstal a byl vyměněn za někoho z uvedených příbuzných. Kvůli počtu míst na lodi bych to musel vědět hned," dodal pan Brenske. „Nedám už ani pětník a chci odjet, je-li to vůbec cesta k nějakému odjezdu," křičel i na-dále pan Rappaport-Lieben a pan Herman Cohen vyplnil poukázku na příslušnou částku za něho sám. Z jednotlivých oddílů se ozvalo napomínání, platící hlavně panu Rappa-portu-Liebenovi. „Umoudřete se!" „Nejste malé dítě, abyste nevěděl, v jaké jsme situaci." „Tak to nemělo být," volal ze svého oddílu pan Rappaport-Lieben. Ale ve společ-nosti němých strážců se přece jen ještě při veškeré odvaze bál vystrčit hlavu. „Jsme přece už žebráci," dodal. „Pan Rappaport-Lieben už nemá příbuzné, kteří by mu vypo-mohli, kdyby to bylo nutné?" zeptal se pan Brenske s po-rozuměním pana Hermana Cohena. „Jistě," odpověděl rozhodně a skoro nazlobeně pan Cohen, „všichni máme takové příbuzné; není třeba hned všet hlavu pro nějaký pakatel, když už jsme tolik zaplatili." Mínil to dvojsmyslně a pan Brenske to přešel. Dovolil, aby se vytáhlo zatemnění, a tak spatřili všichni pánové na obou stranách tábor, jak ho opustili zkraje noci, když přišel soumrak; viděli komíny, dýmající hustě, a lidi v mundúrech, jako měl včera krejčí v synagóze, a mnoho vojáků v žabích uniformách a posádky v kulometných věžích, tak jak si toho včera přece jen ne-mohli dopodrobna všimnout. Pan Rappaport-Lieben spa-třil první, jak jeden voják zastřelil blízko vlaku u drátů ně-jakou ženu a pan Leo Rubín zase nevěřil svým očím, když se dva mladí vojáci tahali o dítě, které držel jeden za ruce a druhý za nohy, až se podělili. „Je to hrozné, co se to dě-je?" zařval pan Rappaport-Lieben. „Jsme podvedeni," opakoval Rappaport-Lieben, který se kdysi, dokud byl doma, chodil občas podívat do svých jatečních ohrad a vi-děl stáda skotu, z nichž každé jen přicházelo na porážku

78

a žádné už se nevrátilo. „Přece bychom měli mít možnost domluvit se přímo s patřičným zástupcem," řekl zase pan Lowenstein. „Dám raději zatáhnout žaluzie,"

přešel pan Brenske jeho poznámku. „Nevím, co se děje, dám to hned vyšetřit a potrestat.“ Vyšel na okamžik ven a hned se zase vrátil.

Pan Lowenstein se znovu dožadoval rozmluvy se zástupci Mezinárodního červeného kříže, jakkoli bylo jasné, že tím zmenšuje zcela zjevně svou osobní míru důvěry v dané slovo pana Bedřicha Brenskeho a také nepřímo důvěru o- statních, právě tak, jako pan Rappaport-Lieben, a k tomu ještě teď, když byli zase na půdě tábora a měli dostat pí-semná potvrzení všech vydaných peněz a vysvětlení toho, co se to dělo venku. „Nuže, na tomto místě je to vylouče-no,“ ozval se hned pan Brenske, „to říkám přímo a mrzí mne, že musím opakovat věci již jednou zevrubně vyložené. Toto prostranství kolem je výlučně naše hájemství a vzta-hují se na ně vojenské příkazy. Uznejte přece sami, páno-vé, že by to nešlo, i kdybych třeba já osobně už nakonec chtěl přimhouřit oko. Co kdyby později zástupce, kterého se jeden z vás dovolává, naší vlídnosti a našeho pozvání sem zneužil? Třebaže se dovolávám vaší důvěry, musím se v tomto ohledu, poctivě řečeno, odvolat i k jisté nedůvěře z naší strany. Jde o věci vyššího, pohříchu státního význa-mu, kde hledisko jednotlivců znamená začas-té jen málo. Opravdu mne mrzí, že to musím říkat stále znovu.“

Bylo deštivé ráno uprostřed září a pan Brenske k věci prve tam venku řekl, že to bylo nedorozumění; zeptal se zároveň, je-li už příslušná částka podepsána, protože -jak současně uvedl - zvláštní depeší se mu právě sdělilo, že počet němec-kých zajatců, určených k výměně, byl snížen na polovinu a k vyrovnání zeje třeba poukázat další milión zlatých švýcar-ských franků. „Připadám si jako bankovní úředník a ne jako voják tajného oddělení,“ posteskl si pan Brenske. „Je mi to skoro už proti mysli. Naštěstí peníze máte a věřte, že

79

vám někdy až závidím, jaké krkolomné okolnosti vám to pomáhá překlenout. Rád bych vám od této chvíle říkal už jenom věci příjemné. Mám takové tušení, že jsem už tak da-leko, pokud z vojenských důvodů nebude rozhodnuto jinak. Ale i to, co si myslím, že tohle je opravdu už náš poslední požadavek, mne uklidňuje. V této ruce držím vaše přísluš-né potvrzení. Konec konců nebyl tento poslední požadavek způsoben naší stranou. Ani nebylo v našich silách před-pokládat nepředpokládané. Miluji korektnost, a proto pra-vím : nedá se nic dělat, pánové, chcete-li vyrovnat v odpo-vidajících hodnotách nabídku vašich úřadů za menší počet německých zajatců, musíte to zaplatit.“ A ti pánové, kteří prve sledovali jako pan Lówenstein, Rubín a Rappaport-Lieben otevřenými okénky vlaku tábor, sahalí po svých plnicích perech a podepisovali. Pan Oto Rauchenberg hle-děl svýma modrýma zúženýma očima za skly ve zlatých brýlích na staženou žaluzii a mlčel jako téměř po celou tu cestu sem a odtud a znovu sem. Kouř zahlcoval rodící se den a vlak stál nehybně. Byla to nepříjemná nehyb-nost; všichni za chvíli seděli jako opaření. „Zařizují vše potřebné, abychom se zde dlouho nezdržovali,“ pravil pan Brenske, jako by jim nahlížel do duše. „Můžete se volně pohybovat,“ řekl, „ovšemže pouze uvnitř; nechodte však k východům z vagónu. Ve svém vlastním zájmu.“

Všech devatenáct pánů bylo okamžitě před oddělením pana Hermana Cohena; vznášeli němé dotazy - k němu i jeden druhému; pohyby brv i brad, zřítelnic i rukou uka-zovaly směrem k táboru, ale jen beze slov, protože stráže byly stále přítomné. Kouř byl všude a lidé tam venku se pohybovali jako stíny kulometných věží. Pan Rappaport-Lieben plakal. „Viděl jsem smrt tisíce krav, jalovic a bý-ků... vím... co to je...“ „Nesýčkejte.“ „Nic už, proboha, ne-při vdávejte.“ „Vytrvejte.“ „Doma o tom nemají tušení...“

„Mám rodinu, děti...“

„Pořád ještě máme naději.“

80

„Máme jí málo, ale máme ji.“ „Nikdo z nás to přece nezavinil.“

„Měli jsme se starat jen o sebe.“ „Nevykoupíme se ani krví.“ „Nedejme se rozložit...“ „Vyčkejme, co bude.“ „Dost!“ „Ani svatba, ani pohřeb... nic...“

„Pánové, máme ještě mnoho peněz, oni to dobře vědí a v tom je ne-jen naše naděje,“ řekl hlasitě pan Herman Cohen, „ale i naše sebevědomí. Držme se. Jsme přece lidé, kteří ně-co znamenají.“ Ale pan Rappaport-Lieben stále vzdý-chal.

„Jatka... tisíce hovad... peníze, důstojnost a nakonec vždycky krev...“ Pan

Rauchenberg neustále hleděl na žaluzie, jenže jeho oči tu neviděly nic jiného než to, co se prve stalo. Náhle mu jeho zlaté brýle spadly a zdálo se, že si na ně omylem sám šlápl a sklo se rozbilo napadrt. Niko-mu si však slovem nepostěžoval.

Vlak stál už hodnou chvíli ve stanici a topení přestalo pracovat. Všem bylo zima, i panu Hermanu Cohenovi. A Kateřina Horovitzová, která se styděla za to, že některé z výčitek padly na její vrub a že návrat opravdu zavinila a že kvůli ní tu mrznou, a která viděla prve právě to, co pan Rappaport-Lieben, se zahalila do kožichu. Pan Brenske dal mezitím vyčistit prostor na dohled od vlaku, aby se snad nepakovalo to, čemu říkal nedorozumění, a dal zavo-lat ze sušárny vlasů při třetí spalovně rabína Dajema z Lod-že, aby provedl obřad. Už přišel. To přítomné pány trochu uklidnilo. Jen pan Rappaport-Lieben říkal slovo jatka. Pak se pozornost upřela na starce. „Počínejte si, jako by nebyla válka, toliko s přihlédnutím, že nesmíme opustit vagón, jsme-li již jednou vyňati ze stavu," řekl pan Brenske. „S modlitbou?" zeptal se rabín Dajem udiveně, jako by to mohl provést i jinak. „Řekl jsem, jako by nebyla válka, abychom tedy viděli svatbu, jak se sluší. Stačí vám prostor tohoto kupé?" Rabín Dajem se rozhlížel po celé déli va-gónu a u každé tváře se zastavil a chvíli ji zkoumal; přikývl krátkozrakému pohledu pana Oto Rauchenberga i slzám

81

Rappaporta-Liebena a nakonec spočinul na Kateřině Ho-rovitzové. „Ty to máš být, ty má opuštěná?" A pohládl ji velmi jemně po tvářích. „Jako broskev a jako květina, ty má maličká," dodal. „Vím, vím," mluvil jakoby sám k sobě, „nebude tu už tvá matka a nebude tu tvůj otec a nebude tu tvůj děd i tvých šest sester... ty má ne-spravedlivá ... myslíš, že děláš dobře, když ani tady před nikým nepoklekáš...? Jen stůj... jen stůj..." Pan Brenske ho nechal mluvit a suše se usmíval. „Ale teď už více díla než řečí," prohodil jakoby pobaveně. „Co je k to-mu třeba? Víno? Nechám přinést víno. Předměty pro ten-to rituální obřad potřebné? Je jich tu tolik, že by se nesta-čili oddat všichni vaši mužové a ženy ani do soudného dne. A tady je soudný den každý den, není-liž pravda?" Rabín Dajem z Lodže přikývl. „Není to i na tomto posledním místě bůh, který řídí naše kroky, kamkoli kráčíme, kdekoli stojíme, kdekoli klečíme a kdekoli umíráme?" zeptal se. „Není snad navzdory všemu všudypřítomný, neviditelný, nanejvýš spravedlivý?" Kateřina Horovitzová upřela své zraky na starého muže a hledala odpověď na otázku, která v ní svítala, jako už včera, když na ni hleděl krejčí. „Naše oddanost k němu je nekonečná." „Prosila jsem, aby tu směli být moji lidé," řekla náhle Kateřina Horovitzová panu Brenskemu. „Ano, jenže jsem je dal shánět a jsou pa-trně na dezinfekci, s ohledem na jejich příští určení; a my spěcháme, i když ne snad bůhvíjak, tedy přece jen - do jisté míry, abychom nezmeškali další soumrak; a pak, vaše svat-ba je pouze, abych tak řekl, ukázková; to celé se dělá jen pro-to, aby mohly být pořízeny papíry a vaše zapsání do pasu Hermana Cohena." „Je možné, abychom odtemnili okna?" zeptala se Kateřina Horovitzová. „Ty má nedobrá, ne-moudrá," řekl rabín Dajem z Lodže a zase ji pohládl po vlasech. „Nechtěj to." „Nu, k věci," pobídl přísněji pan Brenske.

Stařec provedl obřad přípravy a zpíval, a nikdo jeho

82

zpěvům dost dobře nerozuměl; také asi proto, že ostatních devatenáct mužů s americkými pasy, i pan Herman Co-hen, jakožto dvacátý, byli trochu nervózní; jako by byli mohli spatřit i při zavřených oknech čistou pláň mezi jed-notlivými ulicemi tábora. Široko daleko se tu rozprostíraly jen sloupy a dráty a unikaly do daleka, ba nedohledna. Sama rampa s kolejeji jako s nitěmi ze stříbra a hlíny při-cházela a odcházela do oněch míst, kam by dosáhlo lidské oko. „Svědkek budu já a některý ze strážců, je-li to mož-né z hlediska vaší rasy," nabídl se dobrodušně pan Brenske. „Myslím, že mne nikdo nebude podezírat ze zhanobení, když to udělám jen právě tak formálně jako vy dva a jako ostatní," dodal. „Ty má poslední," přerušil ho stařec nejas-ně. „Jedenkrát světlá a tisíckrát pohaslá." „Kupředu, ku-předu, i s tímhle se musí někdy spěchat," řekl znovu pan Brenske pobaveně. Stařec pak promlouval na prastaré sva-tební téma, o svedení, které je skoro vždycky silnější než síla odolávat mu, a o svazku mezi mužem a ženou, které vede velemoudrý vládce světa, jenž svým slovem stvořil vesmír, slunce, měsíc a nesčíslné hvězdy, a potom o náklonnosti a lásce, věrnosti a oddanosti,

aby Kateřina Horovitzová a Herman Cohen stáli za všech okolností a poměrů, za všech událostí a případností u sebe a nikdy se neopouštěli. „Nu, a zpívat se nebude?“ vložil se do slov starce pan Brenske. „Tisíckrát pohaslá,“ opakoval stařec.

Písně rabína byly spíše pohřební než svatební, ale nikdo neměl chuť se ptát proč a pan Rappaport-Lieben zase kři-čel, že toho už je dost. „Jsme tu jako skot...!“ Pak stál ra-bín Dajem z Lodže stranou, nevšímaje si pana Rappaporta-Liebena, právě tak jako si ho nevšímá pan Brenske, a zpíval, nechávaje jednu ruku na ztemnění okna kupé, aby je snad někdo z přítomných pánů nechtěl znenadání otevřít násilím, a druhou ve vzduchu žehnal Kateřině Horovitzové, která se bála, že rozumí, proč zpíval zpěv za mrtvé. „První a poslední,“ říkal, a „mlha a noc a mlha a oheň“. Vjeho slo-

83

věch rozuměla ještě výroku „odpustil jsem“, který se ně-kolikrát opakoval, a pak právě naopak, „neodpouštěj“, a zachvěla se. A pak řekl tu větu, z níž porozuměla více, o přístupu do svatyně a o občerstvení z pramenů edenských. Byla bledá jako falešná nevěsta, kterou prve líbal pan Her-man Cohen na rty, jak je to nutné při židovských svatbách.

„Jdi už, ty náš zpěváku, nezdržuj náš odjezd, beztak máme naspěch,“ řekl náhle pan Brenske a pokynul, aby se strážce ujaly rabína Dajema z Lodže a připravili ho k odchodu. „Netrvalo to tak dlouho, abychom tím ztrateli ještě více. Nuže, zase se rozejdeme.“

Stařec s modrýma kněžskýma očima, který ve svém vězeňském šatu oddával Kateřinu Horovitzovou a Her-mana Cohena, aby mohla být připsána na jeho pas, zpí-val stále ještě stoje těsně u nich, než se ho ujal v podpaží strážce zleva a pak zprava; zpíval však bezustání, aniž cokoli k něčemu podotkl, jako by to měl přímo nakázáno panem Brenskem, takže vznikal dojem, kromě té chvíle, kdy hladil Kateřinu Horovitzovou po vlasech, jako by to byl člověk už nepřičetný. „Budu se za tebe modlit, ovečko,“ řekl ještě, „jsem pánem v sušárně vlasů, ty má krásná, a ty je máš tak lesklé a hebké jako černé hedvábí. Tam jsou mé ostatní ovečky a k nim musím spěchat, protože ony spěchají proti své vůli ode mne. První a poslední a poslední a první, jediná, jediná. Neutekou-li mi ony, neuteču jim ani já, ani ty, má urostlá, ty má nešťastná, ty má přenešťastná.“ Pan Brenske ho poplácal po bedrech jako koně. Působilo to podivně, nebylo patrně nic zvláštního na tom, co udělal, jako by na to už starý muž přivykl. Šel, právě jak to prve označil pan Rappaport-Lieben, jako kus hovádka, tupě a bez vlastní vůle.

Adjutant přinesl do vagónu panu Brenskemu depeši, z níž plynulo, že je teď nutno přece jen ještě něco zaplatit. Pan Brenske se dlouho beze slova a výmluvně díval. Snad se už doopravdy styděl a zdráhal se to vyjevit. „Musíme být

84

mužní “ řekl. „Napříště bych osobně už poslal odvolání.“ Rappaport-Lieben vykřikl, že si to už nenechá líbit a že ne-má švába na mozku, že celá komedie s rabínem je pro malé děti a že chce okamžitě odjet. „Buď anebo!“ řval. „Ani středověcí loupeživí rytíři to nedělali takhle! Ožebračili jste nás. Co ještě chcete?“ „Podezírám nás snad pan Rap-paport-Lieben právě jen z toho?“ zeptal se náhle klidně a věcně pan Brenske, jako by mu jeho vlastní slova prve vrátila pocit důstojnosti. „Poněkud se vyznám ve starých dějinách. Víím, co se dělo v Persii, v Porýní i v Podunají, i při řece Donu. Ba, znám i dějiny lichvy. Nechci tu soudit, kdo byl tehdy vinen, ani metat los, kdo nevinen. Nemohu s vámi však především souhlasit, mám na to pouze jiný ná-zor.“ Pan Vladimír Arnstein z Oděsy a pan Hanuš Adler z Nového Yorku uchopili Rappaporta-Liebena pod paží. „Odkud jde ten kouř z komínů, to jsou nějaké továrny?“ křičel Rappaport-Lieben, a dojem svatby a umírněných i významných slov pana Brenskeho byl už nadobro poka-žen. „Pane Rappaport-Liebene...“ Kateřina Horovitzová stála jako viník. Okamžik tu bylo nové napětí. Nikdo ne-věděl, co mladá žena udělá nebo co chce udělat. Ale Her-man Cohen vytáhl plnicí pero a podepsal. Tím bylo možné přihotovit se znovu k odjezdu, aby byli před večerním še-rem v přístavu a aby za nového soumraku - jak právě znovu zdůraznil pan Brenske-konečně vypluli. „Papíry budou ho-tovy během cesty, nebudeme se tu už zdržovat,“ řekl pan Brenske ještě navíc a usmál se jako někdo, kdo má těžší práci, než by se mohlo zdát. „Všechno spěje téměř nepře-stajně k bodu, který jsme už určili.“ Potom každý z pánů dostal přesné

vyúčtování svých výdajů na vlastní výpalné. Vlak opouštěl táborovou rampu se staženými žaluziemi pro zatemnění. Kateřina Horovitzová vydržela sedět celých osm hodin jízdy naprosto nehnutě, aniž se jí pan Herman Cohen před strážemi za tu dobu, co směli sedět spolu, na cokoli zeptal. - Večer, než se setmělo, přišel pan Bedřich

85

Brenskc a řekl, že město, které je omýváno mořem, jak možná slyší oba dva, je hanzovní město Hamburk. „Je to staré a slavné německé město, a vidíte, že naše sliby byly splněny. Ostatně uvidíte, že budou splněny do posledního písmenka. A nyní spatříte moře a...“ Nechal strážemi vytáhnout zatemnění a na molu, jak Kateřina Horovi tzová a pan Herman Cohen viděli, se houpala veliká loď s nápisem „Německo“. „Nuže, sami shledáváte, že nevěřící Tomášové, pokud mezi vámi nějací byli, se musí cítit zahanbeni.“ „Loď,“ řekl krátce pan Herman Cohen. Atak jako včera krejčího, políbila Kateřina Horovitzová v této chvíli Hermana Cohena na rty. A tak to bylo řečeno ještě dvacetkrát, a pak stokrát a možná tisíckrát, v každém kupé, kde se zdvihly záclony, v mnoha jazycích. „Loď,“ „přístav,“ „moře,“ „cesta,“ „konec,“ „začátek“. „Škoda, že tu není matka a otec a děd a moje sestry,“ vydechla Kateřina Horovitzová dojata a vzrušena jako ještě nikdy. „Budou právě tak ohromeni, jako jste vy,“ poznamenal pan Brenske a usmál se téměř vděčně. Díval se jim vždy upřeně do očí. „Chceme vyřešit všechno v klidu. Jsem korektní partner v téhle hře. Prosím, svolajte sem ostatní,“ poručil ještě pan Brenske a dal strážím pokyn. Pan Brenske nezačal, dokud sem nevstoupili jeden za druhým, téměř v abecedním pořádku, tak, jako když včera před soumrakem četl seznam: pan Adler, pan Arnstein, pan Bettleheim, pan Ekstein, pan Gerstl, pan Ginsburg, pan Klarfeld, pan Landau, pan Lówenstein, pan Rauchenberg, pan Raven, pan Rubín, pan Taubenstock, pan Schnurdreher, pan Siretzsky, pan Vaksman, panVarecky, pan Zweig a naposled pan Rappaport-Lieben, který zůstal i nyní částí těla na chodbičce; pan Brenske se měl ke slovu teprve teď: „Mám k vám poslední žádost. Možná, zeji tušíte, a protože jste svým způsobem výjimečné osobnosti, obávám se vašich námitek a snad i protipodmínek, které by mohly ohrozit naši věc těsně před zdárným zakončením; zdůrazňuji předem, že

86

je to skutečně náš poslední návrh a že za ním stojí naše nejvyšší místa. Věc dospěla k uzavření. Je to jistá částka zlatých franků, nutná k tomu, aby tato loď, kterou vidíte, zvedla kotvy. Možná, že tuto částku nemáte sami - nikdo také nemá v úmyslu připravit vás o více, než byste snesli -ale že ji mají vaši příbuzní. Víme, že máte vlivné bratry, ženy a mnozí z vás už dospělé děti v samostatném postavení. Jsem poněkud už unaven, proto omluvte mou stručnost. Za druhé tedy očekáváme, že napíšete svým příbuzným venku dopisy, jak jsme s vámi zacházeli. Musím vám říci otevřeně, že vedoucím lidem docela nahoře na tom záležit, jaké to budou dopisy a zda jejich znění bude sdostatek vděčné. Přiznávám to bez obalu, naše záležitost se chýlí ke konci, nemáme už času nazbyt. Co nestihneme nyní, nestihneme už nikdy. Proto sledují jen věci nezbytně nutné. Napište tyto dopisy, které půjdou zvláštní kurýrní poštou do vašich zemí, jak sami uznáte za vhodné; ale přimlouvám bych se za to, abyste je napsali tak, že by se z nich mohla vyčíst všechna velkorysost, s jakou jsme s vámi zacházeli. Nejde tu o nic než o možnost, kterou máme. Aby i sýčkové s nejčernějšími pohledy museli mlčet. Samosebou, není možné vás nutit, a ani by to nebylo etické. Očekáváme, že to uděláte sami. Pohleďte, jaká nádherná loď na vás čeká!“ (Panu Bettleheimovi zvlhly oči; pohled na loď mu proplouval slzami.) „Dívejte se na moře, které je připraveno nést tuto loď k cíli, jaký jste jí vy i my určili. Konec této cesty už není v nedohlednu. Pokud jde o text telegramů vašim příbuzným ohledně poslední částky, je přiložen k listům papíru, který vám strážé rozdají. Přimlouvám se za to, abyste zbytečně neotáleli. Tak jako jsou tvrdé a neústupné vaše úřady, zejména pokud jde o zahrnutí jedné naší významné vojenské osobnosti do kontingentu výměny, tak jsou - jako v ozvěně - neústupná i naše vyšší místa. Proto, prosím potřetí, zaplaťte a napište.“

Každý strážce opravdu podal všem papír a obálku, vždy

87

v jiné barvě nebo alespoň v odlišném odstínu. „Zač nás máte, myslíte si opravdu, že jsme padlí na hlavu?“ vykřikl Rappaport-Lieben, ale pánové Klarfeld a Landau

ho stro-ze okřikli, takže to pan Brenske mohl přejít, jako by se nic nestalo. „Můžete se vrátit na svá místa a psát.“ Všichni psali, kromě dvou lidí, a to byl Rappaport-Lieben, který byl bílý jako křída, a Kateřina Horovitzová, která neměla komu psát, protože všichni její příbuzní byli už notnou dobu mrtví. V duchu si přibližovala obraz rabína Dajema z Lodže, hledala v jeho slovech a nacházela; bylo to téměř v souladu s poznáním nebo tušením Rappaporta-Liebena, který teď řval ve svém oddělení: „Je to podvod, je to hnus-ný, dryáčnický klam; nikdo jaktěživ ani špičkou prstu u nohy nevstoupí živ na tuhle loď; nikdo se ani malíčkem, ani nehtem nedotkne moře a nikdo to nepřezíje. Je to zlo-čin ! Žaluji... a varuji vás...“ Pan Brenske vstoupil do ulič-ky, ale odjinud už nepřicházel hluk; všechna kupé byla plně zaměstnána; všude se psalo; pouze v tomto oddělení seděl a nyní stál - mezi strážemi - neukázněný příslušník těchto jedenadvaceti, kteří se prozatím chovali tak vzorně a disciplinovaně. „Nenapišu ani řádku, ani kdybyste ze mne krájeli maso zaživa,“ vykřikoval zbělalý Rappaport-Lieben a pan Brenske pokynem ukázal strážci, že má ote-vřít dveře ostatních oddělení dokořán. Nyní bylo všechno zvlášť dobře slyšet; pan Rappaport-Lieben nezřízeně řval, ale ostatní pilně psali, nechávající si telegram s krvavou sumou výkupného až nakonec. „Co to tam máte v těch budovách s komíny,“ křičel Rappaport-Lieben, „z čeho to šlehají plameny ve dne v noci, jaké jsou to podivné to-várny, nač jsou ty pece, kam šly ráno ty mlčenlivé průvody? Kdo to rve na kusy malé děti? A kdo nás ožebračil, že už nechce naše peníze, ale peníze našich příbuzných, a pak bude chtít peníze našeho souseda a pak peníze lidí z ve-dlejší ulice a ze všech měst a z celého světa? Já už to nemo-hu vidět. Nechci to vidět! Můžete mě také zavraždit!“

Měli bychom mít přece jen alespoň jedinou možnost ho-vořit s nějakým směrodatným pánem z Mezinárodního červeného kříže,“ šeptal najednou pan Oskar Lówenstein. Měli by také oni sami, jak se mi zdá, projevít určitý zájem, nebo bychom jim to měli připomenout... zcela krátce...”

Jeho hlas zněl úzkostně jako nikdy. Kdesi v spodním proudu tohoto hlasu zněla hluboká dotčenost, a ještě hlouběji křivda. Rappaport-Lieben se díval pohledem člověka, který nenávidí, a znovu řval: „Skončete to hned, nač ještě čekáte. Jakýpak Mezinárodní červený kříž. Zlaté oči, které ho uvidí. Nevěřím. Je to úkladná a loupežná vražda. Tady už neplatí žádné právo! Tady pla-tí jen smrt...” Možná, že v jeho řevu byla jistá vzneše-nost, ale nikdo z ostatních příslušníků skupiny, kromě Ka-teřiny Horovitzové, ji v tom nezaslechl.

Pan Brenske nahlédl do několika oddělení a stoupl si tak, že Kateřina Horovitzová viděla, jaký udělal smutný obli-čej. Neviděla však jeho ruku, kterou dal pokyn strážím, aby zakročily. Stalo se to uprostřed křiku Rappaporta-Lie-bena, že i tato loď je šalba a klam a že se na ni nikdy ne-dostanou, protože jinak by tu vlak tak dlouho nestál, a že nevěří ani tomuto vlaku. Když Rappaport-Lieben křičel, že zažil jiné Německo a že doufá, že i po jeho smrti se Ně-mecko pozvedne a očistí z tohoto smetí a že ti, co mu vlád-nou, jsou zločinci, víčka pana Bedřicha Brenskeho se s nechutí přivřela; strážci vytáhli své pistole a Rappa-porta-Liebena zastřelili. Nato se rozestřelo ticho a pan Brenske řekl Hermanovi nahlas, aby to všichni slyšeli: „Lituji, že se to stalo, nedal jsem k tomu ani patřič-ný rozkaz, viděli jste sami, že jsem ani nestačil zakročit, čekal jsem, že se vymluví, byl to snad jenom záchvat. Ně-kdy to přichází z přetlaku dojmů. Opravdu toho lituji. Máte už dopisy a telegramy? Rád bych pokročil v naší věci ke konečnému řešení.“

Stráže vynesly mrtvolu Rappaporta-Liebena ven a pak

88

89

bylo slyšet zacvaknutí dveří u posledního vagónu; zpáteční cestou přinesli strážcové zřejmě již předem připravenou studenou hostinu a roznesli ji do jednotlivých oddělení; byl to jakýsi malý banket na železniční zastávce; rozkrá-jená a rozporcovaná nadívaná holoubata a vybrané kous-ky bílého kachního a krocaniho masa, saláty po fran-couzském a německém způsobu, bílé pečivo a tmavý vo-jenský chléb spolu s jablečnými mošty a pivem a bílým mo-selským vínem, paštika z vojenských konzerv, podle toho, na co měl kdo z přítomných pánů právě chuť. Holoubata vypa-dala jako pečené vrány. „Doporučuji, abyste se posílili,“ řekl pan Brenske. „Mám také už hlad.“ Všichni se s podiv-nou pomalou ochotou

nebo odporem pustili do jídla, ze jména pánové v zadních kupé, pan Schnurdreher a pan Vařečky, zatímco strážím, jež setrvaly většinou na místě, se očividně sbíhaly sliny. Neupokojoval je ani vzájemný cit, ani pýcha, ani společný osud, ani společné účty dal a má dáti, měli náhle jen všeho dost a hlad a žízeň. Pan Klarfeld si puntičkářsky upravil bílý lněný ubrousek. Pan Ota Rauchenberg nesnědl ani kousek, ani se nenapil. Tvářili se, jako by nikoho z nich najednou nic jiného už nezajímalo. Mezitím někdo zvenku zase přibouchl dveře vlaku. -Pan Brenske sesbíral dopisy a uvedl to starostí o to, aby se obálky nezamastily. Byly to krásné dopisy, i když snad stručnější, než očekával, a napsané roztřesenými prsty. Nechal na ty nejkostrbatější ještě dodatkem poznamenat, že neuhlazenost písma připadá na vrub jedoucího vlaku, což pánové Adler, Schnurdreher a Lówenstein okamžitě a -ačkoliv na sebe navzájem neviděli - téměř stejnými pohyby a gesty učinili. Pan Freddy Klarfeld dokonce trval na tom, že svůj list přepíše načisto. „Budeme čekat na odpověď vaších příbuzných," řekl teď unaveně pan Brenske. „Dívejte se zatím na loď a jezte, je to poslední večeře u nás; doufám, že na této přístavné koleji nebudeme prozatím nikomu pře-kážet." Vlajky německé říše a Spojených států, pověšené

90

sestersky vedle sebe na dvou ocelových tyčích mříží u dveří byly náhle, aniž si kdo všiml, kdy se to stalo, staženy na půl žerdi. Stráže z oddělení Kateřiny Horovitzové a Hermana Cohena, které odnesly Rappaporta-Liebena a přinesly po-travu se vrátily a sedly si na svá místa. Než bylo vidět, kdo to ie padla v jednom oddělení poznámka, že už jdou cel-níci. Tato poznámka v různých odstínech prošla všemi odděleními. „Není to opravdu nádherná loď?" zeptal se pan Brenske Kateřiny Horovitzové, které bylo zima a kte-rá si teď vyhrnula límec kožichu až nahoru, takže zakryla své hedvábné vlasy, a přisvědčila. „Třebaže neradi pokle-káte před lidmi a věcmi," pokračoval pan Brenske, „tahle krásná loď si to opravdu zaslouží." „Velmi krásná. Stále si nedovedu připustit, jak nám bude, až budeme smět má-vat z tamté strany na rozloučenou," podotkl pan Cohen potichu. Pan Brenske se usmál. „To není špatně řečeno." „Cekáme na celníky?" zeptal se pan Cohen. „Ne, tako-vými maličkostmi vás obtěžovat nebudu. Nemáte přece před námi žádné tajnosti. Nebo snad ano?" Odešel, aniž řekl kam a kdy se vrátí. - Hodiny plynuly. „Snad mluví se zá-stupci Mezinárodního červeného kříže," řekl ve svém od-dělení pan Lówenstein, aby to slyšeli vedle, takže to bylo, jako když se v celách přes zdi domlouvají vězňové. „Někdo z nás by u toho měl být."

Čekalo se na telegrafické odpovědi a nálada poklesla, protože bankovní konta už byla prohrána.

Šlo teď o konta příbuzných. Loď se tiše houpala; za skly oken se skvěla na modrém a šedém moři jako královna a její název „Německo" byl výrazně znát na přídi i na zádi. Na lodi bylo ticho, posádka zřejmě ještě nedostala pokyn připravit strojovny k činnosti. Jeřáby přístavu stály v po-zadí, tady v těch místech bylo molo nejkliďnější; ani to ne-vypadalo, alespoň odtud z vlaku, jako by ještě zuřila válka. Bylo příjemné se dívat a bylo v tom mnoho nevyslovitelné melancholie.

91

Za tři hodiny přišel pan Brenske. „Pošta už dávno ode-šla." A jen o poznání mrzutěji dodal: „Nu, nezdá se, že by vaši blízcí nebo vaše vysoké úřady hořeli touhou vás spatřit. Výměna po této stránce vázne. Podobnou vlažnost jsme při této akci ostatně už pozorovali ze strany vašich úředních míst hned na počátku. Jako by si i u vás spíše než vás samých vážili o poznání více vašich bankovních účtů... a také některých našich vojenských činitelů... ale nechci být netaktní... Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá... Nemá-li se den před večerem chválit, neměl by se ani ha-nět... Žádný z těch pánů ovšem ještě svůj konec nevyhrál. Válka a nepřátelství se patrně v některých ohledech nevy-hýbá ani této akci výměny; nemůže přece u vašich blíz-kých cit ustoupit před obchodem. Nebo snad ano? Zdá se, že i Mezinárodní červený kříž je tu bezmocný. Také slečna Horovitzová nebyla ještě připsána na pas pana Her-mana Cohena. Ale neztrácím naději, v tom a v ničem. Vy-řídil jsem už urychleně další eventuality." „Co tím chcete říci?" otázal se Herman Cohen. „Nebudu vám nic tajit. Jsme v této chvíli nuceni zaplatit loď a oželet vše, co bylo k tomuto účelu vynaloženo. Je to

škoda, ale není to ještě konec. Odříkáme na pokyn našich vyšších míst plavbu, protože ochota druhé strany (nemyslím tím přímo vás, ale vás se to ovšem přímo i nepřímo také týká), zůstala na bodu mrazu." Strážce na neviditelný pokyn pana Brenskeho stáhly zatemňovací žaluzie, takže loď zmizela z očí naráz všem, kteří ji dosud při slovech pana Bedřicha Brenskeho sledovali. Kateřina Horovitzová si vzpomněla na Rappaporta-Liebena, ale zároveň s tím na rabína Da-jema z Lodže a na krejčího. Už ji nenapadlo klečet. Moře hučelo, zdálo se nesmírně vzdálené od mola. Teprve pak se jí vybavila celá rodina, od děda, otce a matky až po malou Leu, mnoho drobných útržků dětství. „Co se stane nyní?" zeptal se pan Cohen pomalu. „Znamená to, že jsme byli podvedeni?" Chvěl se mu hlas.

92

„Volám k odpovědnosti Mezinárodní červený kříž," řekl Oskar Lówenstein. „Žádám o tuto možnost." „Byla to lež? Byla to až dosud jen lež?" opakoval pan Cohen. „Ani v nejmenším," odpověděl pan Bedřich Brenske. Díval se mu co nejupřeněji do očí. „Ani v nejmenším, opakuji. Znamená to jen změnu. Nejsme také sami o sobě pány situace, aby-chom mohli překonat svůj vlastní stín. Očekávali jsem zkrátka od vašich souvěrců tolik ochoty, ne-li ušlechtilosti a po-hotovosti, jako tomu bylo u nás au vás. O úřadech nemluvě, protože to jsou, abych tak řekl, instituce jaksi neosobní a bylo by pošetilé čekat zde někdy na soucit a porozumění. Nuže, tak tomu není. Ti, co jsou na svobodě, nemají tolik soudné-ho přitakání k věcem nutnosti jako vy; sytý hladovému nevěří. Ale nevzdáváme se ještě; i pak - minim odřekneme-li plavbu - zbývá na poukázaném obnosu ve Švýcarsku tolik peněz, abyste se dostali právě tam a abyste se pak postarali už sami o sebe. Nechal jsem jistou část peněz volně k dispo-zici. Budeme se muset opravdu už vzdát péče o vás. Bohužel se to protahuje. A na všech stranách máme jiné starosti. Chápete asi sami, jaké starosti mám na mysli. Bo-jím se jen vaší škodolibosti, na kterou máte možná v této chvíli právo, a proto tyto starosti dopodrobna ani neuvádím. Nevím také, budu-li moci s vámi až tam, ale vynasnažím se. Chci tuto věc dovést odpovědně a jako čestný muž až do konce. Je tedy nutno napsat alespoň nové dopisy, v nichž byste podrobně vypsali, kde vás mají vaši lidé čekat. Na-pište, že jde o prodlení několika hodin. Nemyslím, že by se věc ještě teď prodlužovala. Pouze hodin. Vydáváme se na cestu hned. Změní se pouze trasa a kdoví, k čemu je to dob-ré, je-li dnes moře tak nebezpečné. A pokud jde o zástupce, který věc prostředkuje, hovořil jsem s ním už prve, když jsem byl venku. Myslím, že nedosahuje svou mocí tak dale-ko, abychom ho přeceňovali." Není prostě tak vlivný, jak bychom si přáli. „Co to má znamenat?" zeptal se znovu a ještě tišeji Herman Cohen. „Jak jsem už vysvětlil,"

93

odpověděl pan Brenske. „Jsou zde mezi námi někteří jednotlivci," namítl Herman Cohen, „kteří se už zdrá-hají věřit." Pan Brenske se zamyslel, zaváhal a konečně roz-hodně řekl: „Je to pak jejich a ne naše chyba." „Proč jste za-střelili pana Rappaporta-Liebena?" zeptal se najednou Freddy Klarfeld. „Jsme přece zajatci, vše bylo tak svědo-mitě vedeno, listiny, peníze, pan Rappaport-Lieben vám bude chybět do počtu." „Ano, bude nám chybět do počtu," připustil pan Brenske. „Nemělo se to stát a já to přízná-vám a snažím se to i vysvětlit; některé strážce jsou nedů-tklivější na svou rasu a na pokyny našich vůdčích vedou-cích než snad často sami tito vedoucí. Všichni soukmenovci zkrátka nemají v krvi právo královské milosti a sílu anebo schopnost snášet a odpouštět urážky říše. Tomu se není co divit. Jsou to jen prostí lidé. Hrubé násilí je nám cizí, ale jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Mohu toho litovat, nemohu to však měnit. Je válka a pokládejte pana Rappa-porta-Liebena za válečnou oběť. Mohl přece za okolností, jimiž procházíme bez vzájemné viny, dostat i tyf nebo spálu či, dejme tomu, zánět ledvin, mohl šlápnout na nevybuch-lou minu, být zasažen střepinou, mohl se nalokat otrav-ného plynu. Zmiňoval jsem se přece i o tom. Musí se po-čítat s oběťmi na naší i na vaší straně."

Za chvíli byly dopisy napsány. „Dojdou včas?" zeptal se Herman Cohen. „Chci v to doufat, můžete mi věřit," odpověděl pan Brenske. „Jsme ve vašich rukou a očekává-me, že splníte, co jste slíbili a co jsme zaplatili." „Ovšem, ovšem," řekl zamyšleně pan Brenske. „Myslím, že na této zemi nežije, chci říci, že byste možná mezi poledníky a rov-noběžkami glóbu nenašel jediného člověka, který by to mohl vyvrátit. Stane se všechno, jak jsme řekli. Konečné řešení už je na dosah

ruky. Sami se přesvědčíte. Vaše staros-ti shoří jako seno. Ze zkušenosti mohu osobně dosvědčit, že lidé často nevěří některým věcem, které se jich nejbytosť-něji týkají, dokud se o nich nepřesvědčí právě na vlastní

94

kůži. Je to velmi zajímavé, opravdu. Ale to už jsem v této chvíli zase odbočil a každého především zajímá jeho vlastní záležitost. Nesmíme se dát deprimovat. Chceme odepsat navzájem likvidace této výměny z našich položek co nej-spolehlivěji. Musíte poslouchat. Než budeme na místě, které vás všechny uspokojí a proti němuž, doufám, nemáte námitek, chci vynaložit nejlepší ze svých schopností, abych tuto cestu pro každého z vás učinil snesitelnou. Jsem si jist, že už nebudete protestovat, dovedu-li vás ke konci. Bez kázně by se to však jen ztížilo." „Co se stane s panem Rappaportem-Liebenem?" zeptal se pan Leo Rubín. „Pokud jde o Rap-paporta-Liebena, jakkoli toho lituji, musím říci totéž, co jsem řekl už o vaší svatbě se slečnou Horovitzovou," po-znamenal pan Brenske. „Předpisy v naší říši zkrátka nedo-volují pohřbít Rappaporta-Liebena v této půdě; i proto -nejenom kvůli dezinfekci - se musíme zase zastavit cestou do Švýcar v některém táboře; není to ostatně takový kus trati, jak by se mohlo na první pohled zdát; mám na mysli ten nejbližší; a nebude-li účelné nebo možné stavit se v nej-bližším, vrátíme se do našeho mateřského tábora; museli bychom tam zajet tak jako tak, i kdyby nebylo Rappapor-ta-Liebena, kvůli dezinfekci, kterou nařizují švýcarské úřady a o níž jsem se už prve zmínil (a tak to vezmeme už jedním vrzem obojí). Jsme závislí i na tom. Švýcarsko nepatří k říši. Nu, ale nejdříve bude Rappaport-Lieben řádně pohřben, abyste byli klidní; sám se mu postarám o vhodný pohřeb. Jednou budou mít možná tito zemřelí právě takové podmínky jako neznámí vojíni. Položíme sem k výročí tohoto dne květinu. Nu, a to je zatím vše; peníze už nebudeme chtít; všechno už je zapláceno a vyrovnáno. Pánové, doufám, že nebudete ztrácet trpělivost. Prosím vás o to a přimlouvám se za to. Než mine noc, budeme možná už ve Švýcarsku. Záleží to i na vás." Pak se pan Brenske odebral ven, vrátil se a řekl: „Vaši situaci by uleh-čilo, kdybyste napsali ještě další dopisy. Jednak vám ubě-

95

hne cesta a jednak si tím nakloníte naše nadřízené, které netečnost vašich příbuzných a úřadů ohledně lodi značně zamrzela. A zbytek času prospěte, ať jste na místě čerství a svěží. Má někdo hlad, žízeň nebo potřebu lékařského ošetření?"

Vlak stál i pak ještě hodnou chvíli bez hnutí na rampě; potom k němu připojili jinou lokomotivu; z toho, co bylo slyšet, zřejmě parní. To připomnělo Kateřině Horovitzové černý dým v místech, kam se vracela, když se konečně do-stali do pohybu a jeli dlouhých sedm hodin bez jediného zastavení, hlídání každý ve zvláštním oddílu.

INA MÍSTĚ MATEŘSKÉHO TÁBORA se pan Bedřich Brenske omluvil, zmizel v německé správní budově a vyšel po notné chvíli oblečen do nové šedo-zelené uniformy s čap-kou. Byl čerstvě oholen a snad i vykoupán. Shromáždili se všichni před podzemní svlékárnou na malém prostranství, ohraničeném dvojími dřevěnými dveřmi a samozřejmě kolem dokola ostnatými dráty. Byly to velmi pevné dveře. Pan Brenske řekl: „Abychom vás po lhůtě, kterou jsme již telegrafovali na místo, mohli vyměnit za naše zajatce -a doufáme, že to budou právě ti, které chceme a na kterých nám zalezl - musíme vás, jak již víte, znovu dezinfikovat. Odpadá očkování proti tyfu a černým neštovicím, protože jste nebyli zajati v poli, nýbrž v zázemí, a proto zde jsou jiné předpisy. Nevylučuji ovšem, že vás později budou oč-kovat sami Švýcaři, kteří jsou v této věci velmi úzkostliví, a že budete muset strávit pár hodin v tamější karanténě. Dezinfekce vašich oděvů a koupání však je nutné už tady. Není to ovšem nic tak strašného a hovořím o tom hlavně

96

kvůli pořádku a aby mi nikdo nemohl vytýkat, že jsem za-nedbal něco, co jsem mohl učinit pro zdar věci a co mi ne-dělalo žádnou zvláštní potíž. Za těmi druhými dveřmi, jak sami vidíte, je svlékárna. Neděláme s ničím zbytečné taj-nosti. Bohužel, není tu oddělení pro ženy. To jsem nestačil v té rychlosti zařídit. Ani bych na to už nikoho nesehnal. Také východ je druhou stranou. Ale to jsou, s ohledem na válku, jen lapálie. Není to - vidíte sami - žádná zvláštní

architektura. Je to tu velmi jednoduché. Je třeba respektovat polní podmínky. Pánové, prokázali jste -jak tu sto-jíte - zatím vzornou kázeň a nemusíte se za nic stydět. Měl jsem už co dělat s množstvím vašich lidí a přál bych jim váš rozhled a vaši trpělivost. Tato trpělivost byla, je a bude i nadále základní podmínkou zdaru této věci. Nehleďte na jisté nepohodlí, o to vás osobně prosím. Toto je místo, které -jak připouštím a zároveň zdůrazňuji - neoplývá ani pro nás zbytečným přepychem. A ještě chci podotknout: jsme zase přechodně na půdě tábora; z toho důvodu je nutné -pro nás i pro vás - naprosto nezbytně zachovávat všechna nařízení, protože předpisy jsou svaté. Poslouchejte proto, co vám teď řeknu. Svlečte si boty, zapamatujte si číslo věšáku, a až se vrátíte chodbou z druhé strany, stoupněte si už bez říkání každý zase ke svým věcem; aby nedošlo k ne-srovnalostem, které by nás později zdržovaly, odevzdejte cestovní pasy, peníze a cenné předměty do připravených skříněk na lavicích pod věšáky; po koupeli je dostanete od přítomných strážů zpět. S personálem z místních služeb, prosím, o ničem nehovořte." Pan Brenske se maličko roz-kročil a suše zakašlal. „Dal jsem připravit pro pozdější dobu studenou mísu, aby nás už nic ani v nejmenším nezdržova-lo. Právě jsem se také dověděl, že s námi pojedou už odtud celou cestu švýcarský lékař, v jedné osobě současně guver-nér Mezinárodního červeného kříže. Letoun s tímto dok-torem zrovna přistává na zdejším letišti." Nemohl se dívat všem přítomným pánům najednou upřeně do očí, ale dělal,

97

co mohl. Stráže byly stejně hustě rozestavěny kolem doko-la jako předtím v synagóze. Ale na to už byli všichni zvyklí a tak si toho nikdo valně nevšímal. Svým způsobem se tato podzemní svlékárna a koupelna podobala synagóze, kde předtím byli; a to napadlo shodou okolností zároveň pana Cohena i pana Rauchenberga, který bez brýlí špatně viděl. Bylo to možná i pronikavostí pohledu pana Brenske-ho, který si to také myslel a zřejmě neztrácel trpělivost a zájem, jakkoli se jeho posláním s nimi protahovalo a také zaplétalo. Snad se těšil, jak si v době jejich cesty odpočine. Teprve teď si všimli, že za zdí podzemní svlékárny zvenku, za řetězem strážů v žabích uniformách, stála skupina mužů ve vězeňských mundúrech; v jedné chvíli se Hermanu Cohenovi dokonce zdálo, že tam spatřil i krejčího. Pan Brenske, rozkročen teď ještě o poznání víc, jako by čekal, až se začnou řídit jeho pokyny, nasadil vážnější a trochu nakyslý výraz, snad proto, že se ještě nikdo neměl k činu.

„Je opravdu třeba podstoupit tuto dezinfekci?“ zeptá se pan Herman Cohen. „Říkal jste, že ráno budeme ve Švý-carsku.“ „Ještě je přece ráno, není více než sedm hodin. Švýcarsko je odtud o něco blíže než Hamburk. Bude to zajisté ještě ráno, až se vydáme na cestu. Co nejdříve pak budeme na místě. Čím dříve začneme, tím dříve také skon-číme. Opakuji, že to záleží na tom, jak budete ukáznění právě teď. Nelze v této době rajtovat na maličkostech; řekl jsem ráno a teď je ráno,“ hněval se mírným hlasem pan Brenske. Jeho slova teď zněla, jako by je usekával; asi tak působil proto, že byl v uniformě. Mluvil velmi suše, jako by tím vším trpěl. Měli by možná mít taky trochu slitování s ním, říkaly jeho pronikavé oči, nebyl přece také ze železa*

„Nesmíte donekonečna natahovat na skřipec mou dobrou vůli a trpělivost,“ řekl. „Ani já si tak s vámi nepočínám.. S našimi zajatci se jistě nikdo nemazlí. Musíte se vykoupat, to jsme nevymysleli my, ale ti, kteří vás očekávají. Z té duše neříkám rád nikomu - tím méně vám - že něco musí. Víím,

98

že lidé vašeho druhu dávají přednost svobodně uváženému rozhodování. Trochu hygieny ovšem nikdy neškodí a já sám, jako docela první ze všeho, co jsem učinil, když jsme se sem vrátili, bylo, že jsem šel do ubytovny a vzal teplou vanovou a sprchovou koupel. Nevěříte, jak to člověka osvě-ží. Někdy může být taková koupel to jediné, co nám zbývá. Nu, o tom už dost... Necháme patrně mezitím také trochu přežehlit vaše oděvy, nehodí se, abyste jeli tak pomačkání. Nyní odejdu vyřídit vaše poslední věci. Zatím se dejte do pořádku tak, jak si to představuji. Nebuďte jako neposluš-né děti. Jde přece o váš život, ne o můj." Nato se pan Brens-ke obrátil a opravdu odešel, aniž dodal jediné slovo. Pan Lówenstein ani neřekl, že by rád viděl na vlastní oči ně-jakého nezúčastněného prostředníka. Jaksi se to už neho-dilo. Viděli odchod pana Brenskeho a všimli si, že sem zá-roveň z druhé strany přichází ještě několik vojáků. Mužové ve

vězeňských mundúrech přišli na pokyn prvního důstojníka blíž a rozdali všem mýdlo. Kateřina Horovitzová je dostala shodou okolností od krejčího, který měl oči jako popel, ještě výrazněji šedé a kalné. „Stále se scházíme," řekla. „Ano," kývl krejčí. „Každý si odpyká svou odměnu." Nepadlo už ani písmeno, a to ani z jedné, ani z druhé strany. Všech devatenáct pánů náhle ztratilo ze zřetele, že tu nikdo není sám. Začali se bez dalších pobídek svlékat, jako by náhle přestali brát ohled na Kateřinu Horovitzovou, která byla přece žena. Snad to způsobilo mýdlo, které dostali, prostředí podzemní svlékárny a řeč pana Bedřicha Brenského, slib, že je bude po celou cestu doprovázet švýcarský doktor, a možná i nejistota, která se jich zmocnila, když pan Brenske domluvil a odešel, protože si tak trochu zvykli na jeho přítomnost a v jeho nepřítomnosti jaksi osiřeli, a rovněž i umývárna sama a mnoho stráží a cizí poručík, a v neposlední řadě i to, že chtěli mít všechno už za sebou. Ale Kateřina Horovitzová se nesvlékala. Podzemní svlékárna byla podobná garáži, s mírným

99

betonovým svahem, kam bezděčně sestoupili, aby se dostali k lavicím a věšákům s čísly. Muži v pruhovaných šatech zase zmizeli u zdi vzadu a blíže se dostaly strážce. Nyní je vystřídal ti v sytější zeleni a s nimi se držel v popředí první důstojník v hodnosti poručíka. Byly to vesměs nevýrazné tváře, a kdyby chtěl někdo najít, co na nich bylo nápadné, musel by zdůraznit hlavně tento rys. Také jejich stejnojmenné páchny naftalínem a buničinou a nepopsatelnou příchutí pasty na boty. Ale byli vzorně upraveni; jejich výstroj a výzbroj, až na otevřená pouzdra s pažbami pistolí, byly v nejlepším pořádku. Působili napohled, jako by byli na vycházce. Možná také, že mnozí z nich tu skutečně byli jen na vycházce. Poručík si hvízdal potichu jakýsi německý pochod; zastupoval asi přechodně pana Brenského, který šel zřejmě zpečetit jejich věc. Když se držitelé amerických pasů svlékali z posledních věcí, odkrývajících jejich bílou nahotu přece jen znaveně a pomalu, pobídl je poručík hlomozným, hrubým hlasem:

„Svlékat, panstvo, rychleji, aby se koupel nezdržovala a aby nám voda nevychladla. Nechcete přece nastydnout. Všechno už je za tou nízkou zdí a za dveřmi před námi připraveno, zbývá jen začít." A dodal ještě drsněji, než asi chtěl: „Nu, pánové, tady neplatí pro nikoho žádná privilegia, pokud jde o rychlost. Mladí, staří, ženy, děti, všechno se musí svlékat honem. Za vámi přijdou další. Jak by k tomu přišli, aby se kvůli vám nedostali včas na řadu." Bylo znát, že je to řeč, kterou už měl častokrát, protože tu přece žádné děti nebyly. Ale zatímco pan Brenske vždycky jen domlouval, zapůsobil tu vhodně a účinně trochu ostřejší tón, i když první důstojník zároveň poznamenal, že privilegia na ně čekají snad až někde ve švýcarských Alpách, ale tady že se musí držet krok s vojenskými řádami. –Ostatní, co sem přišli v sytější zelených uniformách, se tomu začechtali. To poručíka patrně povzbudilo, aby se zasmál sám ještě mnohem hlasitěji než oni. „Pasy si dejte taky do

100

těch nedobytných pokladen, však se s tím papírovým krámem ve Švýcarsku zase sejdete." Všichni svlečení pánové se asi nechtěli zbavit cestovních průkazů, jak si už kdekdo ze strážců všiml; ale bylo přece zřejmé, že do koupele šije vzít nemohou a zeje budou muset nakonec odložit. Nejdéle, jak se také dalo čekat, otálel pan Valter Taubenstock. „Nu, jste mi ale cháska rozmazlená," řekl zase poručík. „Vás bych tak chtěl dostat na starost; vycvičil bych si vás jinak. Zacházeli s vámi příliš v rukavičkách? Dočista vás tím zkažili. Ve Švýcarsku se už nepolepšíte. Co nedohoníte tady, nedohoníte už nikde." Vždycky, když vyslovil první důstojník slovo „Švýcarsko", zhoupal se v kolenou zpředu dozadu a zpět a zachechtal se, jako by sám tomuto slovu tolik nevěřil.

Kateřina Horovitzová se dívala, jak všech devatenáct mužů, včetně Hermana Cohena, postupně naplnilo skříňky ze všeho nejdříve tím, že do nich na dno opatrně uložili cestovní pasy s americkými razítky; teď ukládali na ně, povzbuzeni jeden druhým, hodinky, jehlice do kravat a zlaté manžetové knoflíčky, i brýle, až zakryli desky; naposledy to udělal pan Valter Taubenstock; viděla, jak stahovali ze svých prstů jeden po druhém své snubní a jiné prsteny, čemuž se muži v uniformách v jednom kuse pochechtávali. Pan Freddy Klarfeld uložil každou maličkost úhledně na své místo, byla radost se dívat, jak

si počínal svědomitě, jako by pořádek v jeho věcech znamenal víc, než opravdu znamenal. Příslušníci zvláštního komanda, zaměstnaného v podzemní svlékárce, stáli připraveni nepohnutě u zadní zdi, možná aby podali skupině v koupeli ručníky a byli jim po vůli radou a pomocí. Mezi nimi byl i krejčí. Pan Cohen se tedy prve nespletl. Byli tiší jako pěna. Uniformovaní -tak jako vězňové - se také koukali dost zhusta po vycpáv-kách, ale tomu už Kateřina Horovitzová nerozuměla. Ji-nak se jí zdálo, že rozumí všemu. Nedotkl se jí pomalý spěch spolujdoucích mužů, i když ho místy trochu předstírali.

101

Rozhlížela se kolem, ale nesvlékala se ani nyní. Zkoumala počet svědků, kteří čekali, až začne, především prvního důstojníka, který opravdu zastupoval pana Bedřicha Brenskeho. Lámala si hlavu, jaká je tu úloha krejčího, a vzpomněla si na to, jak jí vmetl pan Brenske do očí, že už jeden vzkaz poslala, a jak se krejčí poplašil a nahrbil. Devatenáct příslušníků skupiny však polekáno křikem a smíchem odkládalo už docela poslední prádlo kus po kuse, až se od nich pootočila, aby je neviděla. „Tady se nikdo za to, jak se na-rodil, nestydí," řekl zase poručík s drsným hlasem. „A před námi už vůbec ne. Kdybyste viděli, jakou přehlídku nahot my tu už viděli!" Strážcové se znovu zachechtali; na tuhle zábavu čekali celou dobu, co Pullmanovy vozy s americkou skupinou jezdily sem a tam a co tihle pánové prohlíželi krásnou, čerstvě nalakovanou loď a psali pilně dopisy, když už nemohli zvyšovat ze svého konta konto pro nadřízené pana Brenskeho a pro něho samého. „Ale holubičko, snad se před námi doopravdy nestydíš?" zeptal se mladší dozorce, který stál za prvním důstojníkem. Myslel to asi vážně, i když se mu ti druzí vysmáli, a poručík především. „Nu, má pravdu," povzbudil ho druhý strážce vpředu; „jakýpak stud, jakápak hanba za to, jak jsem se narodil." „Ustup, ty holobrádku," okřikl mladšího dozorce v unifor-mě první důstojník. Byl to poručík Horst Schillinger, které-mu dal pan Brenske instrukce, když se šel prve převléknout, a jemuž někdy, tak jako úřady správní moci výkonné, ode-vzdával některé své postřehy, poznání a rady. Bylo mu asi čtyřicet let a vypadal jako zabiják. „Dávej pozor, jak se po-bízí takové neposlušné ovce," řekl a křikl: „Kalhoty dolů," pánové, dali, dali!" To byla všem srozumitelná německá přezdívka pro slovo rychle. A vzápětí stálo všech devatenáct mužů nahých. Drželi si ruce vpředu, jako by jimi chtě-li nahradit fíkový list, a také proto, že jim doopravdy byla zima. Ozval se uznalý chechtot. Kateřina Horovitzová trochu zrudla, ale sklopila toliko oči; nic z toho, co se dělo,

102

neslyšela a neviděla. Nebyli to už muži v nějakém přeneseném smyslu toho slova, jak si to dosud vykládala; nedívala se tak dokonce ani na jedny z těch tří skupin - na ty nahé, na ty ve stejnokrojích a na muže s vězeňským šatem. Stud, který cítila, byl jiného druhu a obracel se proti ní samé. Snad se docela zapomněla svlékat, když přemýšlela v jednom kuse o tom, co se s nimi dělo v posledních hodinách, ale vypadala vzpurně, v kožichu, když ostatní už byli nazí nebo upjatí v přísných oděvech. Vydřela by možná takto zamyšleně probírat léta svého a nejen svého života dost dlouho, ale přece jen byla vytržena a stud, který ji naplnil, dostával jiný výraz. Poručík Schillinger se postavil před ni a houkl: „Nu, a na tebe, ty krásko z Jericha, to neplatí?"

A pak se zeptal: „Kdepak ty tvoje přenáramné nožky tan-čily, jak jsme tu o tom už slyšeli? No, pověz nám to, nebo alespoň ukaž." Možná, že i v té chvíli byla ještě tvář Kateřiny Horovitzové zpola dětská, ale kdo uměl číst v lidských očích, našel tu zralé poznání. Čekala, co první důstojník ještě řekne; opravdu nelenil. „Nu, dali, dali, dolů s těmi krásnými hadříky," pobídl ji, „všechno, co máš na těle, beztak pochází tady odtud; a co máš pod tím, s tím se asi také sejdeš naposled tady; nemusíš s tím dělat tolik cavyků."

A nedívaje se na její oči, svítící nejen poznáním, nýbrž i ne-návistí, vysvětlil se smíchem: „My jsme přece všichni kolem tebe, jak tu civíme a ztrácíme svůj drahocenný čas, na výši situace a všechno samosebou víme, ledaskde jsme už byli a všelicos viděli. Na švýcarské půdě už na tebe čekají, to je fakt, nejspíš na vysokých kopcích, kde je vzdoušek první třídy, ale chtějí tě mít čistou jako lilii; a to už se bez koupání neobejde." Při posledních slovech lítostivě zvažněl. Pokročil k ní blíž a dělal, jako zejí chce pomoci s kožichem. Ale v té

chvíli Kateřina Horovitzová začala sama, snad aby se jí poručík nedotkl. Spustila kožich po ramenech a zádech dolů, rozhlédla se svlékárnou, a protože věšák s háky byl trochu z ruky, nechala ho spadnout na zem. Poručík

103

Schillinger ji pozoroval, jak naznačila, že hodlá pokračovat, a bezděčně ustoupil, aby viděli i druzí. První, čeho chtěla dosáhnout, se jí tedy podařilo. Přejela prsty po knoflíčích blůzky a sukně. Změřila si ho přitom pohrdavě a nebylo v tom už ani zbla dětské umíněnosti. A pak přelétla pohledem muže v uniformách před sebou a ani mžikem oka se netkla těch ve vězeňském a nahých. Její oči s nádechem staré mědi zářily unaveným vzdorem. Neměla už strach z toho, co prv-ní důstojník říkal, a nevěřila tomu ani v nejmenším, anebo přece ještě měla strach, ale dokázala ho poprvé za celý svůj život potlačit. Vysmívala se v duchu svému pohledu na krásnou velkou loď s názvem „Německo“. Vydržela se na její pevnou ocelovou příď dívat snad ze všech nejdéle. Nechali je dívat se, myslela si teď, stálo jim za to, dělat si takové vý-lohy, jen proto, aby dostali do svých kapes mnohem více. Vytanuly jí před číma sumy zlatých franků. Nebyla v nich žádná hodnota, kterou by byla schopna ocenit. Možná, že ně-ktěří z těch nahých mužů po jejím boku, hledících sem s vý-čítkami, že snad zdržuje, ještě něco nevěděl; ale ona už vě-děla - všechno, nebo téměř všechno. Myslela na blízkost krej-čího. U toho se také v duchu zastavila. Patřila sem, nebylo vy-hnutí, všude byl tábor. Měla svou rasu a svůj původ a s tím nebylo kam utéci. Najednou zapochybovala, zda mimo prostor tohoto tábora ještě existuje vůbec nějaký jiný svět. Její prsty se bezděčně odpoutaly od knoflíků na blůzce a na sukni; bylo všem zřejmé, že se přestala nadobro svlékat, jestliže měl být počátkem odložený kožich. Všichni muži v uniformách byli dobře, ba důkladně oblečení a nemohlo je prochladit jako nahé, kteří se choulili k sobě. Už nebylo rozdílu mezi nimi jakožto držiteli cizích cestovních pasů a těmi na druhém konci podzemní umývárny v pruhova-ných šatech typu zebra. Pánové Landau a Klarfeld si pro-hlíželi v rozpacích své bílé pěnové mýdlo, které vypadalo jako krabíčka od zápalek. Freddy Klarfeld si vštěpoval do paměti tovární číslo na boku pěnového kousku, jako by

104

to byla tak trochu i obchodní záležitost, a uvažoval, že je to velmi laciné mýdlo. Kateřina Horovitzová tušila, že dlou-ho už své šaty na sobě neuchrání, a uhnula pohledem k ze-mi. Poručík Horst Schillinger ještě okamžik otálel, ale po-vzbuzen tím, že sklopila oči, najednou zařval: „Tak co je?“ což v němčině znělo nepoměrně lépe, jako když se pohání dobytek: „Was ist denn los!“ Nebylo to však třeba překládat jako potom mnohé z toho, co vzápětí přišlo, a pana Her-mana Cohena to naštěstí ani nenapadlo. Zapomněl snad docela už i na účet dal a má dáti, uložený u pana Bedřicha Brenskeho, a možná docela na všechno. Jeho měkké bílé ruce se zachvěly, zkříženy jedna přes druhou, a nakazily tím osmáct zbývajících pánů.

Kateřina Horovitzová pocítila ochablost, která přichá-zela na toto vedlejší lidské klubko, mrznoucí v nepěkném podzimu. Nestyděla se, jak i teď minili mužové ve stejno-krojích. To, proč najednou otálela se svlékáním, mělo na-prosto jinou pří činu. Viděla vše, co přišlo v těchto hodinách, a zapomněla na to, co mělo přijít v budoucích letech. Už nebyla budoucí léta. Jen slepý mohl ještě myslet, že je na-děje. Na okamžik si vybavila v duchu velkou, napohled nepotopitelnou černou loď „Německo“ o hučení moře a rachot kol Pullmanových vozů o spoje kolejnic. Udělala krok do strany, aby nespadla, kdyby do ní Horst Schillinger nebo někdo druhý dloubl hlavní pistole, a vybavila si i hlas pana Bedřicha Brenskeho. „Svléci,“ řekl teď poručík Schil-linger, „začalas tak slibně, co nás tu najednou všechny zdržuješ? Mýdlo máš? Máš. Číslo věšáku jsme ti pověděli? Pověděli. Co bylo na nás, to jsme ti už dali, teď tedy po-spíchej, abys nám to oplatila, a nezdržuj!“ A aby dodal důra-zu svým slovům, přiložil horní část dlaně k pažbě pistole. Dí-vala se na tento pohyb už opravdu beze strachu, připravena i na to. „Pas máš?“ zeptal se Horst Schillinger dvojsmyslně a ostatní pochopili a smáli se hlučně. Znělo to o to pikant-něji, oč urostlejší se zdála na pozadí ošumělé stavby. Poru-

105

čik Schillinger se zatvářil vážněji; zostra křikl: „Svlékat, svlékat, nezdržovat, dělat, nehlobat, soustředit se na to, co se poroučí a co se sluší. Ještě jsi v Německu. Nu, dali, dali, dali!“ A viděl, že jeho rozkazu bude teď uposlechnuto. Spokojeně vycenil zuby. Téměř vždycky všichni uposlechli. Kateřina Horovitzová začala podvazkem. („Pánové,“ řekl později důstojník Brenske četě poručíka Schillingera, „jestliže předpokládáme, že povahy našich nepřátel jsou hradba, na kterou útočíme, abychom ji rozprášili na po-pel – pak musíme předpokládat, že má i své slabiny, a zá-roveň to zase včas popřít, abychom neochabovali. Hledá-me-li pro to příklady, pokud vůbec nějaké jsou, pak mohu pro srovnání zdi a díry v ní uvést zapomenutá dvěřka v o-pevnění kdysi hlavního města světa, v dobách, kdy bylo dobyto, a zároveň zas města, na nichž si dobyvatelé vy-lámali zuby.“ Pan Brenske cítil, kolik života vdechla této větě zkušenost, jakou měl málokdo před ním. Vychutná-val její mnohovýznamnost a dále už nehovořil, třebaže v jiných případech nelitoval slov.) Kateřina Horovitzová, k níž se teď upjala pozornost všech, si vyhrnula sukni a u-kázala bílou a hladkou nohu shora od stehna až dolů přes koleno a lýtko ke kotníkům. Vyzula střevíc a nechala ho padnout ke kožichu. Horst Schillinger bezděčně polkl, aniž tušil, že se tak dělo mnoha německým mužům, kteří ji měli na starost nebo kteří v uplynulých dvaceti čtyřech hodi-nách přišli do její blízkosti. Nemusel myslet ani na ženy, které už měl, ani na svou Hildegard, protože to vše bylo docela jiné. A polkl proti své vůli podruhé, mlsně, závistivě i uznale. Byl upoután a neskrýval to před žádnou skupinou zdejších mužů. Kateřina Horovitzová se už nenechala dále pobízet. Měla výraz člověka, který své okolí přestává vní-mat. S rozmyslem, jehož zdroje i vysvětlení spočívaly ně-kde uvnitř jí samé, odkládala kus, který jí byl v takovém spěchu nedávno ušit, cestovní sukni na pět knoflíků, a pak černou hedvábnou blůzu, aniž své věci odnášela jednotlivě

106

na věšák; nechala je padat. Nikdo ji už také křikem nepo-bízel. „Nu, holobrádku,“ řekl poručík Schillinger ochrap-tělým hlasem svému mladšímu zástupci, „pohled na dílo samého židovského pánaboha.“ Vojáci si na okamžik odmysleli všechno, čím ji pohaněl a předem zneuctil její původ. Teprve teď ji chtěl poručík Schillinger přimět k to-mu, aby shodila i to poslední; jeho rty zvlhly, jako by pil. Najednou sprostě zaklel. „Čeho se bojíš, ty Carmen ze ži-dů?“ A prořekl ještě něco horšího, co přivedlo i muže v hloučku za pokraj poznání. Byla to propast, ke které se blížili zdaleka, ale jejíž obrysy se do jisté vzdálenosti mohly přizpůsobovat jejich přáním. Bylo uhněteno mnoho slov do tvaru, který to usnadnil, a bylo na to vynaloženo mnohé úsilí, z něhož by bylo lze usuzovat opak. K této propasti je vezly dobytčí vagóny, úcty má dát a dal, i Pullmanovy vozy, zněl tu zvuk bankovních kupónů, houpala se tu velká loď a padala slova, že život lze koupit a smrt uplatit – nyní se chystala vzít na sebe podobu koupele a prázdných sprch. Už nebylo tak snadné říkat si, že i za okrajem propasti je jezero, po němž je možno ještě plavat, má-li pár vyvolených sílu a možnosti; byla to jen a jen jáma a viděli ji zblízka. Pan Leo Rubín se začal modlit. Pan Rauchenberg při-mhouřil oči, pan Cohen ulpěl pohledem na dívčí hlavě, na jejím pohledu, který byl přísný i lhostejný jako ještě nikdy. Tonul v hloubce zeleně a hnědi jejích zraků. Byla to obrov-ská hloubka. Poručík Schillinger hrubě zaklel. Byly to nej-horší kletby, jaké kdy Kateřina Horovitzová slyšela, a skon-čily rozkazem: „Dolů s tím hadrem! Zatančíš nám, jak si budeme přát!“ Bylo by možné uvádět více, ale není to třeba. Uvolnila nejprve nejsvrchnější knoflíček, pak pro-střední. „Nic si z toho nedělej,“ povzbudil ji Horst Schillin-ger naposled. „Na tomhle koupališti se opaluje nahá každá slušná ženská.“ To vzbudilo zatím nejsilnější smích. Jen proto asi dodal spíše k nim než k ní samé: „Půjčujte si prádlo u nás, se zárukou. Naše značka.“ Musela se zaklo-

107

nit trochu dozadu, aby tam dosáhla; ohnula ruku prudce v lokti a najednou strhla bělostný, jemně prošívaný kus prádla a udeřila přezkou na druhém konci Horsta Schillin-gera mezi oči. Bylo to nenadálé ve chvíli, kdy se nejsrdeč-něji smál; oslepila ho i překvapením, kromě bolesti, pro-tože touto svlékárnou prošlo už tisíce a statisíce lidí posluš-ných jako ovce, a nikdy se nic podobného nestalo. Po-ručík Schillinger se nezmohl ani na údiv ani na odpor. Nebyl na tento úder

zdaleka připraven; oslepenýma očima, plnýma slz, vzdáleně pocítil, jak Kateřina Horovitzová vytrhla z jeho otevřeného pouzdra pistoli. Když sem dohmátl rukama, byla už zbraň venku a vystřelila mu do břicha; svalil se k zemi s vlčím zavýtím. Jeho zástupce, kterého prve nazval holobrádkem, sem ducha-přítomně skočil. Neboť němečtí vojáci byli vždycky ve-deni v duchu těsného kamarádství a tuto mravní vlast-nost v nich nikdo nezdeptal. Téměř v téže chvíli z ústí pis-tole v ruce Kateřiny Horovitzové vyšlehl nový plamen. Byl to malý plamínek proti mnoha velkým dýmajícím komí-nům krematorií všude kolem dokola, a na rozdíl od nich také brzy ustal. Ale rovněž tělo holobrádka se skácelo. Cí-tila své srdce – nic neslyšela, suchý praskot ran vyčpěl, jen věděla a zabíjela. A nebylo to tak nemožné, jak se jí zdálo celý život a celou tuto chvíli, kdy tiskla kohoutek. Nyní vytahovali zprudka pistole z pouzder ostatní němečtí mu-ži; ale někteří to ani nestačili a jiní je ztratili ve zmatku, který nastal přesunem mnoha nohou; obojí, aniž vystřelili, ustupovali k prvním dveřím, aby nezranili své lidi a měli krytá záda a aby dav nahých mužů, kterým to ani nepřišlo na mysl, nemohl svým přešlapováním uniknout ze svlékár-ny na vzduch. Jen dva mladíci v uniformách drželi tento bezbranný houf v šachu, aby další dva mohli vytáhnout z podzemí své zraněné druhy. Asi jen proto, že se jim zdálo, jako by Kateřina Horovitzová mohla ještě střílet, odplazili se ven za ostatními. Tak tady zůstala pouze nosítka,

108

která sem někdo z ustupující čety přistrčil zvenku jako výsměch věci, a devatenáct mužů, z nichž se pan Leo Ru-bín stále modlil. Náhle se odzadu ozval suchý hlas pana Bedřicha Brenskeho: „Vzpamatujte se, pánové, bylo by neštěstí, kdybyste se nedostavili včas na cestu. Všechno je vyřízeno a po koupeli s vámi osobně promluví váš diploma-tický zástupce. Všichni, s nimiž jsem hovořil, na vás už čekají. Venku je švýcarský lékař – guvernér. Pánové, pro-boha, klid.“ V jeho hlase zaznělo bez většího vzrušení všechno, co jim mezi těmito dvěma a třemi soumraky říkal, a znělo to jako ozvěna, která přichází z nesmírné dálky. Možná, že se ovládal, aby to řekl klidně, nebo aby to vůbec vyslovil. Odpověděl mu znovu výstřel Kateřiny Horovitzové, na kterou ve svém apelu zapomněl. Pálila, aniž ovšem ně-koho ještě zasáhla, protože ani nesvedla zaměřit ústí zbraně, a opakovala pouze ke každé ráně nějaké jmé-no, které nikdo z přítomných neznal, anebo nerozeznal. Poslední bylo jméno Lea. Pan Brenske znovu vykřikl, ale to už nebylo k vyvoleným s americkými pasy: „Komando, zakročte!“ jakkoli se zdráhal uvést jak. Nato z rohu u zdi, kde se kryli před možným zásahem kulí odražených od zdi, vyběhlo několik mužů ve vězeňských šatech, mezi nimi krejčí; bystře zvedli zahozené zbraně, ale neobrátili je smě-rem, kde stál pan Brenske, nýbrž tak, jak očekával, když křikl proti hloučku těch devatenácti a jedné ženy. Dali se vši-chni zahnat do umývárny, za kterou muži ve vězeňských oděvech zabouchli vnější dveře a zajistili se železnou závorou. Krejčí sem znaveně položil své vychrtlé ruce, jako by tím sloužil věci i odpočíval, a na vteřinu zavřel oči téměř zrov-na tak, jako prve pan Rauchenberg; mnohé chápal, mno-hé nechápal a mnohé už bylo dáno, právě tak, jakto před-tím vysvětlil pan Brenske poručíkovi Schillingerovi na jeho námitku, má-li u toho všeho být krejčí. „Krotitel, který ukáže zvěři slabost, je vyřízen.“ A potom pan Brens-

109

ke i poručík Schillinger do té doby věděli, že nerozhoduje nikdy jen krev a krevní sounáležitost, (i když zrovna toho byly plné německé odborné časopisy,) nýbrž také síla a vě-domí, která strana má převahu a moc, a kdo bude účtovat, když rebelie skončí. U poručíka Schillingera výjimka pou-ze potvrdila pravidlo. A pak tu hrála roli i odměna. A tak to vše, stejně jako ostatní předtím a potom, bylo opravdu dílem okamžiku. Kateřina Horovitzová byla hned zkraje a cítila za sebou studené tělo Hermana Cohena. Bušila nej-dříve pažbou pistole na dveře a pak dala přednost pěsti; zkrvavila si klouby. Dokud bylo světlo, viděla, jak svlékárna s umývárnou vypadají zevnitř. Pan Samuel Landau a pan Freddy Klarfeld drželi svá pěnová mýdla v sevřených pěstích, jako by v životě nechtěli o nic přijít. Ve stropě hořela modrá kontrolní lampa jako v nějakém sklepě; byla zapuštěna hluboko do zdrsnělého betonu a ukryta narezavělými mříž-kami. Kropičky na vodu měly tvar hrušky a v podlaze páchly opotřebované kanály na odtok vody. Dveře byly zavřeny pevně a nic už nemělo smysl. Cítila kolem sebe vlhko, patrně

způsobené tím, že se tu koupali před krátkým časem stejní lidé, nazí právě tak jako teď oni. V tom se mýlila. Vlhko bylo jiného původu. Jen lidé byli titíž. „To nás sem zahrnuli naši lidé...“ řekl Herman Cohen. Byl v tom úžasný údiv, jako naopak nebyl ani zhruba v tom, co pan Cohen dodal: „Rappaport-Lieben to věděl. Možná, že jsme to věděli všichni.“ A potom řekl: „Páchne tu plyn.“ A zpětně porozuměl tomu, co šeptali lidé na rampě. Jejich „tam“ bylo „zde“. To byla jediná chvíle, kdy chtěla Kateřina Horovitzová vykřiknout bolestí, ale jen otevřela ústa a zalkla se bílou slinou, takže měla co dělat, aby se ne-zakuckala, a zůstala i potom zticha. Nato začala znovu bušit do dubového německého dřeva. Pan Schnurdreher ztratil patrně smysly, protože nejdříve řekl, že si to pan Rappaport-Lieben ušetřil, a pak se opravil slovem uspišil; začal botou pana Klarfelda, která se sem nějak dostala, bít

110

do skla kryjícího žárovku; rozbil jediný zdroj osvětlení, aniž mu v tom někdo zabránil. Rány Kateřiny Horovitzové také pozvolna ochabovaly. Ocitli se ve tmě. Po několika minutách temna se najednou otevřely dveře a oslepující žár plamenometu zahrnul malý dav v čele s Kateřinou Horovitzovou do nejvzdálenějšího kouta umývárny. Uvolnila bezděčně sevřenou pěst a zbraň jí vyklouzla na podlahu. Na tucet mužů v žabích uniformách a pan Bedřich Brenske v přilbě a ozbrojen až po zuby rozložili na prahu umývárny své kulometry. (Za nimi bylo vidět komando židovských mužů a mezi nimi krejčího s popelavými očima.) Začali bez dlouhých příprav a na rozkaz pana Brenskeho kosit jednoho po druhém. Pan Brenske se ani nepokoušel o ně-terý ze svých krásných proslovů. Nemluvil už o tom, jak by bylo dobré, kdyby se obě strany spojily proti úhlavnímu nepříteli, jak to vhodně na počátku zdůrazňoval; nenamáhal se zkrátka žádným řečnickým výkonem. Nebylo to už ani na pořadu, ani na místě. „Palte!“ říkal znova. „Ted je to na vás...“ Pan Brenske prve bez říkání vyhověl žádosti čtyry po poručíku Schillingerovi, aby postupovala právě takto a s touto výzbrojí. Nebylo to ani rozumné, ani nero-zumné, spíš to naplnilo příkaz olovo za olovo, zub za zub, jak řekl jeden z vojáků. Nejdříve byl tak zastřelen pan Ha-nuš Adler, jako by vždycky bylo třeba začít všechno podle abecedy. Pak byl odpraven Johan Ginsburg a Štěpán Ger-stl, skoro společně s Oldřichem Eksteinem, než přišel na řadu shodou okolností Herman Cohen, který se tolik pře-svědčoval o své zmužilosti, že nakonec zapomněl zvednout i jenom jedinou z odhozených nabitých pistolí, a Kateřina Horovitzová. Díky dokonalosti německých zbraní to bylo v mžiku vyřízené. A cvakání kulometů, zvonění vypadlých zlatých nábojnic o beton vlastně také dost brzy ustalo. Ješ-tě okamžik setrvala obsluha zbraní vleže, pak se jaksí sami od sebe zvedli. Posléze vstoupilo několik mužů spolu s Bed-řichem Brenskem, sledováno vězni ze zvláštního komanda.

111

Mezi nimi se opět vyjímal svou netečností krejčí s popela-vými očima. Byl do toho komanda opravdu přeřazen za trest panem Brenskem, že na dně kufru, v němž donesl do synagógy prádlo, byl nalezen vzkaz pro rodinu Kateřiny Horovitzové, a bylo to sotva čtyřiaadvacet hodin, počítáno od soumraku. Krejčí věděl, co bude vždy nyní jeho denní povinností, a znal vymezení svých dnů. „Chef der Verbrennung“ se jím s tím ostatně netajil. Muži poručíka Schillin-gera v počtu necelé čtyry dobíjeli dva sténající, krátkozra-kého pana Otu Rauchenberga z Nového Yorku a pana Sally Ravena z Los Angeles, kdysi z Varšavy (jejichž vý-měnu za generála se zdráhaly příslušné úřady opravdu provést), a to tím, pro co má vojenský německý jazyk krásné a vžitě slovo „genickschuB“. Pan Jiří Vaksman, pánové Josef Vařečky a Benedikt Zweig leželi na sobě, jako kdyby je někdo srovnal do pyramidy anebo na hranici, kterou by stačilo jen zapálit; opravdu byli hozeni k zemi jako dřevě-ná polena. Pan Lowenstein měl pootevřená ústa, jako by ještě naposled chtěl někoho o něco požádat. Pan Bedřich Brenske, který platil za zkušeného odborníka pro tuto dva-cetičlennou skupinu, vybavenou pravými americkými ces-tovnými pasy, vstoupil však dovnitř tak cílevědomě přede-vším proto, aby našel Kateřinu Horovitzovou. Utrousil, jako by to říkal sám sobě: „Jen odejdu a dějí se tu nevidané věci. Nu, už jsem zase zde, děti, vše bude opět v pořádku.“ Patrně tím však nikoho neuklidnil, protože mužové v uni-formách byli vzrušeni a křičeli jeden na druhého a pletli se s muži zvláštního komanda v pruhovaných šatech. Krej-čí stál doslova jako solný sloup, opřen o zed. Kateřina Ho-

rovitzová ležela docela stranou, stejně jako Herman Cohen, který se jinak držel celou dobu v popředí, jako prostředník a na slovo vzatý, i když někdy ne docela přesný tlumočník mezi stranou tak nevýhodně zastupovanou svými úřady a panem Brenskem. Ale kdyby ho bylo mohlo uklidnit, že takto byli svedeni předtím i potom z cesty soudního roz-

112

myslu i lidé daleko bdělejší a nedůvěřivější, byl by mu to pan Brenske pověděl; byl v tom opravdu expert. Možná však, že by mu to byl pan Brenske přece jen nepověděl; ale to pouze proto, aby cesta ke konečnému řešení proběh-la klidně, s iluzemi, které mohou být krásné, i když jsou lživé, a jsou s to doprovodit oběti do nebe nebo do pekla za zvuků nejlíbeznějších slov.

Kateřina Horovitzová (a tomu se pan Brenske v duchu upřímně podivil, i když byl navyklý nedivit se už ničemu a byl by mohl sepsat tlustou knihu na námět lidské důvě-řivosti a co dokáže z lidí udělat strach) byla zastřelena je-diným čistým zásahem rovnou do srdce. Kulomet se tu choval nenápadně a střídmě. Na bílých, až k úžasu hlad-kých prsou Kateřiny Horovitzové byl jen malý zkrvavený kroužek, stahující se snad sám od sebe anebo pružností mladé pleti dovnitř, jako by se chtěl skrýt. Pan Brenske dal příkaz, aby toto tělo ponechali zatím zde, zatímco o-statní mohou běžným způsobem spálit. A potom dal pokyn, aby židovští mužové ze zvláštního komanda, kteří tak vzor-ně pomohli mužům v uniformách, jako by byli spojeni ne-viditelným souručenstvím těch, co zabíjejí, proti těm, co jsou zabíjeni, dostali zítra, pozítří a popozítří zvětšené pří-děly; po plechovce krvavé paštiky z koňských jater, uzené ryby z německých moří a po lahvičce tuzemského rumu. Nato rozkázal všechno zde uklidit, aby se provoz snad nezdržel, a spokojeně a suše se zase usmál. Byl trochu una-ven, ale ještě si to nepřipouštěl, protože byl ve službě. Pan Brenske dovedl uklidňovat druhé, a proto se dostal tam, kde právě byl. Za jiných okolností by se byl možná opravdu věnoval okultismu, ale i tohle nebylo přechodně k zaho-zení. Naopak, v jeho hlavě právě v té době dozrával nápad všech nápadů.

Nazítří, počínaje úsvitem, byla na příkaz pana Bedřicha Brenskeho vystavena mrtvola devatenáctileté židovské tanečnice Kateřiny Horovitzové ve skladišti vedle spalovny,

113

kde se běžně sušily vlasy, jak už bylo řečeno, ostříhané mrt-vým ženám v plynových komorách. Na to všechno bylo pamatováno s úzkostlivou bedlivostí. Jedna část mužů ze zvláštního komanda polévala pomocí hadic zaplynované postřikem, který zbavoval jejich vosková těla všeho, co se s nimi nevhodně smísilo, a byla to krev, kterou chrlily ne-mocné plíce, i naopak důkaz zdraví některých rodiček, ba i dívek, i krev, kterou uvolnily zaryté nehty jejich vlastních majitelů anebo jejich nejbližších sousedů. Některé skupiny mívaly hodně dětí, a stávalo se, že žily, když se plyn pro hustotu těl nedostal až dolů, kam dosahovaly nedorozumě-ním této skutečnosti a jejich věkem jejich hlavy. Místností, jak každý zasvěcený věděl, panoval rabín Dajem z Lodže, který se nepřestával nikdy modlit, ani když mrtvolu Kate-řiny Horovitzové nesli a uložili na hromadě ostatních jako na katafalku. Ovíjel se nábožnými řemínky, pro něž je ne-srozumitelné hebrejské pojmenování, a díval se pak ve dne i v noci na tu, kterou oddával a která měla i ve smrti všechny své vlasy, krásné jako hedvábí. Byly opravdu černé jako uhel. Někdy, když měl světlé chvílky, mezi úsvitem a soumrakem, je rabín Dajem z Lodže srovnával s dušemi svých vězňitelů. Nemohl umřít, protože opravdu kdysi, když začal zpívat u transportu, s nímž měl být zaplynován, vybral ho pan Bedřich Brenske mezi živé; pak mu stále zdůrazňoval, že budou přáteli; protože souručenství tu není nikdy vylouče-no, ať je to souručenství jakkoli neuvěřitelné; pověřil ho, aby zpíval mrtvým ženským vlasům, dokud nebudou usu-šeny a odeslány do Německa na výrobu sítí, matrací a látek. Po tři dny, od svítání do soumraku, se sem chodili dívat vedoucí tábora, pozvaní panem Bedřichem Brenskem. Nej-dříve přicházeli důstojníci ze samotného velitelství a taj-ného oddělení, pak poddůstojníci a nakonec mužstvo. Když se všichni vystřídali, směli a zároveň museli přijít někteří židé. Mezi nimi byl pověřen výkladem událostí krejčí. Při příležitosti prvních návštěv, kdy se vyskytovalo více dů-

114

stojníků, a tudíž přicházelo vcelku méně lidí než později, ho požádal pan Brenske, zda by šaty Hermana Cohena, které mu tak pěkně seděly, když odcházel na cestu, nepřešil ve svých volných chvílích na jeho míru. A také aby podobný kožich, jaký našel ve skladišti pro Kateřinu Horovitzovou, jen snad o něco širší a větší v těle, vybral i pro jeho ženu Gerdu, až sem přijede na návštěvu před zimní dovolenou. Krejčí říkal uctivě: „Ano, pane.“ Ale potom mu už pan Brenske zásadně odpíral pozornost. Jeho pohled už také nebyl upřený, spíše zasněný. Cítil, že už lze udělat všechno; odsouzenec si ještě sám nasadí provaz na krk, protože i pod oprátkou je ochoten věřit, když mu to někdo vhodně na-mluví, že síra a oheň je cukr a smetana a že si pochutná, až ho pošlou někam, kde ho nikdo nezná. Je samozřejmé, že se klidně odpraví, protože mrtvý už nemůže svědčit proti sobě, že se mýlil. Nanejvýš si ještě zaživa zapláče s prova-zem pod bradou nebo s prvním douškem plynu v prsou, že to tak nemělo být. Ale proč si ještě od něho nenechat udělat něco, co se nám hodí?

Pan Brenske snil s otevřenýma očima a bděle; myslel na krejčího, na kožich pro svou ženu a na tisíce věcí a na vše-chny stejně. Každá tato myšlenka byla jako docela malý hřích a zároveň s touto všední nepatrností i jeho popření. Do hlášení, které o něco později napsal důstojník tajného oddělení Bedřich Brenske své příslušné berlínské ústředně o případu této skupiny (chycené v Itálii po 9. červenci 1943, vybavené až do konce americkými pasy a tak nepěkně odmít-nuté vlastními úřady, jako by němečtí generálové a vysoké vojenské osobnosti nebyli k zaplacení ani zlatem), uvedl i po-drobnosti. Vylíčil, jak s nimi podnikl namáhavou, ale ze svého hlediska zároveň zdařilou cestu k moři do Hamburku a jak tím nabyl dalších cenných zkušeností (kromě příslušné částky pro německou říšskou banku); zmínil se i o vzpouře Kateřiny Horovitzové; její krásu a výraz polodětské ne-zkušenosti v tváři zdůraznil jako omluvu pro smrt a zranění

115

příslušníků zbraně SS: především důstojníka Horsta Schil-lingera a pak mladého Seppa Hoyera, zvaného mužstvem „holobrádek“, který byl postřelen, když jí chtěl vytrhnout pistoli; potom psal o nebezpečí, při kterém mohlo být vážně zraněno celkem dvanáct mužů, a o tom, že posledně jmenovaný Sepp Hoyer zůstane patrně nadosmrti mrzákem. Nakonec však uvedl získaný obnos a přičinil tečku a pod-pis. Pan Brenske, při veškerém svém vzdělání a zkušenos-tech, neměl ani potuchy o tom, že by jeho setkání s Kate-řinou Horovitzovou mohlo jeho nadřazeným vzdáleně při-pomenout jistou ženu, která odřízla hlavu jednomu voje-vůdci, ovšem s tím, že ho předtím opila. A tak není divu, že to do svého hlášení nedal. Ale i tak to bylo poutavé čtení.

Pan Bedřich Brenske se díval na své dílo, jak bylo úhled-ně zachyceno. Mezitím nechal svého adjutanta otevřít okno a uslyšel z blízké sušárny rabína Dajema z Lodže, jak úpěnlivě a přitom nepochybně pěkně zpíval. Usmál se zamyšleně a řekl: „Pro ně je to přirozené a pro nás je to šílené. Anebo obráceně?“ Ale odpověď si na to nedal. A rabín Dajem z Lodže začal hladit Kateřinu Horovitzovou po vlasech, jako už jednou, a po tvářích. Říkal jí stále: „Ty má maličká, ty má něžná, ty má statečná. Pochváleno budiž tvoje jméno, dříve než jméno boží. Ty má kurážná, ty má bojující. Stokrát budiž pochváleno tvoje jméno.“

A pak se díval, jak hořelo její tělo, zbaveno předtím vla-sů, a říkal vše znova ve svém zpěvu, kterému pan Bedřich Brenske ani jeho adjutant a ostatní nerozuměli. „Stokrát kurážná, stokrát dobrá, tisíckrát spravedlivá, tisíckrát krásná.“

116

97

Edice ilustrovaných novel

RiOf Jlf1tl FRIED

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

ARNOŠT LUSTIG

Obálku navrhl s použitím kresby Antonína Pelce

Zdenek Seydl

Ilustrace Antonín Pele

Vydal jako svou 2186. publikaci

československý spisovatel v Praze roku 1964
Odpovědný redaktor Arno Linke
Technický redaktor Josef Volráb
Vytiskla Polygrafia 1 - n. p., Praha 2, Svobodova 1,
AA 6,59 (text 5,95, il. 0,64), VA 7,-
D-13-30185
Náklad 20 100 výtisků. 1;
Vydání první. Stran
63/VIII-5
32-007-64
Kčs 11,-